

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

ANALELE

Institutului Național de Cercetări Economice

Ediția a X-a/2020

ISSN 1857-3630
ISBN 978-9975-4326-6-5

Chișinău, 2020

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef:

Alexandru STRATAN, membru corespondent al AȘM, profesor universitar, doctor habilitat (INCE, Republica Moldova)

Redactor științific:

Tudor BAJURA, doctor habilitat, conferențiar universitar (INCE, Republica Moldova)

Membrii:

Alfınbec MOLDAȘEV, doctor habilitat, profesor universitar (Kazahstan)

Sandor J. ZSARNOCZAI, doctor, profesor universitar (Ungaria)

Emil DINGA, doctor, profesor universitar (România)

Ceslav CIOBANU, doctor, profesor universitar (SUA)

Elena PĂDUREAN, doctor (România)

Mihail FIODOROV, doctor (Rusia)

Camelia GAVRILESCU, doctor (România)

Euphrasia Susy SUHENDRA, doctor, profesor universitar (Indonezia)

Ercean UYGUR, doctor, profesor universitar (Turcia)

Iulia ABUHOVICI, doctor (Belarus)

Tudor CIUMARA, doctor, conferențiar cercetător (România)

Natalia RAD, doctor, conferențiar universitar (Ucraina)

Iulia LUPU, doctor, conferențiar cercetător (România)

Mariana Rodica ȚIRLEA, doctor, conferențiar universitar (România)

Gabriela IGNAT, doctor, conferențiar universitar (România)

Nicolai SAHAȚKHII, doctor habilitat, profesor universitar (Ucraina)

Ionel LEONIDA, doctor, conferențiar cercetător (România)

Ileana ANASTASE, doctor (România)

Pavel MOVILEANU, doctor habilitat, Doctor Honoris Causa (UASM, Republica Moldova)

Dmitrii PARMACLI, doctor Honoris Causa, doctor habilitat, profesor universitar (Republica Moldova)

Ludmila COBZARI, doctor habilitat, profesor (ASEM, Republica Moldova)

Victoria GANEA, doctor habilitat, profesor (USM, Republica Moldova)

Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat, profesor universitar (ULIM, Republica Moldova)

Tatiana MANOLE, doctor habilitat, profesor universitar (UTM, Republica Moldova)

Olga GAGAUZ, doctor habilitat, conferențiar cercetător (INCE, Republica Moldova)

Valeriu DOGA, doctor habilitat, profesor universitar (INCE, Republica Moldova)

Lilia ȘARGU, doctor (USE, Republica Moldova)

Angela TIMUȘ, doctor, conferențiar cercetător (INCE, Republica Moldova)

Anatolii ROJCO, doctor, conferențiar cercetător (INCE, Republica Moldova)

Galina SAVELIEVA, doctor (INCE, Republica Moldova)

RECENZENȚI ȘTIINȚIFICI:

Galina ULIAN, doctor habilitat, profesor universitar (USM, Republica Moldova)

Victor MOCANU, doctor, conferențiar universitar (AȘM, Republica Moldova)

SERVICIUL EDITORIAL AL INCE:

Iulita BÎRCĂ, redactor-șef

Valentin BÎRCĂ, machetare computerizată

Alexandru SANDULESCU, designer copertă

Redactare bibliografică și indexare: **E. Migunova, A. Catană, N. Dalinițchi, D. Pelepciuc**

„Analele Institutului Național de Cercetări Economice” constituie o culegere anuală de lucrări științifice, elaborată în baza rezultatelor investigațiilor institutului din domeniile: economie, finanțe, statistică, demografie și sociologie și este recomandată tuturor celor interesați de problemele socioeconomice și financiare actuale, inclusiv: doctoranzilor, studenților la specialitățile sus-numite, specialiștilor din domeniile respective etc.

Preluarea textelor editate în revista „Analele Institutului Național de Cercetări Economice” este posibilă doar cu acordul autorului. Responsabilitatea asupra fiecărui text publicat aparține autorilor. Autorii declară pe propria răspundere că articolele sunt autentice și nu există niciun conflict de interese, totodată, transmit dreptul de autor și editorului. Opinia redacției nu coincide întotdeauna cu opinia autorilor.

ISSN 1857-3630

ISBN 978-9975-4326-6-5

© Institutul Național de Cercetări Economice, 2020

CUPRINS

ECONOMIE. FINANȚE

Svetlana GANGAN, Valeriu DOGA, Iulita BÎRCĂ TENDINTELE DEZVOLTĂRII MARKETINGULUI ONLINE PENTRU SUSȚINEREA AFACERILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	6
Mircea UDRESCU, Constantin CODERIE MARKETINGUL – SUPUS CRITICILOR DE ANSAMBLU.....	11
Tudor BAJURA, Svetlana GANDACOVA SURSELE BIOENERGETICE NOI PENTRU ECONOMIA NAȚIONALĂ: MISCANTHUS.....	16
Tudor BAJURA, Svetlana GANDACOVA SECURITATEA ALIMENTARĂ A REPUBLICII MOLDOVA SUB PRESIUNEA SECETEI PRELUNGITE ȘI PANDEMIEI COVID-19: PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII.....	21
Alexandra NOVAC POLITICA DE SUSȚINERE A ANTREPRENORILOR DIN CATEGORIILE DE PERSOANE DEFAVORIZATE ȘI SUBREPREZENTATE ÎN ACTIVITATEA DE ANTREPRENORIAL: EXPERIENȚA UE ȘI ACCEPTABILITATEA EI PENTRU REPUBLICA MOLDOVA	28
Natalia VINOGRADOVA INVESTIȚIILE FINANCIARE ALE IMM-URILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ANALIZA ÎN PROFIL TERITORIAL ȘI PE GENURI DE ACTIVITATE.....	36
Petru TOMIȚA, Iurie DANILOV, Valentina STICI EVALUAREA EFICIENȚEI ECONOMICE A GOSPODĂRIILOR DE FERMIERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA PRIN INTERMEDIUL ANALIZEI ANVELOPĂRII DATELOR.....	48
Olesea COJOCARU, Petru PANFIL, Cătălina BUGA ACȚIUNEA SCHIMBĂRIILOR CLIMATICE ASUPRA REZERVEI DE UMIDITATE DIN SOL INVOCÂND INSTABILITATE ECONOMICĂ.....	56

POLITICI SOCIALE. DEMOGRAFIE

Valentina COTELNIC PROVOCĂRILE PIEȚEI MUNCII ÎN MUNICIPIUL CHIȘINĂU.....	64
Anatolii ROJCO, Svetlana IVANOV EVALUAREA SITUAȚIEI ÎN SFERA OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ A TINERILOR ANTREPRENORI DIN REPUBLICA MOLDOVA.....	71
Ana TOMCEAC FACTORII DE INFLUENȚĂ ASUPRA MOBILITĂȚII FORȚEI DE MUNCĂ A REPUBLICII MOLDOVA.....	79

ALTE COMPARTIMENTE

REGULAMENTUL DE PUBLICARE A ARTICOLELOR ȘTIINȚIFICE ÎN REVISTA „ANALELE INSTITUTULUI NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE”.....	92
---	-----------

CONTENT

ECONOMY. FINANCE

Svetlana GANGAN, Valeriu DOGA, Iulita BIRCA TRENDS IN ONLINE MARKETING DEVELOPMENT FOR BUSINESS SUPPORT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	6
Mircea UDRESCU, Constantin CODERIE MARKETING – SUBJECT TO OVERALL CRITICISM.....	11
Tudor BAJURA, Svetlana GANDACOVA NEW BIOENERGY SOURCES FOR NATIONAL ECONOMY: MISCANTHUS.....	16
Tudor BAJURA, Svetlana GANDACOVA FOOD SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA UNDER THE PRESSURE OF DROUGHT AND COVID-19 PANDEMIC: CHALLENGES AND SOLUTIONS.....	21
Alexandra NOVAC SUPPORT FOR ENTREPRENEURS AMONG THE CATEGORIES OF DISADVANTAGED AND UNDER-REPRESENTED PEOPLE IN ENTREPRENEURSHIP ACTIVITY: EU EXPERIENCE AND ITS ACCEPTABILITY FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	28
Natalia VINOGRADOVA FINANCIAL INVESTMENTS OF SMEs IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: ANALYSIS IN TERRITORIAL PROFILE AND BY TYPES OF ACTIVITY	36
Petru TOMIȚA, Iurie DANILOV, Valentina STICI ASSESSMENT OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF FARM FARMS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH DATA ENVELOPE ANALYSIS	48
Olesea COJOCARU, Petru PANFIL, Catalina BUGA THE ACTION OF CLIMATE CHANGE ON SOIL MOISTURE RESERVE CREATING ECONOMIC INSTABILITY.....	56

SOCIAL POLICY. DEMOGRAPHICS

Valentina COTELNIC LABOUR MARKET CHALLENGES IN MUN. CHISINAU.....	64
Anatolii ROJCO, Svetlana IVANOV EVALUATION OF THE SITUATION IN EMPLOYMENT OF YOUNG ENTREPRENEURS FROM REPUBLIC OF MOLDOVA.....	71
Ana TOMCEAC FACTORS OF INFLUENCE ON LABOR MOBILITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	79

OTHER COMPARTIMENTS

REQUIREMENTS FOR PRESENTATION OF SCIENTIFIC PAPERS IN ORDER TO BE PUBLISHED IN THE JOURNAL „ANNALS OF THE NATIONAL INSTITUTE OF ECONOMIC RESEARCH”.....	92
--	-----------

ECONOMIE, FINANȚE

TENDINȚELE DEZVOLTĂRII MARKETINGULUI ONLINE PENTRU SUȘȚINEREA AFACERILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Svetlana GANGAN¹, doctor, conferențiar universitar
Universitatea Agrară de Stat din Moldova
Valeriu DOGA², doctor habilitat
Institutul Național de Cercetări Economice,
Republica Moldova
Iulita BÎRCĂ³, cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice,
Republica Moldova

JEL Classification: L81, M3, M30, M31, M37
CZU: 339.138:004.738.5(478)

Abstract

Marketingul online este o realitate de care ar trebui să țină cont orice entitate din Republica Moldova, indiferent de dimensiunea acesteia. Aplicarea strategiilor de marketing în acest domeniu trebuie realizată concomitent cu noile posibilități și tehnologii de afaceri online și, desigur, trebuie dezvoltate în continuu. Scopul acestei lucrări este de a cerceta definiția termenului de marketing și componentele acestuia, punându-se accent pe importanța marketingului online. De asemenea, a fost analizat avantajul competitiv și strategia marketingului de selectare a unor segmente de piață. Au fost studiate instrumentele de marketing; tehnicile „celor trei M ai marketingului”: Market (Piață), Mesaj și Mediu; aspectele marketingului, dar și particularitățile activității în mediul online. Studiul se bazează pe datele cercetării realizate împreună cu studenții Universității Agrare de Stat din Moldova și pe rezultatele cercetărilor realizate anterior în cadrul proiectelor științifice. În lucrare se relevă că cercetarea pieței este foarte importantă, iar una din componentele esențiale ale marketingului constă în comunicarea cu clientela de pe piețele selectate, ce include ascultarea clienților și adaptate la necesitățile diverselor tipuri de clienți. La fel, trebuie să accentuăm și semnificația mesajelor concrete de marketing. Totodată, considerăm oportună instituirea funcției de comunicare de marketing online în cadrul structurilor administrativ-teritoriale de marketing, pentru care se impune realizarea obligatorie a unei pregătiri temeinice de preimplementare, până la intrarea companiei în mediul online și crearea noilor canale de afaceri. În opinia noastră, este necesară includerea unor specializări din domeniul marketingului online în planurile de învățământ universitar.

Cuvinte-cheie: marketing online, componentele marketingului online, instrumente de marketing, mesaje concrete de marketing, piața, client, furnizor, comunicare.

Online marketing is a reality that any entity in the Republic of Moldova should take into account, regardless of its size. The application of marketing strategies in this field must be done at the same time as the new possibilities and technologies of online business and, of course, must be continuously developed. The purpose of this paper is to research the definition of the term marketing and its components, emphasizing the importance of online marketing. Also, the competitive advantage and the marketing strategy of selecting some market segments were analyzed. Marketing tools were studied; the techniques of the “three M’s of marketing”: Market, Message and Environment; aspects of marketing, but also the particularities of the activity in the online environment. The study is based on research data conducted together with students of the State Agrarian University of Moldova and on the results of research previously conducted in scientific projects. The paper reveals that market research is very important, and one of the essential components of marketing is to communicate with customers in selected markets, which includes listening to customers and tailored to the needs of various types of customers. We must also emphasize the significance of concrete marketing messages. At the same time, we consider it opportune to establish the online marketing communication function within the administrative-territorial marketing structures, for which a thorough pre-implementation training is

¹ Svetlana GANGAN, ■ svetlanagangan@mail.ru

² Valeriu DOGA, ■ vdog@mail.ru

³ Iulita BÎRCĂ, ■ bircaiulita@mail.ru

mandatory, until the company enters the online environment and the creation of new business channels. In our opinion, it is necessary to include some specializations in the field of online marketing in university curricula.

Keywords: *online marketing, online marketing components, marketing tools, concrete marketing messages, market, customer, supplier, communication.*

Introducere

Importanța marketingului online este argumentată, în primul rând, prin faptul că acest tip de marketing ajută entitatea acolo unde se află permanent clienții online. Termenul „marketing” este folosit tot mai frecvent ca un cuvânt la modă pentru termenul „vânzare”. Desigur, vânzarea face parte din procesul de marketing, dar marketingul este mult mai mult decât atât. Acest termen este utilizat și pentru toate tipurile de promovare și publicitate. Bineînțeles, acestea fac parte din marketing, dar nu reprezintă totul.

De fapt, marketingul este ceva mult mai vast decât promovarea, publicitatea și vânzarea. În sens complet, marketingul este un termen general care include poziția unei întreprinderi printre concurenții săi actuali și potențiali, avantajul său competitiv și strategia sa de selectare a unor segmente de piață viabile pe care se va concentra. Pe lângă anumite segmente de piață selectate, marketingul mai include comunicarea cu clientela de pe piețele selectate, adică marketingul include ascultarea clienților sau cercetarea pieței. Ulterior se trece la formularea unor mesaje precise, adaptate la necesitățile diverselor tipuri de clienți. Fiecare din aceste mesaje este transmis apoi utilizând cel mai potrivit mediu în situația respectivă. Aceste mesaje concrete de marketing sunt create și transmise conform unei tehnici numite „cei trei M ai marketingului”, adică Marketul (Piață), Mesajul și Mediul.

De menționat, că marketingul este mult mai mult decât promovare și vânzare, fiind un mod de a analiza întreaga activitate în raport cu piețele. Utilizând toată gama instrumentelor de marketing, putem avea succes evitând, în mod eficient, concurenții și deservind cu efect clientela.

Dacă afacerea are drept scop obținerea succesului, este imperios de a utiliza toate aspectele marketingului: marketingul strategic, analiza concurenților, poziționarea pe piață, cercetarea de piață și, în sfârșit, transmiterea mesajelor de marketing.

Pentru marketingul din viitorul apropiat din Republica Moldova se consideră ca definitiv activitatea în mediul online. În această privință, printre specialiștii de marketing se poate observa un consens: domeniul virtual (online) este și va fi o parte principală a oricărui plan de marketing; accesul este facil și permanent, monitorizarea, de asemenea, este continuă, astfel încât și consumatorii și furnizorii acestora sunt bucuroși să împărtășească un astfel de mediu.

Gradul de abordare științifică a temei

Marketingul online nu are o definiție standard, ci doar câteva interpretări. În principiu, se referă la toate eforturile de promovare a unui brand și de gestionare a relațiilor cu clienții sau cu potențialii clienți prin intermediul tuturor canalelor online și social media. El vizează componenta online în toate aspectele, inclusiv cei 4 P: preț, produs, promovare, distribuție (în engleza placement). Evident, avem în vedere produsele și serviciile, care le putem distribui prin canalul online, nivelul prețului prin canalele online, care va fi promovarea online, cum vor fi livrate bunurile sau serviciile achiziționate prin mediul online. Pentru sfera marketingului online și pentru fiecare aspect în parte se cere o abordare diferită.

Importanța marketingului online este argumentată, în primul rând, prin faptul că acest tip de marketing ajută afacerea să fie prezentă acolo unde se afla permanent clienții, adică online. Conform cercetărilor putem constata că tot mai mulți utilizatori fac cercetări online înainte de a cumpăra. Cu toate că volumul total al vânzărilor online este încă mic comparativ cu ceea ce se întâmplă propriu-zis în comerțul fizic, creșterea acestuia este impresionantă de la an la an.

Surse de date și metode utilizate

În prezent, majoritatea persoanelor, care, într-o anumită măsură, au acces la internet, interacționează cu mediul online: fie că citesc știrile pe telefon, fie sunt activi pe rețelele de socializare, fie își desfășoară activitatea zilnică pe internet. Un activist în marketing trebuie doar să găsească exact cele mai des accesate canale.

Cercetările, realizate împreună cu studenții Universității Agrare de Stat din Moldova, confirmă rezultatele cercetărilor realizate anterior în cadrul unor proiecte științifice, și anume:

- persoanele tinere sunt foarte active pe rețelele sociale;
- oamenii de afaceri sunt foarte activi pe email, publicații cu conținut interesant, LinkedIn sau aplicații ale diverselor evenimente;
- agricultorii stau foarte mult pe telefonul mobil și citesc zilnic știrile etc.

La nivel global, tinerii cu vârsta de 15-24 de ani reprezintă 1,2 miliarde, astfel, reprezentând 16% din populația globală.

Numărul elevilor și studenților este în descreștere continuă. Populația cu reședință obișnuită în vârstă de 14-23 ani s-a redus în perioada anilor 2014-2018, constituind 289,7 mii persoane la începutul anului 2019, și înregistrând o reducere cu 25,1% față de anul 2014. Concomitent, s-au redus și efectivele de elevi/studenți cuprinși în sistemul de educație din această grupă de vârstă, cu 16,4% față de anul 2014-15, numărul acestora constituind 179,5 mii persoane, în anul 2018/19.

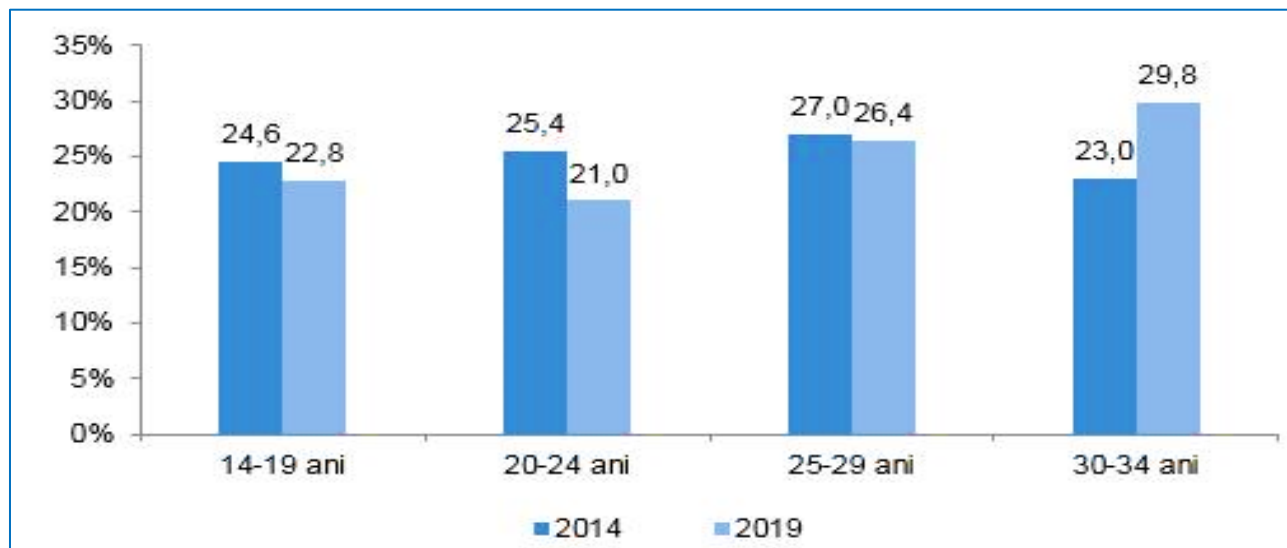

Figura 1. Structura populației tinere pe grupe de vârstă, la 1 ianuarie 2014 și 2019

Sursa: <https://statistica.gov.md/print.php?l=ro&idc=168&id=6431>

În anul de studii 2018-19, în Republica Moldova, numărul de elevi și studenți cu vârsta de 14-23 ani, ce revin la 10 mii locuitori, a constituit 669 de persoane, comparativ cu 754 în anul de studii 2014/15. La 10 mii locuitori revin 355 de elevi din învățământul primar și secundar general, 159 elevi din învățământul profesional tehnic și 155 studenți din învățământul superior.

În anul 2018, în țară au fost înregistrați 74,0 mii de absolvenți, practic, fiind la nivelul anului 2014. Din total absolvenți, 41,3% de elevi au absolvit învățământul gimnazial, 24,5% au fost absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior, 19,0% au fost absolvenți ai învățământului profesional tehnic și 15,2% – absolvenți ai liceelor. În medie la 10 mii locuitori revin 114 absolvenți ai învățământului gimnazial, 68 absolvenți – ai învățământului superior, 53 absolvenți – ai învățământului profesional tehnic și 42 sunt absolvenți ai liceelor.

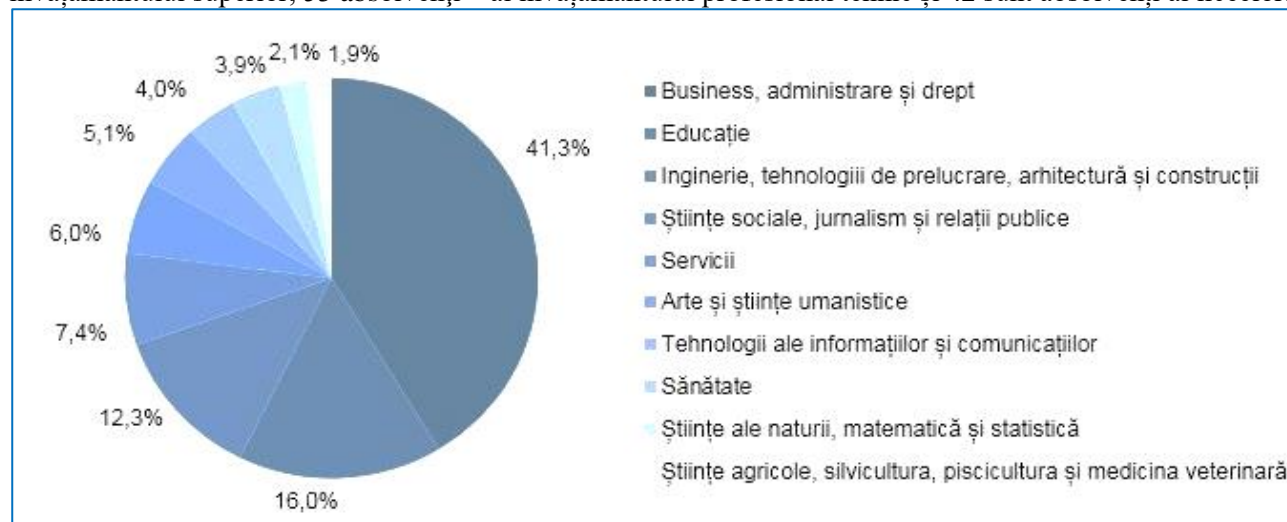

Figura 2. Distribuția absolvenților instituțiilor superioare de învățământ pe domenii, anul de studiu 2018-2019

Sursa: <https://statistica.gov.md/print.php?l=ro&idc=168&id=6431>

La începutul anului de studii 2018/19, învățământul superior cuprindea 60,6 mii de studenți, trei pătrimi dintre aceștia fiind încadrați în ciclul de licență. În ultimii cinci ani, numărul de studenți în învățământul superior a înregistrat o tendință descendentă la toate tipurile de programe de studii, totodată, evoluând negativ în cazul studiilor superioare de licență (față de anul de studii 2014/15 cu 25,2 mii sau 35,6% mai puțin).

Analizând informația pentru anul universitar 2018-2019 în învățământul superior din Republica Moldova, 41,3% reprezintă absolvenții din domeniul business, administrare și drept, după care urmează absolvenții domeniului educație cu o pondere de 16,0% și absolvenții domeniului inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții, ponderea cărora este de 12,3% din total absolvenți. Este cea mai mică pondere a absolvenților din domeniul științelor agricole – 1,9%.

Buna informare a producătorilor agricoli depinde, în mare parte, de instrumentele utilizate. Astfel, în cadrul sondajului, s-au chestionat participanții cu privire la sursele de informare preferate, utilizate zi de zi de PA în vederea informării cu privire la noutățile din domeniul subvenționării. În acest sens, 54% (31% în 2019) din cei chestionați ar prefera să fie informați prin intermediul internetului (facebook, pagina web a AIPA, e-mailuri etc.) și 22% ar prefera Atelierele de lucru/Seminarele. De asemenea, o parte din respondenți ar prefera să fie informați prin intermediul canalelor TV/Radio, însumând o pondere de cca 8%. Materialele informative la fel sunt solicitate de către PA, fiind distribuite la seminarele organizate în cadrul Campaniilor de informare.

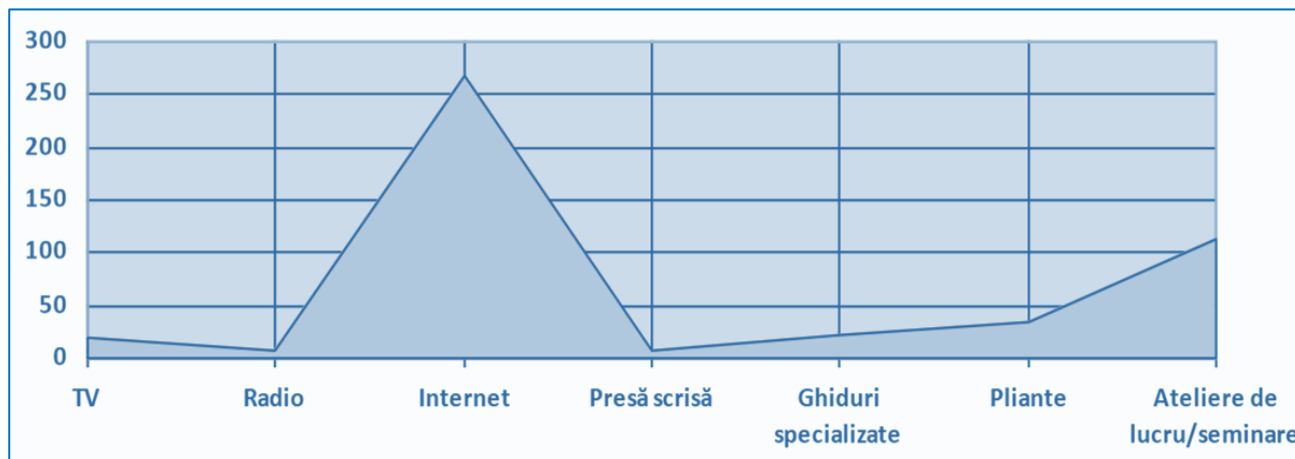

Figura 3. Căile de informare a producătorilor agricoli

Sursa: <http://aipa.gov.md/sites/default/files/Raport%20Rezultate%20Sondajului%20pentru%20anul%202020.pdf>

Rezultatele cercetării proprii și discuții

Situația dată a fost descrisă pentru a scoate în evidență rolul comunicării în activitatea de marketing. Cu cât nivelul de școlarizare este mai redus, cu atât și capacitatea de comunicare verbală este mai redusă. În această ordine de idei, comunicarea online se pronunță cu tentă monopolistă.

În general, comunicarea reprezintă schimbul de mesaje între cel puțin două persoane: una exprimă o informație, iar cealaltă o înțelege. Având atâtea mijloace de comunicare, avem impresia că astăzi comunicăm mai mult ca oricând. Există rețelele de socializare unde comunicarea pe chat-uri este o soluție ce permite comunicarea (live) directă, în timp real, între doi sau mai mulți utilizatori.

Prin comunicare ne exprimăm gândurile, experiențele trăite, primim și oferim informații. Un studiu arată că femeile transmit zilnic aproximativ 15.000 de cuvinte, iar bărbații doar 10.000. Aceste studii relatează cât de importantă este comunicarea. Apariția internetului a produs în lume o schimbare gigantică. Navigarea online a devenit una dintre cele mai importante activități de moment, care ocupă din ce în ce mai mult din timpul nostru.

Oricât de mult ar avansa tehnologia, aceasta trebuie folosită astfel încât să ajute în a comunica și nu să o înlocuiască. Prin comunicare online, oamenii își îmbogățesc experiența, socializând cu alți oameni din societate. Iar această legătură mediată de tehnologie le face multora viața mai plăcută. Noile posibilități sunt ideale, în special atunci când există anumite persoane care au uneori probleme în a comunica în mod direct.

Tehnologia face posibilă socializarea chiar și de la sute sau mii de kilometri depărtare. Distanțele nu mai înseamnă nimic în prezent în ceea ce privește comunicarea între oameni. Nici măcar cunoașterea limbilor

străine nu mai este o condiție (impediment) de comunicare. În mediul online există avantaje: jocurile, dating, comunitățile online, chat-urile, programele și aplicațiile care asigură traducere rapidă etc.

De menționat, ca marketingul online se referă pronunțat la promovarea și publicitatea plătită (anunțuri sponsorizate) pe rețelele de socializare (Facebook, Instagram, Twitter etc.), care au drept scop final obținere de profit. Un *social media marketing* eficient înseamnă, de fapt, lucrul intensiv și constant asupra creșterii vizibilității online, crearea unui brand, întreținerea unei relații permanente cu clienții și, nu în ultimul rând, determinarea potențialilor clienți sau a simplilor vizitatori să devină clienți permanenți.

Concluzii

În anul 2020, practic, orice entitate recunoaște importanța comunicării online. Însă, nu orice companie dispune de oameni cu adevărat competenți pentru a face acest lucru (și nu orice angajat, deși expert în marketing, știe să aplice regulile off-line-ului în mediul online).

Astfel, unul dintre momentele-cheie în condițiile dezvoltării accelerate a mediului online este reorganizarea comunicațiilor în cadrul entităților, dezvoltarea capacităților tehnologice ale entităților și comunicarea în regim online. În acest sens, ar fi binevenită instituirea funcției de comunicare de marketing online în cadrul structurilor administrativ-teritoriale de marketing. Pentru aceasta, cu mult înainte de intrarea companiei în mediul online și crearea de noi canale de afaceri, se impune realizarea obligatorie a unei pregătiri temeinice de preimplementare. În susținerea acestei idei, este necesar de a se include în planurile de învățământ universitar a unor specializări din domeniul marketingului online.

Drept urmare, dezvoltarea marketingului online va contribui la optimizarea costurilor și urgentarea comunicării profitabile cu furnizorii și clienții, fapt ce constituie un obiectiv esențial al activității de marketing.

Referințe bibliografice

1. STONE, B., JACOBS, R. Metode de succes în marketingul direct. Ediția a VII-a. Chișinău: Arc, 2004. 676 p. ISBN 9975-61-319-5.
2. GANGAN, S., MITRIUC, M. Aspectele dezvoltării comerțului cu produse agroalimentare în condițiile actuale din Republica Moldova. In: Tendencii i perspektivy razvitiâ nauki i obrazovaniâ v usloviâh globalizacii: materialy meždunarodnoj naučno-practičeskoj internet-konferencii, 31 ânvarâ 2019 goda. Pereâslav-Hmel'nickij, 2019, vyp. 43, ss. 146-151 [citât 26 octombrie 2020]. Disponibil: https://confscientific.webnode.com.ua/_files/200000274-108a51184c/%2043-0.pdf В: Тенденции и перспективы развития науки и образования в условиях глобализации: материалы международной научно-практической интернет-конференции, 31 января 2019 года. Переяслав-Хмельницкий, 2019, вып. 43, сс. 146-151 [citât 26 octombrie 2020]. Disponibil: https://confscientific.webnode.com.ua/_files/200000274-108a51184c/%2043-0.pdf
3. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA [citât 26 octombrie 2020]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/>

Recomandat spre publicare: 23.12.2020

MARKETINGUL – SUPUS CRITICILOR DE ANSAMBLU

Mircea UDRESCU¹, doctor, conferențiar universitar,
Universitatea ARTIFEX din București
Constantin CODERIE², doctor, conferențiar universitar,
Universitatea ARTIFEX din București

JEL Classification: D18, D41, F12, J53, L11, L23, M11, M31
CZU: 339.138

Abstract

Marketingul a apărut și s-a dezvoltat însoțind producția și desfacerea. Ca disciplină științifică și-a făcut apariția la începutul secolului XX, în mediul universitar american. Actualitatea temei rezultă din faptul că a apărut o nouă specializare și o nouă profesie care s-a impus în lumea afacerilor. La fel ca managementul, marketingul s-a diversificat continuu, acaparând noi și noi domenii de activitate, devenind un bun comun, dar și un produs de lux. Scopul cercetării este dat de faptul că au apărut destule voci sonore, care susțin că specialiștii în marketing au devenit victimele propriilor lor succese, deoarece nu și-au însușit tocmai cerințele marketingului, care insistă asupra faptului că stăpânirea pieței nu mai poate fi un apanaj al unui departament specializat, ci al organizației luată în ansamblu. Acest fenomen nu exclude apariția și dezvoltarea serviciilor de specialitate de marketing, la care orice organizație se poate adresa. Ca atare, metodele de cercetare sunt cele care ne arată calea prin care marketingul poate deveni proces, atitudine, cunoștințe și experiență, care se va bucura de respect, numai dacă aduce mai multe venituri și face ca firma să fie mult mai competitivă. Și acest lucru este legat de gestionarea calitativă a clienților și de aducerea cât mai apropiată a lor de producător, prin renunțarea la structurile intermediare existente acum.

Cuvinte-cheie: marketing, management, client, consumator, piață, concurență, competitivitate, succes.

Marketing emerged and developed accompanying production and sales. As a scientific discipline, it appeared at the beginning of the 20th century, in the American university environment. The topicality of the topic results from the fact that a new specialization and a new profession has emerged that has established itself in the business world. Like management, marketing has continuously diversified, capturing new and new fields of activity, becoming a common good, but also a luxury product. The aim of the research is given by the fact that enough sound voices have emerged, claiming that marketers have fallen victim to their own successes, because they have not mastered the requirements of marketing, which insists that market dominance can no longer be a prerogative of to a specialized department, but to the organization as a whole. This phenomenon does not exclude the emergence and development of specialized marketing services, which any organization can address. As such, research methods are the ones that show us the way in which marketing can become a process, attitude, knowledge and experience, which will enjoy respect, only if it brings more revenue and makes the company more competitive. And this is related to the qualitative management of the customers and to bringing them as close as possible to the manufacturer, by giving up the existing intermediate structures now.

Keywords: marketing, management, customer, consumer, market, competition, competitiveness, success.

Маркетинг возник и развился сопутствующим производством и продажами. Как научная дисциплина она появилась в начале XX века в среде американских университетов. Актуальность темы объясняется тем, что появилась новая специализация и новая профессия, утвердившаяся в мире бизнеса. Как и менеджмент, маркетинг постоянно диверсифицируется, захватывая все новые и новые сферы деятельности, становясь общим благом, но также и продуктом роскоши. Целью исследования является тот факт, что появилось достаточно сильных голосов, утверждающих, что маркетологи стали жертвами собственных успехов, потому что они не усвоили требования маркетинга, который настаивает на том, что доминирование на рынке больше не может быть прерогативой в специализированный отдел, а в организацию в целом. Это явление не исключает появления и развития специализированных маркетинговых услуг, к которым может обратиться любая организация. Таким образом, методы исследования – это те методы, которые показывают нам, как маркетинг может

¹ Mircea UDRESCU, ■ udrescumircea@yahoo.com

² Constantin CODERIE, ■ coderie@gmail.com

стать процессом, отношением, знаниями и опытом, которые будут пользоваться уважением, только если они принесут большие доходов и сделают компанию более конкурентоспособной. И это связано с управлением качеством клиентов и максимально приближением их к производителю за счет отказа от существующих промежуточных структур.

Ключевые слова: маркетинг, менеджмент, заказчик, потребитель, рынок, конкуренция, конкурентоспособность, успех.

Introducere

Despre marketing s-a realizat o imensă literatură de specialitate, care a consacrat o mulțime de definiții ale marketingului, atât ca teorie, cât și ca activitate practică. Astfel au existat opinii conform cărora marketingul ar reprezenta „...o activitate umană tot atât de lingă ca istoria omului pe pământ” [1], care s-a practicat „...de la primele tranzacții comerciale” [2], de aceea „Enigma marketingului constă în faptul că el este una din cele mai vechi activități ale omului și totuși este privit ca cea mai recentă dintre disciplinele economice” [3], dar se constata că „Practica managementului nu s-a dezvoltat până nu a devenit evident faptul că împingerea bunurilor pe piață (marketingul s.n.) nu era la fel de eficientă cum este cea a focalizării (concentrării) pe obiectivul obținerii satisfacției” [4].

Rezultatele cercetării proprii și discuții

Desigur, la începuturile existenței sale, omul, chiar înainte de a produce, a fost consumator direct. A consumat apă, alimente, îmbrăcăminte, bunuri materiale și servicii oferite ca atare de mediul natural. Pe măsura dezvoltării sociale, pentru satisfacerea unor nevoi și dorințe, omul a apelat la forme incipiente de comerț, dar se consideră că cele mai simple schimburi comerciale nu pot marca zorii apariției marketingului. În atare condiții, atâta vreme cât ceea ce se producea se consuma sau se schimba (vindea), producătorii sau proprietarii nu erau supuși riscului să rămână cu produsele nevândute și să se înregistreze cu pierderi.

Însă, din momentul în care producția a început să capete dimensiuni mult mai mari decât consumul imediat, s-au impus și măsuri care să facă posibilă realizarea mărfurilor, prin concentrarea producției pe cerințele consumatorilor. De aceea, cele mai multe abordări specifice învățământului plasează marketingul între producție și consum, precum și între producător și consumator, așa cum rezultă din Figura 1.

Figura 1. Schema cu poziționarea marketingului

Sursa: Concepție proprie.

În aceste condiții, suntem tot mai îndreptățiți să credem că marketingul a apărut la începutul secolului XX când, în foarte scurt timp, s-a constatat următoarea evoluție în cadrul comerțului: *perioada producției*, caracterizată de creșterea continuă a producției, urmată de o oarecare reducere de prețuri, *perioada vânzării*, în care se vindea ceea ce se putea produce și *perioada marketingului*, în care dimensionarea producției era dată de estimarea realistă a ceea ce se putea vinde. De fapt, în această perioadă, se consideră că termenul „marketing” a fost identificat pentru prima oară în mediul universitar american, desemnând o activitate practică, în prag de a prinde contur, în legătură cu rezolvarea problemelor tot mai complexe generate de desfacerea produselor.

În sensul său cel mai larg, se acceptă că marketingul a apărut în cadrul practicii economice, ca derivație de la participiul prezent al verbului „to market”, care avea sensul de a desfășura tranzacții de piață, a cumpăra și a vinde, drept pentru care, la începutul secolului XX, Asociația Americană de Marketing aprecia că marketingul vizează „...realizarea activităților economice care dirijează fluxul de bunuri și servicii de la producător la consumator sau utilizator” [5].

Pentru unii cercetători români în domeniu, marketingul a apărut „...tocmai ca o reacție față de procesul economic al separării tot mai pronunțate a producției de consum; el a luat naștere ca rezultat al căutărilor tot mai stăruitoare pentru găsirea unor modalități eficiente de a reuni și coordona preocupările legate de producție cu cele legate de realizarea (vânzarea) produselor, de a le corela cu cerințele efective de consum” [6].

Gândirea de marketing s-a cristalizat pe măsura amplificării dezvoltării economico-sociale, la început aceasta fiind efectul dezvoltării economice, pentru ca, în timp, dezvoltarea economică să devină efect al gândirii de marketing, marketingul devenind efect și cauză a procesului de dezvoltare economico-sociale în condiții de eficiență.

Se pare că economia generală a evoluat astfel: la început se vindea tot ceea ce se producea, iar producătorul era cel care decidea ce se produce, din moment ce nu se putea produce cât se cerea. Concentrându-se preponderent pe producție, producătorul a încercat să transfere sarcinile desfacerii către comercianți, centrul de greutate al activității acestora înscriindu-se preponderent spre câștigarea unei cât mai mari clientele. Dar, în aceste evoluții, piața a cunoscut o tot mai mare ofertă, raportul ofertă la cerere devenind supraunitar. De acum, marketingul și-a făcut simțită prezența, având drept țintă optimizarea producției și vânzărilor, în condiții de competitivitate.

Diversificarea continuă a producției, urmată de creșterea accentuată a competiției economice, a făcut ca în scurt timp marketingul să evolueze de la definiții și interpretări teoretice la individualizarea de activități specifice, la apariția de posturi și structuri de sine stătătoare în cadrul organigramei firmei, precum și la afirmarea de structuri specializate ale domeniului, atât în plan național, cât și în plan internațional.

Noua optică de marketing a făcut posibilă optimizarea producției și desfacerii, în condiții de eficiență, prin cercetarea fără precedent a pieței. Marketingul a consacrat drept sarcină de bază a firmei studierea nevoilor și dorințelor consumatorilor, pentru a le satisface cât mai eficient și profitabil, în raport cu concurența, prin generalizarea gândirii de marketing la tot personalul care intervine în lanțul PRODUCȚIE – COMERCIALIZARE – CONSUM, acesta fiind în același timp CLIENT și FURNIZOR.

Așa se face că definiția dată de Asociația Americană de Marketing, prin care marketingul este responsabil de ansamblul activităților ce fac legătura între producător și consumator, a fost înlocuită cu altele conform cărora „marketingul este un întreg sistem de activități economice referitoare la programarea producției, stabilirea prețurilor, promovarea și distribuția produselor și serviciilor menite să satisfacă cerințele consumatorilor actuali și potențiali” [7].

Pentru Philip Kotler, cercetător de referință al domeniului, marketingul este un proces social și managerial prin care indivizi și grupuri de indivizi obțin ceea ce le este necesar și doresc prin crearea, oferirea și schimbul de produse având o anumită valoare. În viziunea sa, marketingul se concentrează pe următoarele concepte de bază: necesități, dorințe și cerințe; produse; valoare, cost, satisfacții; schimb, tranzacții și relații; piațe; marketing și marketeri. De aici, marketingul, mai mult decât oricare altă funcție din firmă, este văzut că se ocupă de clienți. Crearea relațiilor cu clienții, pe baza valorii și a satisfacției pentru client, reprezintă însăși esența gândirii și practicii moderne de marketing. De aceea, marketingul este considerat a fi managementul unor relații profitabile cu clienții, având un scop dublu, de a atrage clienți noi prin promisiunea unei valori superioare și de a-i păstra pe cei existenți prin asigurarea de satisfacții.

Pe cale de consecință, tot mai multă lume a început și continuă să asocieze marketingul cu „...receptivitate față de cerințele societății, ale pieței, granița desfășurării unei activități utile constituind-o tocmai orientarea ei către nevoile de consum, către cerințele pieței; cunoașterea riguroasă a acestor cerințe, urmărirea sistematică și chiar anticiparea lor – proces ce presupune o abordare științifică a mediului social-economic prin utilizarea unui instrumentar adecvat de lucru; o înaltă capacitate de adaptare a activității la evoluția cerințelor de consum, la dinamica pieței, și flexibilitate în mecanismul de funcționare a unităților economice; inventivitate, spirit creator, preocupări permanente pentru înnoire și modernizare – obiectul acestor preocupări constituindu-l deopotrivă produsele, serviciile, formele de distribuție, metodele de promovare, relațiile unităților economice cu piața; viziunea unitară asupra întregului șir de activități care alcătuiesc ciclul economic complet al bunurilor și serviciilor, din momentul conceperii (proiectării) lor până în momentul intrării efective în consum; eficiență maximă, obținută ca rezultat al orientării efective a activității economice către nevoile reale de consum, către cerințele pieței [8].

Pentru a veni cât mai mult în întâmpinarea consumatorilor, se consideră că marketingul firmei a trebuit și trebuie să găsească răspunsuri cât mai fundamentate la următoarele întrebări: Unde și cum sunt localizați geografic consumatorii? În ce număr? Ce capacități de consum există, ce capacități de cumpărare se estimează și cum evoluează capacitatea de cumpărare? Ce așteaptă de la produsele și serviciile pe care le cumpără și le consumă? Ce abilități, deprinderi și obiceiuri de cumpărare și consum îi caracterizează? Ce factori influențează volumul consumului?

Răspunsurile la aceste întrebări vin în sprijinul ideii conform căreia „...managementul relațiilor cu clienții este procesul global de creare și întreținere a unor relații profitabile cu clienții, prin asigurarea unui grad superior de valoare și satisfacție pentru client. Astfel, firmele din ziua de azi nu se mai rezumă doar la a concepe strategii pentru

atragerea unor clienți noi și realizarea unor tranzacții cu ei, ci folosesc managementul relațiilor cu clienții pentru a-i păstra pe clienții curenți și a construi relații profitabile și pe termen lung cu ei. Noua viziune este aceea ca marketingul constituie știința și arta de a găsi, a păstra și a dezvolta clienți profitabili [9].

Asimilând parca producătorul comerciantului, Eric Marder ne îndeamnă să „...ne gândim la marketing ca la un joc, care se joacă în n jucători (comercianții), fiecare fiind echipat cu taloanele lui (bugetul lui). Jucătorii se mișcă pe o tablă (principiile care guvernează opțiunile cumpărătorului), adaptând la noi situații opt cadrane (cele opt instrumente ale marketingului – produsul, eticheta, mesajul, publicitatea, prețul, distribuția, promovarea și distribuirea de mostre gratuite s.n)” [9]. În acest proces general „Cineva, oricine (*comerciantul*), încearcă să determine pe altcineva, oricine (*clientul*), să facă o *selecție*, oricare ar fi ea (*alegera*), în favoarea unui *lucru, orice lucru (marca, comercializată de comerciant)*, ajutat frecvent de un *cercetător, a cărui misiune este aceea de a supune subiectul analizei științifice și de a-l susține prin rezultate empirice*” [10].

Noi considerăm marketingul ca fiind știința și arta satisfacerii cererii consumatorilor prin procese economice eficiente și profitabile. El reprezintă, în același timp, concepția de a dirija orice activitate productivă înspre cerințele efective și potențiale ale consumatorilor, ansamblul activităților practice prin care se duce la îndeplinire această concepție și instrumentul științific de cercetare a nevoilor consumatorilor și de fundamentare a planurilor de producție și programelor de marketing.

În timp, s-a observat că posturile, structurile și activitățile specifice de marketing s-au înmulțit din ce în ce mai mult, iar existența acestora a devenit din ce în ce mai costisitoare. Totodată, pe măsură ce consumul a devenit și devine tot mai personalizat, legătura dintre producător și consumator tinde să devină tot mai scurtă, ceea ce pune sub semnul întrebării ansamblul de structuri organizatorice dintre producător și consumatorul final al produsului sau serviciului oferit sau cerut. Mai mult, costurile acestor structuri intermediare influențează direct prețurile de vânzare, profitabilitatea firmei producătoare, precum și volumul clienților.

Pe cale de consecință, marketingul a început să fie supus unor critici, din care nu rezultă ignorarea acestuia, ci nevoia de schimbare. Spre exemplificare, redăm câteva dintre ele, astfel: „...de ce-i lipsește marketingului de azi direcția? Un răspuns poate fi faptul că mediul s-a modificat atât de radical, încât specialiștii de marketing pur și simplu nu mai pot recepționa semnalele corect... Marketingul s-a străduit să răspundă unor forțe ale mediului ce s-au manifestat încă de la mijlocul anilor '70. Dintre aceste forțe, nici una nu s-a putut măsura însă cu a comercianților cu amănuntul... Departamentele de marketing au devenit extraordinar de refractare la risc. De exemplu, în topul primelor 50 de mărci britanice, doar nouă au fost introduse în ultimii 18 ani... Evident că mulți dintre specialiștii de marketing de astăzi ar putea să nu reușească să se adapteze. În unele firme, conducerea a trecut la reorganizarea activității de marketing, pentru a reflecta prioritatea tot mai mare acordată inovației. La Elida Gibbs, sucursala britanică pentru produse cosmetice a concernului Unilever, se testează o abordare nouă: directorii de marketing nu mai au ca responsabilități principale publicitatea, vânzările și promovarea, ci inovarea și dezvoltarea produsului. De fapt, în viitor, nici nu vor mai exista directori de marketing; noua funcție va purta denumirea de director de dezvoltare a produsului... Unele practici de marketing vor fi cu siguranță regândite. Una dintre direcțiile posibile este de a considera marketingul mai degrabă un proces decât un departament” [11].

„Problema imaginii slabe poate proveni din faptul că marketingul și-a permis să devină un simplu suport al funcției de vânzări sau din faptul că unele companii nu au reușit să implementeze anumite elemente de marketing... marketingul înseamnă servicii către clienți, într-un sens foarte special. Companiile redutabile nu mai au în vedere doar satisfacerea cerințelor actuale ale clienților, ci anticiparea celor viitoare și împlinirea lor în prezent...Companiile trebuie să se reorganizeze pentru a-și imprima o mai bună orientare către client... Mai întâi, ele trebuie să-și analizeze de la un capăt la altul procesele și relațiile cu clienții, iar apoi să dea o formă nouă structurilor lor organizatorice” [12].

„Ca disciplină, marketingul este mai necesar ca oricând, dar ca serviciu funcțional el nu mai reușește să-și atingă scopurile. Departamentele de marketing sunt bolnave într-o fază acută și doar un tratament de șoc le-ar obliga să-și asume rolul care, în prezent, le este atribuit cu claritate. Printre problemele atribuite departamentelor de marketing se numără: activitățile desfășurate sunt confuze și insuficient definite; au făcut, de-a lungul timpului, numai ce le-a convenit; au rareori o contribuție la dezvoltarea afacerii etc. Soarta departamentelor de marketing pare pecetluită: ele nu răspund de rezultatele firmei – spre exemplu, răspund de acțiunile publicitare, dar nu și de strategia pe care se bazează acestea; ele nu răspund de generarea vânzărilor în aria cea mai activă a firmei; ele sunt esențialmente niște consumatoare de fonduri. Într-o perioadă de reduceri de cheltuieli și de eliminare a suprapunerilor de sarcini și obiective, nu-și mai pot asuma prea multe sarcini și decizii în exclusivitate etc.” [13].

Concluzii

În mod deosebit pentru conducătorii de afaceri, dar și pentru o bună parte dintre teoreticienii domeniului, a devenit evident faptul că „Nu este nevoie de un marketing al volumului crescut de vânzări, ci de unul bazat pe experiență și cunoaștere, care să însemne dispariția definitivă a agentului comercial... Marketingul bazat pe cunoaștere se aplică în companiile care dețin o gamă largă de cunoștințe despre concurenți, despre clienți, despre noile tehnologii care ar putea modifica mediul concurențial și, totodată, despre propria lor formă de organizare, despre posibilitățile, planurile și felul în care își fac afacerile. Înarmate cu aceste cunoștințe, companiile vor putea promova un marketing bazat pe cunoaștere, în trei direcții diferite: integrarea clientului în procesul de proiectare a produsului, încât să se garanteze nu numai satisfacerea cerințelor acestuia, ci și strategiile care trebuie urmate; adoptarea unei concepții de nișă, pentru a se exploata la maximum cunoștințele acumulate da companie, canalele și piețele cu care lucrează, identificând segmentele de piață cărora să li se poată adresa; perfecționarea infrastructurii furnizorilor, distribuitorilor, partenerilor și consumatorilor, a căror existență contribuie la reputația companiei și la atuurile sale tehnologice. Cealaltă față a noului tip de marketing se bazează pe experiență, subliniind interactivitatea, creativitatea și capacitatea de a face conexiuni. În contextul acestei abordări, companiile acordă mai mult timp clienților, își monitorizează permanent concurența și dezvoltă un sistem de analiză prin feedback, care transformă aceste informații asupra pieței și concurenței în date importante pentru noul produs.

Companiile de succes realizează că marketingul, ca și calitatea, trebuie să fie integrat în organizație

Sunt destule voci care susțin că specialiștii în marketing au devenit victimele propriilor lor succese, deoarece nu și-au însușit tocmai cerințele marketingului, care insistă asupra faptului că stăpânirea pieței nu mai poate fi un apanaj al unui departament specializat, ci de organizația luată în ansamblu. Acest fenomen nu exclude apariția și dezvoltarea serviciilor de specialitate de marketing, la care orice organizație se poate adresa.

Astfel, marketingul poate deveni proces, atitudine, cunoștințe și experiență, care se va bucura de respect, numai dacă aduce mai multe venituri și face ca firma să fie mult mai competitivă. Și acest lucru este legat de gestionarea calitativă a clienților și de aducerea cât mai apropiată a lor de producător, prin renunțarea la structurile intermediare existente acum.

Referințe bibliografice

1. REIN, D.P. Marketing International. Communication Agency. Washington D.C., 1979.
2. BAKER, M. The Marketing Book. Third Edition. Oxford: Butter Worth- Heinemann, 1994. 740 p. ISBN 978-075062022.
3. BAKER, M. Marketing. București: Editura Societatea Științifică și Tehnică S.A., 1997.
4. CĂTOIU, I. Din istoria gândirii de marketing. In: Buletinul de Marketing. 1978, nr. 1-2, p. 23.
5. ALEXANDER, R.S. Marketing Definitions: A Glossary of Marketing Terms. American Marketing Associations, Commite'e of Definitions. Cicago, 1960. 23 p.
6. FLORESCU, C., coord. et al. Marketing. București: Editura Marketer, 1992. 516 p.
7. STATON, W.J. Fundamentals of Marketing. Sixth Edition. New York: Mc Graw-Hill Book Co, 1981. ISBN 9780070608917.
8. KOTLER, Ph. et al. Principiile marketingului. București: Editura Teora, 1998. 1040 p. ISBN 973-601-399-5.
9. MARDER, E. Comportamentul consumatorilor. București: Editura Teora, 2002. 365. ISBN 973-601-433-9.
10. BRADY, J., DAVIS, I. Marketing's Mild Life Crisis. In: The McKinsey Quarterly. 1993, no. 2, pp. 17-28.
11. CENTRE FOR ADVANCED RESEARCH CRANFIELD SCHOOL OF MANAGEMENT. Marketing - The Challenge of Change. Chartered Institute of Marketing. London, 1994. 120 p. ISBN 978-0902130364.
12. WILSON, M., McDONALD, M. Marketing at the Crossroads - A Comment. In: Marketing Intelligence & Planning. 1994, vol. 12, no. 1, pp. 42-45. ISSN 0263-4503. DOI: 10.1108/02634509410052667
13. McKENNA, R. Relationship marketing: successful strategies for the age of the customer. Michigan: Addison Wesley, 1991. 242 p. ISBN 978-0-201-56769-4.

Recomandat spre publicare: 23.12.2020

SURSELE BIOENERGETICE NOI PENTRU ECONOMIA NAȚIONALĂ: MISCANTHUS

Tudor BAJURA¹, dr. hab., profesor,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
Svetlana GANDACOVA², cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova

JEL Classification: Q16, Q 42, Q57
CZU: 338.45:620.95(478)

Abstract

Consumul combustibilului și al altor forme de energie constituie un indicator important de evaluare fie a potențialului de producție a economiei naționale, fie a standardelor de trai ale populației țării. Republica Moldova, fiind o țară lipsită de zăcăminte naturale de profil energetic, este puternic dependentă de importul produselor respective, mărimea absolută a cărora, în calcul la echivalent de petrol, constituie aproximativ 3,0 mil tone anual. Aproximativ 50,0 la sută din acest volum enorm al surselor energetice este utilizat pentru întreținerea sectorului rezidențial, adică pentru deservirea populației țării. Există o tendință clar evidențiată de creștere permanentă a consumului surselor energetice în cadrul sectorului rezidențial cu ritmul de 2,2% anual. Concomitent cu creșterea, la fel de permanentă, a prețurilor de consum, majorarea permanentă a cantității resurselor energetice consumate influențează negativ asupra bunăstării populației țării – de aici necesitatea elaborării și utilizării tehnologiilor regenerabile de asigurare a securității energetice a țării. Cu părere de rău, toate eforturile anterior întreprinse de diversificare și de majorare a capacităților autohtone de producere a energiei din sursele regenerabile n-au schimbat esențial situația. În calitate de resurse interne principale de energie au fost și rămân pădurile Republicii Moldova [1]. Este de menționat faptul, că toate celelalte forme de proveniență alternativă a energiei (energie solară, energie vântului, hidroenergie, bioenergie etc.), fiind luate ca un integru, nu depășesc 5,0% din volumul total de consum al acestora [2, pag. 270]. Alături de cheltuielile considerabile, pe care le suferă economia națională din cauza importurilor masive ale surselor energetice tradiționale (gazul natural, produse petroliere, cărbune, energie electrică etc.), Republica Moldova rămâne mult în urmă față de alte țări de pe continentul european în ceea ce privește atingerea plafonului de 20,0 la sută din sursele regenerabile (alternative) de producere a energiei, o mare parte din care este preconizată să fie sursele bioenergetice. Scopul cercetării îl constituie investigațiile și analiza prealabilă a capacităților potențial existente a resurselor biologice noi de proveniență a energiei, substituirii importului resurselor energetice tradiționale și asigurării securității energetice a țării pe contul tot mai accentuat al resurselor regenerabile, în primul rând – biologice. În calitate de metodele principale de cercetare au fost selectate prelucrarea statistică a datelor, analiza și sinteza, metoda observațiilor empirice, comparației, descrierii științifice, grupării etc. În urma investigațiilor efectuate, s-a evidențiat că în calitate de o sursă regenerabilă cu potențial considerabil atât energetic, cât și economic, practic necunoscută la ziua de astăzi în Republica Moldova, poate fi privită cultura „Miscanthus”. Tot din sursele bibliografice studiate putem concluziona, că potențialul genetic al unor soiuri de cultură „Miscanthus” poate asigura obținerea (în condiții obișnuite) până la 20 tone masa uscată anual în calcul la un hectar. Și mai important este faptul că mai mult de 50,0 la sută din această masă uscată o reprezintă celuloza cu valoarea energetică de 4200 Kkal/kg sau 18,0 Mdj/kg [3].

Cuvinte-cheie: biomasă, potențial energetic, surse energetice regenerabile, bioenergie, mediu ambiant, securitate energetică.

Consumption of fuel and other forms of energy is an important indicator of either the production potential of the national economy or the living standards of the country's population. The Republic of Moldova, being a country without fossils resources of energy, is heavily dependent on the import of the respective products, the absolute size of which, considering the equivalent of oil, is about 3.0 million tonnes per year. Approximately 50.0 percent of this enormous volume of energy sources is used to maintain the residential sector, that is, to serve the country's population. There is a clear trend of permanent growth in the consumption of energy sources in the residential sector at a rate of 2.2% per year. Simultaneously with the equally constant rise in consumer prices, the increase in the amount of consumed energy resources has a considerable negative impact on the welfare of the country's population – hence the

¹ Tudor BAJURA, ■ bajuraiefs@rambler.ru

² Svetlana GANDACOVA, ■ smsgandacov@mail.ru

necessity of the elaboration and use of renewable technologies to ensure the energy security of the country. Unfortunately, all the efforts previously made by diversification and the increase of indigenous capacity to produce energy from renewable resources have not fundamentally changed the situation. As the main internal energy resources were and remain to be the forests of the Republic of Moldova [1]. It is worth mentioning that all the other forms of renewable energy sources (solar energy, wind power, hydropower, bioenergy, etc.), taken as an integrity, do not exceed 5.0% of their total consumption [2]. Along with the considerable costs that the national economy suffers from massive imports of traditional energy sources (natural gas, petroleum products, coal, electricity, etc.), the Republic of Moldova lags behind other European countries in terms of reaching the 20.0 percent ceiling of renewable energy sources, a large part of which is expected to be bioenergy sources. The purpose of the research is to investigate and analyze in advance the potentially existing capacities of new biological resources of energy origin, to substitute the import of traditional energy resources and to ensure the energy security of the country on the ever more accentuated account of renewable resources, primarily biological. As the main research methods were selected the statistical processing of data, the analysis and synthesis, the method of empirical observations, the comparison, the scientific description, the grouping etc. As a result of the carried out investigations, it was revealed that the "Miscanthus" culture can be regarded as a regenerative source with considerable energetic and economic potential, which is practically unknown today in the Republic of Moldova. Also from the studied bibliographic sources we can conclude that the genetic potential of some forms of culture "Miscanthus" can ensure the obtaining (under normal conditions) of up to 20 tons dry substance yearly in the calculation per hectare. More importantly, more than 50.0 percent of this dry substance is cellulose with an energy value of 4200 Kcal/kg or 18.0 Mdj/kg [3].

Keywords: biomass, energy potential, renewable energy sources, bioenergy, the environment, energy security.

Introducere

O dezvoltare accelerată a sectorului energetic în baza resurselor regenerabile în Republica Moldova, la fel ca și în alte țări europene, a avut loc la începutul secolului al XXI-lea, când prețurile mondiale ale țițeiului au atins plafonul de 140-145 dolari SUA în calcul la un barrel american (aproximativ 0,13 tone). Anume în această perioadă au fost efectuate investiții masive în instalații eoliene, baterii solare, stații hidraulice și alte forme de dobândire a energiei, univoc apreciate ca sursele nonpoluante, sursele prietenoși fie a mediului ambiant, fie a sănătății omului în genere. Odată cu ieftinirea considerabilă a țițeiului (aproximativ – de două ori, adică, până la 65-70 dol. SUA/barrel) în perioada anilor de criză (2008-2009 și până în ziua de astăzi) interesul investitorilor față de sectorul energetic, bazat pe sursele regenerabile, a scăzut considerabil. În Republica Moldova, nu au avut loc asemenea investiții în energia regenerabilă.

Drept cauza principală a fost și rămâne lipsa banilor, precum și caracteristici specifice ale mediului ambiant local, în majoritatea lor nu prea favorabile dezvoltării sectoarelor respective. De exemplu, conform datelor Biroului Național de Statistică, viteza medie anuală a vântului în Republica Moldova constituie 2,0-3,0 m/sec., durată anuală de strălucire a soarelui – 2200-2400 de ore [4, pag. 19], ceea ce este insuficient pentru efectuarea investițiilor în instalațiile respective. Practic epuizate sunt și capacitățile locale de instalare a turbinelor hidraulice, care în afară de investiții presupun și scoaterea din circuitul agricol a suprafețelor mari de terenuri agricole. Drept consecință, din toate sursele regenerabile de proveniență a energiei au fost selectate așa numite sursele bioenergetice, în primul rând – păduri, rămășițele plantelor agricole (ex., paiul, ciocleț, cușmulite și tulpini ale florii-soarelui, ramuri de copaci fructiferi și cele de viță-de-vie etc.).

Totodată, s-au conturat și modalități specifice de transformare a biomasei în produsul final, gata pentru consum, recunoscute de către majoritatea covârșitoare a populației țării. Aceste modalități le constituie transformarea masei uscate în lemne, brichete și pelete. Anume către aceste forme de utilizare a surselor bioenergetice regenerabile în Republica Moldova sunt treptat adaptate o mare parte de consumatori fie din sectorul public (școli, grădinițe de copii, spitalele și clinici, oficiile administrațiilor locale etc.), fie din sectorul privat (case de locuit, unități comerciale etc.). În aspect tehnic și tehnologic, este de menționat mișcarea treptată de la construcția sobelor arhaice spre instalarea cazanelor noi de încălzire, moderne, înalt productive, cu coeficientul de transformare energiei potențial existente în cea reală la nivel de 0,80 și mai mult.

În ceea ce privește dimensiunile economice ale pieței surselor regenerabile de energie ele sunt relativ modeste. Fiind evaluate la data de 01.07.2019, acestea constituie aproximativ 1,25 mlrd. lei MD. Totodată, este de menționat ritmurile înalte de creștere atât a volumului de producție, cât și a volumului de realizare și consum. Evident, aceste ritmuri vor fi cu atât mai înalte cu cât mai mari vor deveni prețurile mondiale la țiței, care la data de 01.07.2019 au constituit 63,6 dolari SUA per barrel sau 467,46 dolari SUA pentru o tonă.

Gradul de abordare științifică a temei

Cultura „Miscanthus” în calitate de o plantă cu potențial bioenergetic înalt este puțin cunoscută în Republica Moldova. Mai puțin studiate sunt și caracteristicile economice ale plantei, inclusiv corelația cost-beneficiu a produselor finale, fabricate în baza diferitelor soiuri din grupa de culturi „Miscanthus”. Conform investigațiilor efectuate au fost identificate câteva publicații, majoritatea fiind dedicate aspectelor agronomice, tehnice și tehnologice de cultivare a plantelor și/sau de prelucrare a materiei prime, obținute în urma strânsului roadei [5, 6].

Rezultate obținute

Lipsa succesului palpabil în ceea ce privește identificarea, dezvoltarea și utilizarea resurselor energetice regenerabile la începutul secolului XXI atât în Republica Moldova, cât și în lumea întreagă este provocată, în mare măsură, de argumentarea științifică slabă a necesității substituirii resurselor tradiționale (fossil fuel) cu cele alternative (regenerabile). În primul rând, nu sunt date publicității și nu sunt însușite de către populația țării faptele poluării aerului, iar (în ultima instanță) distrugerii atmosferei planetei în întregime prin utilizarea excesivă a cărbunelui, țițeiului, gazului natural etc. În majoritatea covârșitoare a cazurilor, după cum arată chestionarea opiniei publice, oamenii nu-și dau seama care este diferența dintre cele două surse de obținere a energiei. La prima vedere această diferență, cu adevărat, nici nu există: în ambele cazuri este arsă o anumită masă organică (fie cărbune, fie peletele din miscanthus sau din altă substanță de proveniență naturală).

În realitate, însă această diferență există și este reflectată prin faptul că în caz că a fost arsă 1 tonă de cărbune (pentru obținerea unui anumit volum de energie), o altă tonă va fi scoasă de sub pământ și din nou va fi arsă pentru reobținerea tot aproximativ aceluiași volum de energie. Drept consecință, pentru arderea volumelor tot mai mari de cărbune, de țiței, de gaz natural etc. din atmosfera planetei vor fi retrase tot mai mari și mai mari volume de aer, în primul rând – volume de oxigen – substanța cea mai activă în procesul arderii, care sunt și vor fi nimicite completamente. Conform acestui scenariu, atât volumul atmosferei planetei, cât și înălțimea substratului de aer asupra nivelului oceanului este în permanentă scădere.

La rândul său, micșorarea tot mai dinamică a substratului de aer asupra suprafeței planetei provoacă o supraîncălzire a acestei suprafețe în unele regiuni în timpul zilei (mai ales – vara) și, invers, o suprarăcire a suprafeței în alte regiuni (mai ales – iarna) în timpul nopții. Diferența sau diapazonul temperaturilor critice (maxime și minime) pe planeta „Pământ” este în permanentă creștere și constituie, în opinia noastră, cel mai mare pericolul pe calea supraviețuirii civilizației umane de pe această planetă [7, 8].

Din altă parte, precum este menționat în lucrările evidențiate, ponderea tot mai mare în conținutul atmosferei planetei este ocupată de bioxidul de carbon (CO₂), care provoacă apariția efectului de sere, consecință fiind supraîncălzire generală a planetei, independent de anotimpul, locul măsurărilor etc.

Efectul pozitiv, greu de a fi supraevaluat, al culturii Miscanthus îl constituie capacitatea indiscutabilă a acestei plante de a îmbiba prin contribuția masei foioase bioxid de carbon din substraturile de jos ale atmosferei cu transformarea lui ulterioară în masa uscată a plantei sub forma de celuloze (până la 50,0 la sută din greutatea acestei mase) și alte componente organice.

Concomitent cu retragerea din atmosfera planetei a bioxidului de carbon și eliminarea efectului de seră producerea masivă a culturii Miscanthus asigură reîntoarcerea oxigenului în aer și restabilirea structurii lui naturale, urmate de restabilirea înălțimii, transparenței, purității și capacității aerului de a asigura prezența temperaturii stabile (în jurul diapazonului de $\pm 20^{\circ}\text{C}$) pe suprafața planetei.

Deci, spre deosebire de arderea cărbunelui, țițeiului sau a gazului natural cu scopul de încălzire a spațiilor locative (de exemplu) utilizarea peletelor din Miscanthus cu scopuri analogice poate fi apreciată ca o tehnologie cu două direcții de mișcare. Fiind utilizat în procesul arderii oxigenul din atmosferă se va reîntoarce la locul său, pe când în variantă cu sursele energetice fosile, evident, mișcarea respectivă constituie o cale cu un singur sens, direcționat spre distrugerea treptată a atmosferei planetei.

În baza celor sus relatate putem concluziona că, din punctul ecologic de vedere, utilizarea în calitate de sursă energetică regenerabilă a culturii Miscanthus constituie o soluționare argumentată a problemei. Prin utilizarea Miscanthusului și a altor surse analogice de energie regenerabilă concomitent cu creșterea volumelor de consum de energie va fi în creștere și volumul retragerii din atmosfera planetei carbonului, precum și reîntoarce în atmosferă a oxigenului. Circuitul permanent al acestor substanțe va proteja atmosfera planetei în aspect cantitativ și calitativ (ca structura sau componența ei).

Domenii de utilizare. Fiind o cultură relativ (pe alocuri și absolut) necunoscută în spațiul rural al țărilor europene, miscanthus nu poate fi utilizat la nivelul eficienței sale adevărate și al ariei potențial existente de cultivare. În primul rând, este necesar de a studia detaliat domeniile (ramurile) de utilizare a acestei plante.

După cum a fost deja menționat, domeniul principal de utilizare a miscanthusului îl constituie *obținerea*

energiei, în primul rând – a energiei termice. În acest context, miscanthus poate fi apreciat ca o cultură ce se află la mijloc dintre culturile de câmp și pădure. Fiind recoltată o dată în două ani, ea crește până la 4,0÷5,0 metri înălțime și poate să fie cultivată pe unul și același loc timp de 20-25 de ani,

Valoarea energetică a culturii miscanthusului constituie 4200 Kkal/kg sau 63,2 la sută față de cărbune de calitate înaltă. Roada efectivă (anuală) constituie 15÷20 tone/ha de masă uscată.

Conform surselor bibliografice (9), alături de utilizarea în calitate de sursă a energiei termice, miscanthus poate fi utilizat pentru:

- fabricarea hârtiei (în special, a cartonului), deoarece conține 64-71% de celuloză;
- pregătirea silozului sau pentru păscut în calitate de masă verde de hrană a animalelor de diferite genuri;
- în calitate de substrat (așternut pentru animale) cu transformarea lui ulterioară în băligar de înaltă calitate pentru îmbunătățirea fertilității solului;
- combaterea erozivului solului datorită sistemului puternic de rădăcini, de masă uscată fie sub forma de tulpini, fie în calitate de masă foioasă.

Asigurarea tehnică a procesului de cultivare și prelucrare a miscanthusului. Majoritatea covârșitoare a proceselor tehnologice privind plantarea, îngrijirea, prelucrarea și utilizarea miscanthusului pot fi efectuate cu utilizarea tehnicii agricole, destinate altor culturi (porumbul, floarea soarelui etc.). Totodată, pentru plantarea inițială a rădăcinilor (rizomilor) miscanthusului va fi necesară o modificare mică a mașinii de plantat răsad. Pentru primul an de cultivare a miscanthusului este necesar de utilizat erbicide, în continuare, însă, miscanthus nu are nevoie să fie protejat contra buruienilor.

Tot din sursa [9] este de concluzionat, că fiind utilizată pentru fabricarea peletelor în calitate de sursă biologică de proveniență a energiei, firma-producător trebuie să aibă cel puțin 60 ha de plantație a miscanthusului. Perioada de recuperare a capitalului investit, în cazul dat, va fi de 5-6 ani.

Concluzii și recomandări

1. Instabilitatea prețurilor la sursele energetice tradiționale (țiței, cărbune, gazul natural, electricitate etc.), proveniența lor de import, precum și distanțele mari de transportare stau la baza deciziilor economice argumentate de utilizare mai extinsă a surselor alternative de asigurare energetică a economiei naționale. Se are în vedere, în primul rând, dezvoltarea surselor solare, eoliene, hidraulice și biologice, de proveniență a energiei.

2. Alături de extinderea suprafețelor de păduri și utilizarea mai eficientă a biomasei secundare din sectorul agrar (paul, ciocleț, tulpini și cușmulițe ale florii soarelui, ramurile și crengile tăiate ale copacilor fructiferi etc.), o atenție tot mai insistentă în țările europene este dedicată culturilor superintensive de producere a masei uscate. În calitate de o asemenea cultură este privită grupa soiurilor de plante „Miscanthus”.

3. Este de menționat spectrul larg al domeniilor de utilizare a miscanthusului. Datorită conținutului bogat de celuloză, această cultură poate fi utilizată în calitate de materie primă pentru producerea hârtiei și/sau cartonului. Totodată, fiind o sursă energetică considerabilă (4200 Kkal/kg masă uscată), miscanthus poate fi utilizat pentru producerea peletelor și/sau brichetelor pentru încălzirea caselor de locuit, clădirilor publice (școli, grădinițe de copii, spitale etc.). În cazuri excepționale (secetă prelungită) masa uscată a miscanthusului poate fi utilizată în calitate de hrană pentru vitele cornute mari. În cazul plantării pe pante, cultura miscanthusului este apreciată ca o plantă eficientă de combatere a eroziunii solului.

4. Cultivarea miscanthusului nu cere tehnică agricolă absolut specializată pentru această cultură. Cu excepția operațiunii tehnologice – „plantarea rizomilor (rădăcinilor)”, toate celelalte operațiuni tehnologice pot fi efectuate prin utilizarea parcului existent de tehnică agricolă.

Referințe bibliografice

1. BAJURA, Tudor. Pădurile Moldovei – principala sursă energetică autohtonă a economiei naționale. In: Energetica Moldovei. Aspecte regionale de dezvoltare: conferința științifică internațională, 4-6 octombrie 2012. Ediția a II-a. Institutul de Energetică al AȘM. Chișinău, 2012, pp. 388-390.
2. Agricultura = Сельское хозяйство = Agriculture. In: Anuarul statistic al Republicii Moldova = Статистический Ежегодник Республики Молдова = Statistical Yearbook of the Republic of Moldova 2018. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Chișinău, 2018, pp. 271-276. ISBN 978-9975-53-929-6.
3. ZINČENKO, Vladimir; ÂȘIN, Mihail. Ënergiâ miskantusa Deșevoj nefi ne budet! [citât 12.10.2019]. Disponibil: <https://lesprominform.ru/jarticles.html?id=2409>
4. Geografie, meteorologie și mediu înconjurător = География, метеорология и окружающая среда = Geography, meteorology and environment. In: Anuarul statistic al Republicii Moldova = Статистический

- Ежегодник Республики Молдова = Statistical Yearbook of the Republic of Moldova 2018. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Chișinău, 2018, pp. 9-21. ISBN 978-9975-53-929-6.
5. Энергетические растения в качестве сырья для биотоплива [цитат 12.10.2019]. Disponibil: http://agroinformer.com/article_view/31/%D1%8D%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F_%D0%B2.html
 6. BULATKIN, G.A. Ocenka effektivnosti proizvodstva netraditsionnyh i vobnovlyemyh istochnikov energii. V: Vestnik Rossijskoi Akademii Nauk, 2009, tom 79, № 7, ss. 608-616. ISSN 0869-5873 [цитат 12.10.2019]. Disponibil: <http://naukarus.com/otsenka-effektivnosti-proizvodstva-netraditsionnyh-i-vobnovlyemyh-istochnikov-energii>
 7. RAKITOVA, O. Francuzy granuliruût miskantus. V: Meždunarodnaâ bioenergetika = The bioenergy international, 2007, № 4, s. 25 [цитат 12.10.2019]. Disponibil: <http://www.infobio.ru/product71.html>
 8. BAJURA, Tudor. Planeta Zemlâ: diagnoz – rak legkih. 2012 [цитат 12.10.2019]. Disponibil: <http://ava.md/economics/017302-planeta-zemlya-diagnoz-rak-legkih.html>
 9. BAJURA, Tudor. Pământul, ca un pui lipsit de pene. In: Natura. 2012, nr. 8, pp. 59-64.
 10. Ресурсоэффективность: мискантус вместо угля [цитат 04.08.2019]. Disponibil: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:VohvJy3tsjUJ:https://msb.aval.ua/ru/news/%3Fid%3D26314+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=md&client=firefox-b>

Recomandat spre publicare: 23.12.2020

SECURITATEA ALIMENTARĂ A REPUBLICII MOLDOVA SUB PRESIUNEA SECETEI PRELUNGITE ȘI PANDEMIEI COVID-19: PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII

Tudor BAJURA¹, dr. hab., profesor,
Institutul Național de Cercetări Economice
Svetlana GANDACOVA², cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice

JEL Classification: Q10, Q13, Q15, Q17, Q18, Q54
CZU: 338.439.02(478)

Abstract

Securitatea alimentară constituie o parte componentă de bază a conceptului general privind securitatea națională. După opinia autorilor, pericolul destul de accentuat asupra securității alimentare a Republicii Moldova în calitate de un stat independent și democratic, este provocat de coincidență ocazională a secetei din anii 2019-2020 și pandemiei COVID-19, ambele având impactul negativ asupra economiei naționale. În baza analizei efectuate în articolul dat este identificat un șir întreg de probleme economice, sociale și demografice, apariția anterioară și influența actuală a cărora exacerbează impactul ambelor fenomene de criză – secetei și pandemiei COVID-19. Cu scopul depășirii situației de criză sunt recomandate măsuri de combatere, consecutiv, de reorganizare și reformare a sectorului agrar la etapa actuală de postprivatizare. Finalizarea procesului de privatizare (la mijlocul a. 2000) a creat condiții favorabile de transformare a sectorului agricol autohton într-o sferă modernă, profitabilă și înalt competitivă de activitate economică. Totodată, însăși privatizarea nu înseamnă și restructurarea (în mod automat) a agriculturii. După cum arată analiza efectuată, mai mult de jumătate din terenurile agricole (58,4 la sută) în prezent sunt exploatate în cadrul întreprinderilor agricole cu suprafața medie de 543,2 ha, ceea ce este de 33,7 de ori mai mult în comparație cu suprafața medie a întreprinderilor agricole din UE. Și mai important de subliniat este faptul că majoritatea covârșitoare a acestor suprafețe este exploatată sub regim de arendă, de obicei, de scurtă durată (până la 3 ani). Drept consecință, structura semănăturilor în aceste întreprinderi este dominată de culturi extensive, cu valoarea adăugată și eficiența economică scăzută. În permanență scădere este și potențialul de export al produselor agro-alimentare din Republica Moldova. Deci, restructurarea prin continuarea reformelor în sectorul agricol autohton constituie scopul principal al prezentului articol. Aspectul metodologic al lucrării s-a bazat pe aplicarea metodelor, inerente cercetărilor economice: analiza, sinteza, comparația, grupările statistice, abordarea sistemică, extrapolarea, metoda rândurilor dinamice, metode grafice, calitative și cantitative.

Cuvinte-cheie: Securitatea alimentară, secetă, pandemie, activitatea agricolă, produsele alimentare, export-import, formarea rezervelor de produse alimentare.

Food security is a basic part of the concept of national security in general. According to the authors, the rather accentuated danger on the food security of the Republic of Moldova as an independent and democratic state is caused by the occasional coincidence of the drought of 2019-2020 and the COVID-19 pandemic, both having a negative impact on the national economy. Based on the analysis performed in this article, a whole series of economic, social and demographic problems are identified, the previous occurrence and current influence of which exacerbate the impact of both crisis phenomena - drought and pandemic COVID-19. In order to overcome the crisis situation, measures to combat, consecutive, reorganize and reform the agricultural sector at the current post-privatization stage are recommended. The completion of the privatization process (mid-2000) created favorable conditions for the transformation of the domestic agricultural sector into a modern, profitable and highly competitive sphere of economic captivity. At the same time, privatization itself does not mean restructuring (automatically) of agriculture. According to the analysis, more than half of the agricultural land (58.4 percent) is currently exploited in agricultural enterprises with an average area of 543.2 ha, which is 33.7 times more compared to the average area of agricultural enterprises in the EU. Even more important is the fact that the vast majority of these areas are leased, usually for a short-term (up to 3 years) period. As a consequence, the structure of sowing in

¹ Tudor BAJURA, ■ bajuraiefs@rambler.ru

² Svetlana GANDACOVA, ■ smsgandacov@mail.ru

these enterprises is dominated by extensive crops, with low added value and economic efficiency. The export potential of agri-food products from the Republic of Moldova is also permanently decreasing. Therefore, restructuring by continuing reforms in the domestic agricultural sector is the main purpose of this article. The methodological aspect of the paper was based on the application of methods, inherent for economic research: analysis, synthesis, comparison, statistical grouping, systemic approach, extrapolation, dynamic row method, graphical, qualitative and quantitative methods.

Keywords: Food security, drought, pandemic, agricultural activity, export-import, food reserve formation.

Introducere

Ca și toată economia națională, sectorul agricol al Republicii Moldova în ultimii trei decenii trece prin un șir întreg de schimbări radicale în ce privește atât relații de proprietate (de la cea de stat la proprietate privată), cât și reformarea adâncă a structurii de producție, corelației dintre producerea mărfurilor și prestarea serviciilor, corelația dintre exportul și importul mărfurilor etc. Evident, o parte din aceste schimbări s-au adeverit să fie bine argumentate și aduc rezultatele pozitive tuturor beneficiarilor. Altă parte, însă, n-a fost și nici nu este soldată cu rezultatele pozitive, drept consecință agricultura autohtonă regresează în diferite domenii, în special fiind numite ramurile de producere a legumelor, plantelor rădăcinoase comestibile, cărnii, laptelui etc.

Fiind o problemă de proporții structurale, dominarea excesivă a produselor grăunțoase și a celor tehnice (preponderent – florii soarelui) sub influența actuală (mijlocul a.2020) a secetei prelungite și pandemiei COVID-19 s-a transformat într-un dezastru complet fie pentru agricultori, fie pentru securitatea alimentară a țării în întregime. Este de menționat că starea de criză constituie, totodată, și un semnal de alarmă, semnal, care cheamă la acțiuni și schimbări radicale, capabile de a asigura satisfacerea necesităților populației țării cu o gamă largă de produse alimentare atât de proveniență fitotehnică, cât și de origine animalieră.

Domenii de utilizare

Conform analizei efectuate putem concluziona, că arealul principal de implementare a propunerilor și recomandărilor, ce urmează din prezenta lucrare, îl constituie tot sectorul agrar al Republicii Moldova, dar mai ales Zonele geografice Sud și Nord, în care nivelul de consolidare a suprafețelor agricole este mult mai înalt în comparație cu Zona de Centru.

Gradul de abordare științifică a temei

Cu toate că problema asigurării securității alimentare este pe larg reflectată în publicațiile științifice ale Republicii Moldova, accentul în majoritatea covârșitoare a publicațiilor este pus pe necesitatea consolidării suprafețelor agricole [1; 2; 3]. Argumentul principal al autorilor lucrărilor sus nominalizate îl constituie faptul, că cota medie de terenuri privatizate, cu adevărat, este relativ mică (1,7 ha/proprietar) și, deseori, divizată în câteva loturi aparte (teren arabil, livezi, plantații de viță de vie). Totodată, în goana după suprafețele puternic consolidate am ajuns la o altă extremă – câteva mii de întreprinderi agricole mari (cu suprafața medie de 543,2 ha) și structura producției agricole, practic, absolut lipsită de orice argumentare științifică, fiind dominată excesiv de culturile grăunțoase și, din partea culturilor tehnice, floarea soarelui.

Rezultate obținute

Spre deosebire de țările industrial dezvoltate din Europa de Vest și America de Nord, în care ponderea coșului produselor alimentare din componența cheltuielilor gospodăriilor casnice în mod tradițional nu depășește 14÷15%, în Republica Moldova indicatorul dat este de două ori mai mare și constituie (datele a.2018) – 34,3 la sută. Corespunzător, orice situație de criză, inclusiv, secetă și criză pandemică COVID-19, în Republica Moldova se reflectă asupra securității alimentare a populației țării mult mai repede și mult mai simțitor, mai ales pentru păturile social vulnerabile - pensionari, familii cu mulți copii, familii cu unul singur părinte etc.

Provocările (de regulă – foarte dure) a secetei și crizei pandemice sunt multiple și destul de diferențiate. Este de menționat faptul, că mai mult de 2/3 din locurile existente de muncă în Republica Moldova în prezent sunt plasate în sfera de prestare a serviciilor de diferite genuri, care au fost, sunt și vor fi blocate în primul rând pe tot parcursul manifestărilor critice de secetă, de molipsiri și îmbolnăviri din nou apărute cu virusul COVID-19. La rândul lor, tot aproximativ 2/3 din numărul total al populației ocupate (cu unele excepții, evident) sunt supuși riscului fie a micșorării veniturilor, fie a lipsei absolute a acestora cu consecințele negative de lungă durată.

Evident, aceste consecințe vor fi reflectate în primul rând și în mod cel mai dur în domeniul asigurării oamenilor cu produsele alimentare.

Situația este exacerbată prin faptul că în ultimii aproape de 100 de ani civilizația umană de pe globul pământesc n-a mai avut asemenea dezastru și a devenit complet nepregătită de a le combate sau, cel puțin, atenua eficient. În Republica Moldova agravarea condițiilor de muncă și de trai este stipulată prin faptul, că chiar înainte de criză pandemică, adică - de la mijlocul verii din a.2019 s-a pornit o secetă hidrologică, ulterior transformată într-un dezastru

adevărat pentru agricultura țării. Pagubele enorme în sectorul agrar, provocate de către secetă de lungă durată, plus întreruperi masive privind comercializarea producției, orientate spre export, perioadele lungi de carantină, inclusiv în sectorul de producție și, mai ales, de comercializare a mărfurilor, toate acestea au creat o situație de incertitudine completă, care în unele localități, fie și temporar, poate să fie apreciată ca o stare de paraliză și panică.

Un rol specific privind răspândirea informațiilor de frică și de panică îl joacă forțele politice din opoziție, pentru care ambele (pandemie și secetă) creează un spațiu suplimentar de a cuceri voturile alegătorilor în toamnă a.2020. Ca consecință, alături de provocările negative din partea naturii apar și blocările masive a activității economice din partea forțelor politice, rezultatul final al cărora îl constituie nu numai pericolul anihilării securității alimentare a țării, dar și pericolul subminării stabilității socio-politice a Republicii Moldova, ca unui stat independent și democratic.

În ce privește nemijlocit de securitatea alimentară a țării este de menționat, că o problemă majoră a agriculturii autohtone la etapa actuală de postprivatizare o constituie dominarea relativă, iar în unele regiuni și/sau localități, absolută a relațiilor de arendă în sectorul agrar. Conform datelor ultimului Recensământ General Agricol (RGA, 2011), mai mult de 1,3 mil. ha de terenuri agricole în Republica Moldova sau 58,4 la sută sunt exploatate în cadrul 2412 de întreprinderi agricole cu suprafața prelucrată de 100 ha și mai mult, media fiind 543,2 ha în calcul la o întreprindere. Tot din datele RGA, 2011 putem constata ca 48 întreprinderi agricole în prezent prelucrează câte 2500 ha și mai mult, adică, aceste întreprinderi, practic, au preluat toate caracteristicile specifice din fostele colhozuri și/sau sovhozuri [4]. În goana după o consolidare pur artificială a suprafețelor agricole Republica Moldova a nimerit într-o ”capcană” periculoasă a relațiilor supra exagerate de arendă în sectorul agrar, din care nu se va elibera încă mulți ani înainte. Se are în vedere: 1) structura supra simplificată a producției agricole în cadrul acestor întreprinderi; 2) investiții minime și datorii enorme la conturi contabile ale unora din ei; 3) lipsa absolută a îngrășămintelor organice și a celor minerale în componența cheltuielilor de producție; 4) lipsa absolută a sectorului zootehnic în cadrul acestor întreprinderi; 5) lipsa interesului și, chiar, incapacitatea fizică a arendașilor de a restabili suprafețele irigabile, anterior existente etc.

Vom analiza mai detaliat unele aspecte specifice ale ”capcanei” de arendă postprivatizată, în care la ziua de astăzi se află agricultura autohtonă.

1. Structura simplificată ba chiar, schimonosită, a agriculturii postprivatizate este reflectată prin ponderea exagerată a culturilor cerealiere, celor leguminoase boabe și culturilor tehnice (în primul rând – florii soarelui) în componența suprafețelor însămânțate, care stabil atinge proporții de 93,0 la sută și mai mult. Evident, restul aproximativ 7,0 la sută din suprafața terenurilor arabile (însămânțate), este categoric insuficient pentru plantarea legumelor, cartofului, bostănoaselor, plantelor de nutreț etc. Ca consecință, după cum este reflectat în tab. 1 (fig. 1 și 2), atât aceste produse fitotehnice, cât și o bună parte din produsele zootehnice (carne și produsele din carne, lapte și produsele lactate), fiind cândva produsele orientate spre export, în anii de postprivatizare au devenit preponderent importate.

Tabelul 1

Dinamica și tendințele corelației dintre exportul și importul pe unele grupe de produse agroalimentare în perioada anilor de postprivatizare

		Grupe de produse			
		1. Animale vii și produsele din carne	2. Lapte și produsele lactate	3. Legume, plante și rădăcini alimentare	Total pe 3 grupe
Export (E)	2000	14572.2	8026.7	1827.2	24426.1
	2005	3859.6	13135.3	4797.1	21792.0
	2010	21465.2	5283.9	8767.5	35516.6
	2015	19016.1	18107.3	9183.1	46306.5
	2018	21376.3	23614.5	7069.8	52060.6
Import (I)	2000	6318.8	806.3	4342.4	11467.5
	2005	33764.1	10584.2	8722.8	53071.1
	2010	34439.6	25570.5	30172.3	90182.4
	2015	34352.8	32469.7	25528.4	92350.9
	2018	40851.3	55108.9	53585.1	149545.3
Diferența, ± (E-I) – exportul net	2000	8253.4	7220.4	-2515.2	12958.6
	2005	-29904.5	2551.1	-3925.7	-31279.1
	2010	-12974.4	-20286.6	-21404.8	-54665.8
	2015	-15336.7	-14362.4	-16345.3	-46044.4
	2018	-19475.0	-31494.4	-46515.3	-97484.7

Sursa: Elaborat de autori.

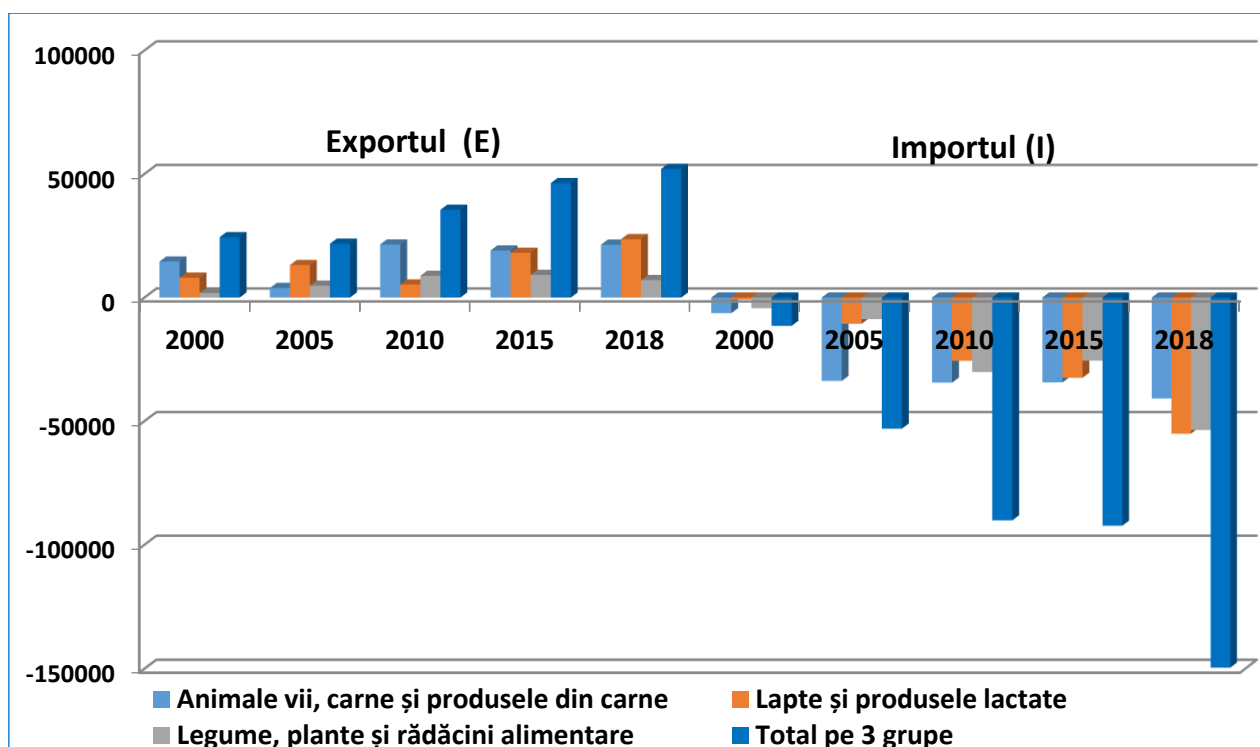

Figura 1. Dimensiuni economice și corelația dintre exportul și importul pe unele grupe de mărfuri agroalimentare

Sursa: Elaborată de autori.

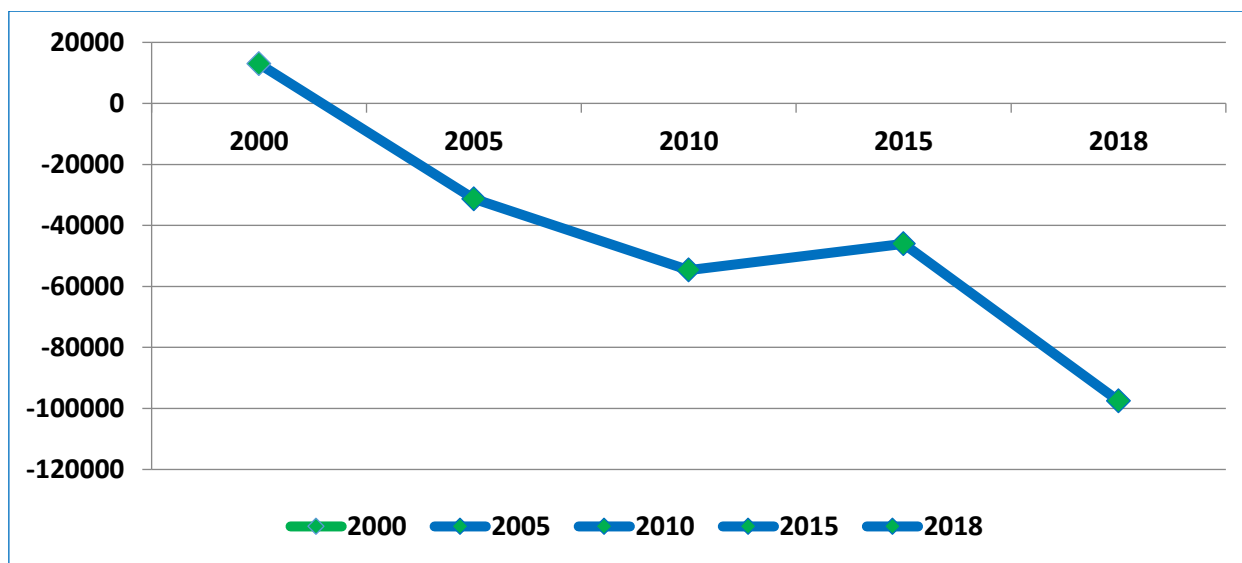

Figura 2. Reflectarea grafică a corelației dintre export și import pe unele grupe de produse agroalimentare (mii dol. SUA)

Sursa: Elaborată de autori.

După cum este stabilite în tabelul (fig.1; 2), fiind luate în considerație numai acele trei grupe de produse alimentare, agricultura autohtonă de la balanță pozitivă dintre exportul și importul (a.2000) deja spre a.2005 a manifestat balanță negativă, care a fost semnificativ înrăutățită în anii următori. Ca consecință, în prezent importul produselor susmenționate depășește exportul lor cu mai mult de o sute de milioane de dol. SUA anual. De menționat, că însăși importul masiv al produselor alimentare susmenționate înseamnă lipsa securității alimentare a Republicii Moldova, dat fiind că sub influența negativă a COVID-19 fluxuri de import: a) pot fi

oprite în orice moment; b) pot deveni mult mai scumpe din cauza devalorizării atât a valurilor de proveniență a mărfurilor respective, cât și din cauza devalorizării leului moldovenesc.

În orice caz, conform aprecierilor nepărtinitoare, în prezent în Republica Moldova volumul producerii cărnii este de 2,4 ori mai mic în comparație cu norme stabilite de consum, laptelui și produselor lactate – de 3,4 ori mai mic, cartofului – 3,5 ori, legumelor- 1,6 ori și ouălor de 1,5 ori mai mic [5].

2. Investiții simbolice și datorii enorme ale întreprinderilor agricole, chiar dacă nu sunt nemijlocit provocate de către secetă actuală și pandemia COVID-19, constituie o povară grea privind asigurarea securității alimentare a țării. Evident, sub influența secetei din anii 2019-2020 și pandemiei susmenționate, această povară va deveni mult mai grea și, practic, insuportabilă. Se are în vedere datorii agenților economici din sectorul agrar (agricultura, silvicultura și pescuit), suma totală a căroră la data de 1 ianuarie 2019 a constituit 18,9 mlrd. lei, iar la ziua de astăzi, evident, este mult mai mare.

Reamintim, că la mijlocul anului 2000, adică 20 de ani în urmă, practic toate datoriile întreprinderilor agricole au fost anulate prin contribuția nemijlocită a Programului Național "Pământ". Deci, în ultimii ani suma acumulată a datoriilor întreprinderilor agricole a avut o tendință stabilă de creștere ca sumă, aproximativ, cu un miliard de lei în fiecare an. Cu toate că suma totală a profitului a fost de 1,5÷2 ori mai mare (anual), volumul general al investițiilor în ultimii 20 de ani (în prețuri curente) a constituit abia 25983,6 mil. lei sau 1299,18 mil. lei anual. Fiind apreciată în calcul la 100 ha de terenuri agricole intensiv lucrate (terenuri arabile și cele sub plantațiile multianuale) suma investițiilor constituie abia 71,5 mii lei anual.

Având în vedere faptul dominării relațiilor de arendă în sectorul agrar, devine indiscutabil și faptul că arendașii nu sunt intenționați de a reinvesti sumele suficiente de bani fie în tehnică agricolă, fie în utilajul necesar, în plantații multianuale, în sectorul zootehnic, în dezvoltarea capacităților de păstrare (prelucrare industrială) a materiei prime agricole etc., suma totală a căroră în calcul la o sută de hectare ar trebui să fie de 3÷4 ori mai mare.

3. Mult mai evidentă această ignorare a necesităților de reinvestire în procesul de producție devine în cazul utilizării fertilizanților, fără de care agricultura modernă pur și simplu nu poate supraviețui. Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova în calcul la 1 ha de suprafață în prezent sunt introduși abia 100 kg de fertilizanti organici iar ponderea suprafețelor, îngrășate cu fertilizanti chimici, constituie abia 1,1%. Deci, fiecare câte 1 ha în prezent primește o doză pur și simplu simbolică a fertilizanților minerali o singură dată în 91 de ani.

4. Odată cu constatarea faptelor de investiții simbolice în procesul de producție (în majoritatea cazurilor – din partea arendașilor mari, de proporții), este de constatat și lipsa deplină a interesului economic a acestor pseudo-agricultori de a dezvolta sectorul zootehnic, în primul rând, ramura bovinelor, ovinelor, caprinelor etc.

Ca excepție, putem numi ramura avicolă, în care pe parcursul procesului de privatizare a fost păstrată integritate. Deci, practic, toate fabrici avicole și, parțial, ramura producerii cărnii de porc, au păstrat capacități anterior existente a procesului de producere, care în prezent sunt divizate aproximativ pe jumătate în întreprinderi agricole mari și cele de dimensiuni mici, inclusiv, în gospodăriile casnice ale populației rurale.

Rezultatele investigațiilor efectuate sunt reflectate în tabelul 2 (fig.3).

Tabelul 2

Dinamica modificărilor efectivului de vite cornute mari în cadrul întreprinderilor agricole în perioada anilor de postprivatizare

Denumirea indicatorilor	Anii						a.2019 în % față de a.2000
	2000	2005	2010	2015	2018	2019	
Numărul capetelor de bovine, mii cap.	55,0	20,0	12,0	12,0	18,0	16,0	29,1
din care, vaci	23,0	8,0	5,0	5,0	5,0	4,0	17,4
Volumul de producție:							
- cărnii de bovine (în greutate după sacrificare), mii tone	3,7	1,5	2,5	0,07	0,03	0,03	0,81
- lapte de vaci, mii tone	65,0	25,0	14,0	21,4	20,2	19,0	29,2

Sursa: Elaborat de autori.

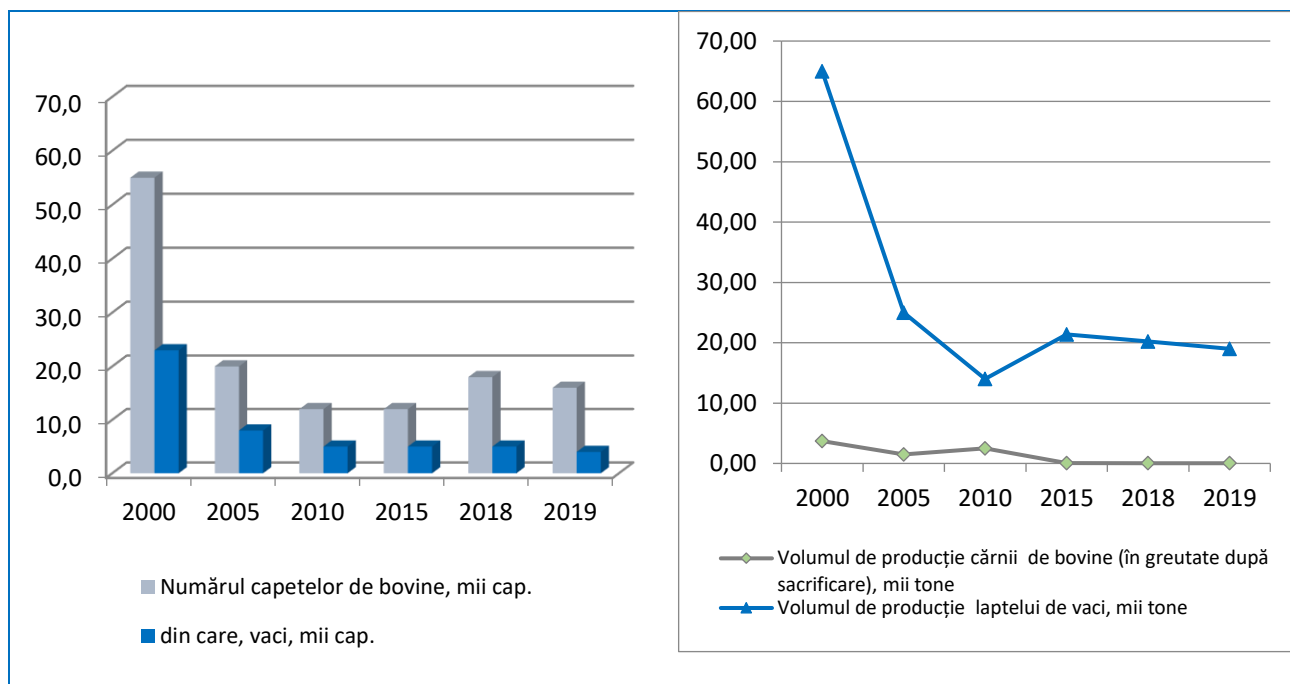

Figura 3. Dinamica modificărilor efectivului de animale

Sursa: Elaborată de autori.

Având la dispoziție aproape 50,0 la sută din suprafețele culturilor cerealiere și leguminoase boabe, 71,3% din suprafețele culturilor tehnice, gospodării agricole mari practic refuză să producă carne de bovine, iar volumul de producție a laptelui în aceste întreprinderi constituie abia 4,9% din volumul total de producere a laptelui în Republica Moldova. Drept consecință constatăm nivelul scăzut al eficienței economice a acestor întreprinderi, creșterea dependenței țării de importuri masive de lapte și produse lactate, carne și produsele din carne etc. și scădere permanentă a nivelului de asigurare a securității alimentare a țării.

5. Tot în această ordine de idei este de menționat faptul scăderii permanente (pe parcursul perioadei de postprivatizare) a capacităților anterior existente a sistemelor de irigație în agricultură, suprafața totală a cărora a scăzut de la 302,1 mii ha în a.2000 până la 222,5 mii ha în a.2019 sau cu 26,3 la sută.

Concomitent cu această micșorare a capacităților de irigație este de constatat faptul că din cauza problemelor tehnice din totalul suprafețelor potențial irigabile în prezent sunt irigate, aproximativ, numai 10÷15%, iar indicatorii principali de efectuare a lucrărilor de irigare – ”Volumul de apă, utilizată pentru irigare” și ”Folosirea apei la 1 ha de suprafață irigată”, în genere, au fost excluse din analiză și evaluare a Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova [7].

Concluzii și recomandări

1. Spre deosebire de țările Uniunii Europene (EU-28), în care suprafața medie a unei exploatații agricole constituie 16,1 ha [3] în Republica Moldova la etapa actuală de postprivatizare 2412 de întreprinderi agricole prelucrează mai mult de 1309,3 mii ha (58,4%) sau 542,8 ha în medie la o întreprindere agricolă, majoritatea covârșitoare a cărora este luată în arendă.

2. Drept consecință a suprafețelor exagerat de mari, prelucrate sub regim de arendă (în baza contractelor de scurtă durată, de obicei, până la 3 ani), având în vedere lipsa forței de muncă, lipsă surselor financiare etc., structura producției agricole a întreprinderilor susmenționate este excesiv simplificată, 93,0 la sută din suprafețele însămânțate fiind acoperite cu culturi grăunțoase, leguminoase boabe și/sau cu culturi tehnice – în primul rând, cu floarea soarelui.

3. Caracterul extensiv al agriculturii, la rândul său, provoacă dispariția locurilor de muncă în spațiul rural, iar producerea produselor cu valoarea adăugată scăzută (grâul, orzul, porumbul etc.), constituie o cauză principală a eficienței scăzute de activitate economică a sectorului agrar, lipsei surselor financiare pentru efectuarea investițiilor, consecutiv, acumularea datoriilor enorme (preponderent – istorice) pe conturile contabile ale firmelor agricole mari.

4. Arenda masivă a terenurilor agricole, termeni relativ scurte (în majoritatea cazurilor până la 3 ani) a contractelor de arendă în sectorul agrar au stipulat reprofilarea acestui sector spre o structură simplificată a procesului de producție, orientarea principală fiind produsele agricole cu valoarea adăugată scăzută, cu

numărul minimal al locurilor de muncă (mai ales – muncă manuală), cu termenul de lungă durată de păstrare a produselor obținute etc.

Ca rezultat, arendatori, de regulă, primesc plata de arendă simbolică sub forma ei naturală (grâul, porumbul, la caz – floarea soarelui) sau, din cauza secetelor, nu primesc absolut nimic.

5. Cu scopul depășirii situației de secetă, recent exacerbate prin pandemia COVID-19, se recomandă desconcentrarea treptată a terenurilor agricole, artificial consolidate la prima etapă de postprivatizare, după un scenariu bine argumentat, adică, retragerea cotelor de terenuri agricole, date în arendă, pentru înființarea întreprinderilor agricole private cu suprafețele optime (10÷20 ha – dimensiuni cele mai des răspândite) și creșterea culturilor intensive sau dezvoltarea sectorului zootehnic, la fel de intensiv. Sub noțiunea ”culturi intensive” se subînțelege culturi (specii de animale și/sau păsări, pești, albine etc.) productivitatea brută a cărora asigură obținerea în medie 100,0 mii lei și mai mult în calcul la 1 ha. Anume pentru aceste culturi și/sau specii de animale (păsări, pești, albine etc.) în prezent în cadrul INCE se elaborează proiecte investiționale, care urmează să fie editate sub forma de ”Catalogul proiectelor investiționale pentru sectorul agrar”.

Referințe bibliografice

1. URSU, A. Consolidarea terenurilor agricole pe principiul pedologic. In: Agricultura Moldovei. 2005, nr. 9, pp. 5-6. ISSN 0582-5229.
2. BOTNARENCO, I. Consolidarea terenurilor agricole în Moldova: teorie, metode, practică. Academia de Științe a Moldovei, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare al Republicii Moldova, Agenția relații funciare și cadastru, Institutul de pedologie, agrochimie și protecție a solului "Nicolae Dimo", Universitatea agrară de stat din Moldova. Chișinău: Pontos, 2009. 342 p. ISBN 978-9975-72-276-6.
3. BOTNARENCO, I. Problemele consolidării terenurilor agricole. In: Știința agricolă. 2005, nr. 5, pp. 35-38. ISSN 1857-0003.
4. STATISTICA MOLDOVEI. Recensământul General Agricol 2011 în Republica Moldova: principalele rezultate. Chișinău, 2016. 145 p. [citat 21 iunie 2020]. Disponibil: https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Recensamint_agricol/RGA_principalele_rezultate.pdf
5. SAKOVIČ, V.A. Prodovol'stvennâ bezopasnost' Respubliki Moldova v kontekste sovremennoj mirovoj prodovol'stvennoj problemy. Akademiâ Ėkonomičeskijh Znanij Moldovy, Institut Meždunarodnyh otnošenij Moldovy. Kișinèu: [s.n.], 2020. 544 p. ISBN 978-9975-56-748-0.
6. STRATAN, A., BAJURA, T. Investiții în afaceri agricole: ghid practic pentru luarea deciziilor de management. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: INCE, 2020. 130 p. ISBN 978-9975-3378-7-8.
7. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Anuarul statistic al Republicii Moldova = Statističeskij ežegodnik Respubliki Moldova Статистический ежегодник Республики Молдова = Statistical Yearbook of the Republic of Moldova. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Chișinău: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2019. 472 p. ISBN 978-9975-3327-6-7.

Recomandat spre publicare: 23.12.2020

POLITICA DE SUSȚINERE A ANTREPRENORILOR DIN CATEGORIILE DE PERSOANE DEFAVORIZATE ȘI SUBREPREZENTATE ÎN ACTIVITATEA DE ANTREPRENORIAL: EXPERIENȚA UE ȘI ACCEPTABILITATEA EI PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Alexandra NOVAC¹, dr., conf. cercet.,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova

JEL Classification: L26, L53
CZU: 334.72(478)

Abstract

Actualmente, subiectul susținerii antreprenoriatului în rândul categoriilor de persoane defavorizate și subreprezentate în activitatea de antreprenoriat capătă un rol tot mai important în cadrul discuțiilor publice și acțiunilor practice ale politicilor multor state europene, precum și la nivelul Uniunii Europene. Obiectivul acestui articol este determinarea principalelor mecanisme și măsuri de susținere a antreprenorilor din categoriile sus-menționate în statele UE, care au fost puse în aplicare sau care se intenționează de a fi implementate, și identificarea unor propuneri privind posibilitățile de utilizare a experienței analizate în Republica Moldova. În procesul efectuării investigațiilor au fost utilizate următoarele metode și tehnici: cercetarea de birou, analiza critică și generalizarea literaturii de specialitate, a materialelor analitice; analiza comparativă. Rezultatele cercetării s-au concretizat în identificarea unor propuneri privind posibilitățile de utilizare a experienței străine de sprijinire a antreprenoriatului persoanelor din categoriile subreprezentate în activitatea de antreprenoriat și defavorizate în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: antreprenoriat din grupurile de populație defavorizate și subreprezentate în antreprenoriat, întreprinderi, întreprinderi mici și mijlocii.

Currently, the subject of supporting entrepreneurship among the categories of disadvantaged and under-represented people in entrepreneurship activity gain an increasingly important role in the public discussions and practical actions of the policies of many European states, as well as at the European Union level. The aim of this paper is to identify the main mechanisms and measures to support entrepreneurs in the above mentioned categories in the EU Member States that have been implemented or are intended to be implemented and identifying proposals regarding the possibilities of using the analyzed experience in the Republic of Moldova. During the investigations there were used the following methods and techniques: desk research, critical analysis and generalization of literature and analytical materials; comparative analysis. The research findings have resulted in identification of proposals regarding the possibilities of using the EU experience of supporting the entrepreneurship among the categories of disadvantaged and under-represented people in entrepreneurship activity in the Republic of Moldova.

Keywords: entrepreneurship among the categories of disadvantaged and under-represented people in entrepreneurship activity, enterprises, small and medium-sized enterprises.

Introducere

Ținând cont de cele mai eficiente politici de susținere a IMM-urilor în statele UE, îndeosebi, este relevant de a analiza și utiliza experiența statelor europene privind cele mai bune practici de reglementare și susținere a antreprenoriatului persoanelor din categoriile defavorizate și subreprezentate în activitatea de antreprenoriat.

În prezent, susținerea antreprenoriatului persoanelor din categoriile subreprezentate în activitatea de antreprenoriat și defavorizate dobândește o importanță tot mai mare în cadrul cercetărilor științifice, discuțiilor publice și documentelor de politici în statele europene, precum și la nivelul Uniunii Europene. O dovadă a importanței sprijinirii antreprenoriatului și lucrătorilor pe cont propriu este reflectarea acestora în documentele de politici ale UE privind susținerea antreprenoriatului, cum ar fi: Small Business Act pentru Europa (2008), Strategia Europa 2020 (2010), Planul de Acțiune „Antreprenoriat 2020” (2013), în care o atenție specială este acordată și persoanelor din categoriile defavorizate sau subreprezentate în demografia antreprenoriatului.

Astfel, potrivit Small Business Act pentru Europa există un potențial neexploatat în rândul femeilor,

¹ Alexandra NOVAC, ■ alecsandra_novac@yahoo.com

tinerilor, imigranților¹. De aceea, UE și statele membre „trebuie să acorde o atenție deosebită viitorilor antreprenori, încurajând, în special, spiritul antreprenorial și talentul, mai ales în rândul tinerilor și al femeilor” [2]. În ceea ce privește sprijinirea antreprenoriatului în rândul tinerilor, în document se menționează necesitatea promovării spiritului antreprenorial ca „element-cheie al programelor școlare, mai ales în cadrul învățământului secundar general, și să se asigure că aceste orientări sunt luate în seamă în mod corespunzător în materialele didactice” [2].

Planul de Acțiune „Antreprenoriat 2020” își propune să faciliteze crearea de noi întreprinderi și a unui mediu mult mai favorabil pentru antreprenori existenți pentru ca aceștia să se dezvolte, să crească și să promoveze acțiuni specifice pentru a ajunge la grupuri care sunt dezavantajate pe piața forței de muncă sau subreprezentate, referindu-se în special la femei, persoanele în vârstă, emigranți, șomeri și tineri. Printre domeniile, incluse în Planul de Acțiune „Antreprenoriat 2020”, menționăm **modelele de urmat și implicarea unor grupuri specifice, care se referă la câteva domenii strategice și propuneri ale Comisiei.**

Principalele categorii ale populației din grupurile demografice subreprezentate în activitatea de antreprenoriat și defavorizate, asupra cărora este orientată susținerea și care sunt reflectate, într-o măsură mai mare sau mai mică, în documentele strategice ale UE privind susținerea antreprenoriatului sunt: tinerii, femeile, persoanele cu handicap, persoanele în vârstă, emigranții, șomerii. Potrivit Planului de Acțiune „Antreprenoriat 2020”, acțiunile orientate spre susținerea acestor categorii de persoane trebuie să aibă la bază un program de sprijin integrat care favorizează capitalul uman, precum și furnizarea asistenței financiare. În document se menționează că programele orientate spre susținerea persoanelor din grupurile social-vulnerabile ar trebui incluse în „sistemele de formare în domeniul antreprenoriatului, concepute și oferite în parteneriat cu furnizori de educație și formare, cu organizații de tineret, cu consilieri ai mediului de afaceri principal și instituții financiare” [1].

La nivelul UE au fost elaborate documente de politici, directive orientate spre susținerea nemijlocită a unor categorii de persoane defavorizate, cum ar fi: Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu handicap, Strategia UE pentru tineret 2010-2018, Strategia pentru egalitatea între femei și bărbați 2010-2015, Directiva 2010/41/EU privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate independent, Directiva 2004/113/CE a Consiliului din 13 decembrie 2004 privind aplicarea principiului egalității de tratament între femei și bărbați privind accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii.

O lege importantă privind egalitatea între bărbați și femei în inițierea și conducerea unei afaceri este reprezentată de *Directiva 2010/41/EU privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate independent.* Potrivit acestei Directive nu trebuie să existe nicio discriminare pe motive de sex privind „constituirea, echiparea sau extinderea unei întreprinderi sau la lansarea sau extinderea oricărei alte forme de activitate independentă”. Directiva stipulează că femeile care desfășoară o activitate independentă în conformitate cu legislația statelor membre să primească o indemnizație de maternitate suficientă ”care să le permită întreruperea activității profesionale din motive de sarcină sau lăuzie pentru o perioadă de minimum 14 săptămâni” [6].

Directiva 2004/113/CE a Consiliului din 13 decembrie 2004 stabilește aplicarea principiului egalității de tratament între femei și bărbați privind accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii. Accesul la bunuri și servicii include și serviciile financiare, precum și cele asociate cu inițierea unei afaceri. Potrivit articolului 5 al Directivei 2004/113/CE principiul egalității de tratament este aplicabil serviciilor financiare [5].

Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu handicap se axează pe eliminarea barierelor pentru persoanele cu deficiențe în opt domenii de acțiune: accesibilitate, participare, egalitate, ocuparea forței de muncă, educație și formare, protecție socială, sănătate și acțiune externă (adică acțiuni în afara UE). Antreprenoriatul este sprijinit, în mod indirect, prin această strategie prin reducerea barierelor în cadrul domeniilor de acțiune „Participarea” și ”Ocuparea forței de muncă”.

Strategia UE pentru tineret 2010-2018. Având la bază Comunicarea Comisiei către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, intitulată „O strategie a UE pentru tineret – investiție și mobilizare” (aprilie 2009), Consiliul UE a adoptat o rezoluție (din noiembrie 2009) privind un cadru reînnoit pentru cooperarea europeană în domeniul tineretului (2010-2018). Acțiunile privind susținerea tineretului se organizează în 3 perioade (2010-2012, 2013-2015, 2016-2018). În documentul pentru perioada 2016-2018 sunt planificate măsuri în 8 domenii de acțiune, printre care este și ocuparea forței

¹ „O politică comună de imigrare pentru Europa: principii și instrumente”, COM(2008)359 final, 17.6.2008.

de muncă și antreprenoriat. Printre inițiativele pe care și le propune Comisia în vederea realizării scopului acestui domeniu, menționăm: susținerea antreprenoriatului în rândul tinerilor prin intermediul educației în domeniul dat, prin susținerea fondurilor pentru inițierea unui business, prin programe de mentorat etc.; susținerea rețelelor pentru promovarea antreprenoriatului în rândul tinerilor; promovarea antreprenoriatului în domeniul dezvoltării durabile [12].

Având la bază foaia de parcurs privind egalitatea între femei și bărbați pentru perioada 2006-2010 și Pactul european pentru egalitatea între femei și bărbați, *Strategia pentru egalitatea între femei și bărbați 2010-2015* se axează pe 5 domenii de acțiune: independență economică egală, remunerație egală pentru aceeași muncă și prestarea unei munci echivalente, egalitatea în luarea de decizii, demnitate, integritate și încetarea violenței bazate pe gen, egalitatea de șanse între femei și bărbați în cadrul acțiunilor externe. Printre acțiunile cu referire la susținerea antreprenoriatului în rândul femeilor pe care și le-a propus această Strategie se referă încurajarea antreprenoriatului feminin și desfășurarea de activități independente de către femei [14].

În decembrie 2015 a fost publicat documentul *Angajamentul strategic privind egalitatea de gen 2016-2019*, care este o prelungire a Strategiei pentru egalitatea între femei și bărbați 2010-2015. Printre acțiunile care se axează pe promovarea antreprenoriatului feminin se numără: acțiuni de sensibilizare privind antreprenoriatul feminin, inclusiv prin lansarea unei e-platforme pentru femeile antreprenor, crearea unei Rețele Europene a Îngerilor de afaceri a femeilor (Business Angels European Network of Women Business Angels) și Rețeaua Hub-urilor Web a femeilor antreprenoare (Network of Women's Web Entrepreneurs Hubs).

Sunt state europene care au mers mai departe în susținerea unor grupuri de persoane din categoriile defavorizate și subreprezentate în activitatea de antreprenoriat, elaborând strategii orientate anume susținerii antreprenoriatului pentru categorii separate, cum ar fi: ***Strategia de dezvoltare a antreprenoriatului feminin din Croația 2014-2020, Strategia privind antreprenoriatul și ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor 2013-2018 din Spania.***

Strategia de dezvoltare a antreprenoriatului feminin din Croația pentru perioada 2014-2020 este o continuare a aceleiași Strategii, adoptată pentru perioada 2010-2013. Republica Croația este una din puținele state care au o strategie a antreprenoriatului feminin. Printre obiectivele strategice ale Strategiei prenotate se numără: îmbunătățirea suportului sistematic pentru antreprenoriatul feminin; introducerea antreprenoriatului feminin la infrastructura instituțională generală; promovarea antreprenoriatului feminin.

Printre aspectele cheie ale *Strategiei privind antreprenoriatul și ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor 2013-2016 din Spania* se numără: crearea de stimulente pentru angajarea tinerilor lucrători și pentru inițiativele antreprenoriale în rândul tinerilor, adaptarea educației și formării profesionale pe care o primesc tinerii la realitatea pieței muncii și reducerea abandonului școlar timpuriu. Pentru realizarea scopului propus, strategia s-a axat pe 4 obiective principale: i) îmbunătățirea capacității de angajare a tinerilor și înlesnirea intrării acestora pe piața locurilor de muncă; ii) creșterea calității și stabilității locurilor de muncă; iii) promovarea oportunităților egale; iv) promovarea antreprenoriatului.

Principalele mecanisme și instituții de susținere a antreprenorilor și lucrătorilor pe cont propriu din categoriile social-vulnerabile și subreprezentate în activitatea de antreprenoriat

Cadrul instituțional și inițiativele de politică referitoare la antreprenorii și lucrătorii pe cont propriu din categoriile social-vulnerabile ale populației în statele UE diferă de la țară la țară.

În general, putem distinge 2 tipuri de instituții, implicate în mod direct sau indirect în susținerea antreprenorilor din categoriile dezavantajate:

- Instituții care au ca grup țintă toate IMM-urile;
- Instituții destinate susținerii, în mod special a antreprenorilor din categoriile social-vulnerabile și subreprezentate în activitatea de antreprenoriat.

În continuare, ne vom referi la principalii actori instituționali identificați, printre care menționăm:

- Camere de Comerț – implicate în activități de mentorat, networking, consultanță pentru start-up-uri, în special dedicat antreprenoriatului feminin (Slovenia, Republica Cehă).
- Incubatoare de afaceri – oferă asistență persoanelor care planifică să înceapă afacerea sa. Este cazul Danemarcei, unde există un portal comun privind serviciile și informația necesare inițierii și dezvoltării unei afaceri, iar o parte a acestui site este dedicat femeilor care doresc să se implice în activitatea de antreprenoriat [8].
- Guvern (autoritățile de stat) – guvernele naționale și regionale influențează indirect mediul de afaceri prin stabilirea unor strategii publice, aplicarea legislației, precum și oferirea unor măsuri de suport. Spre exemplu, în Italia, o măsură specifică (Legea 215/92) a oferit stimulente pentru antreprenoriatul feminin până în 2006, finanțând start-up-uri sau proiecte de afaceri inovatoare conduse de femei antreprenoare sau IMM-uri, cu o pondere semnificativă a femeilor. În pofida succesului înregistrat, stimulentele acordate de această

lege au fost întrerupte în 2006, atunci când competențele privind antreprenoriatul feminin au fost transferate de la Ministerul Dezvoltării Economice la Ministerul Egalității de Șanse [9]. De asemenea, în unele state există centre în cadrul ministerelor care sprijină antreprenoriatul feminin. Este cazul Centrului Informației pentru femei din cadrul Ministerului Economiei din Lituania, care publică informații despre inițiativele antreprenoriatului feminin, iar în anul 2008 a fost înființat un centru al femeilor de afaceri pentru a stimula antreprenoriatul în rândul femeilor și a oferi asistență membrilor săi. În Grecia, Secretariatul General pentru Tineri a înființat Observatorul pentru antreprenoriatul în rândul tinerilor, care oferă asistență tehnică și suport tinerilor antreprenori [8].

- Furnizori de servicii de suport. Furnizorii de servicii de asistență (de exemplu, educație/formare profesională) se adresează antreprenorilor și potențialilor antreprenori din categoriile social-vulnerabile și oferă servicii, conținutul cărora sunt de interes deosebit pentru aceștia. Cercetătorii adună și diseminează informații cu privire la antreprenorii și lucrătorii pe cont propriu din grupurile defavorizate și slab reprezentate în activitatea de antreprenoriat pentru a evidenția caracteristicile sale specifice. Serviciile de suport pot fi divizate convențional în: *informare, consultanță; educare/training; cercetare*.

- Rețele specifice diferitor persoane din categoriile social vulnerabile. La nivelul statelor UE au fost elaborate diferite inițiative de a conecta antreprenorii între ei prin *rețele reale sau virtuale*. Rețelele existente furnizează informații de bază, consiliere, seminare online, de formare și ateliere de lucru, instruire și servicii de mentorat și contribuie la colaborările locale, naționale și trans-naționale în beneficiul reciproc al antreprenorilor de diferită vârstă, sex, etnie, fundal profesional. Prin implicarea antreprenorilor din diferite sectoare în rețele reale și online, aceștia contribuie la colaborări și oportunități pentru antreprenori din categoriile defavorizate. Aceste rețele se concentrează asupra diferitor grupuri sociale. Principalii participanți și scheme ale acestor inițiative sunt:

- ✓ Comisia Europeană (prin intermediul Fondului European de Dezvoltare Regională și Fondului Social European) în cooperare cu guvernul național al fiecărui stat membru;
- ✓ Schemele guvernamentale naționale și programele pentru rețele;
- ✓ Organizațiile de caritate și private.

Măsurile principale ale susținerii antreprenorilor și lucrătorilor pe cont propriu din categoriile social-vulnerabile ale populației în UE

Actorii instituționali sunt angajați în diferite activități de susținere a antreprenorilor din categoriile defavorizate și subreprezentate în activitatea de antreprenoriat, care pot avea atât caracter de reglementare, cât și fără caracter de reglementare. Măsurile care favorizează categoria de antreprenori studiată abordează un șir de probleme, cum ar fi: *furnizarea de training și programe de coaching și mentorat, educare, accesul la finanțare, aptitudini și competențe antreprenoriale, rețele antreprenoriale, diseminarea bunelor practici și a modelelor de urmat*.

În continuare, ne vom referi mai detaliat la câteva măsuri mai relevante, întâlnite în statele UE, orientate spre susținerea antreprenorilor și lucrătorilor pe cont propriu din categoriile defavorizate și subreprezentate în activitatea de antreprenoriat.

Educare (stimularea spiritului antreprenorial, dobândirea aptitudinilor antreprenoriale)

Politicile, care îi ajută pe antreprenorii și potențialii antreprenori să dobândească aptitudini antreprenoriale, se împart, de obicei, în câteva categorii: educația antreprenorială în cadrul sistemului formal de educație, consiliere, coaching, mentorat oferit de serviciile de dezvoltare a afacerilor [10].

În Europa, educația antreprenorială este văzută ca o parte integrală a politicilor de susținere a IMM-urilor și este promovată de guvernele statelor membre și UE, prin intermediul Small Business Act, Agenda Oslo pentru Antreprenoriat, proiectul Best Procedure privind educația și formarea profesională [10].

Unele state ca Danemarca, Norvegia, Finlanda au dezvoltat strategii cuprinzătoare și integrate privind educația antreprenorială pe parcursul tuturor nivelelor de educație.

La nivel european, cele mai multe inițiative pentru a stimula creativitatea tinerilor și a promova spiritul antreprenorial a derivat din politicile de educație și formare. Planul de acțiuni pentru antreprenoriat, adoptat în 2004, a oferit un cadru strategic pentru consolidarea antreprenoriatului și conține elemente pentru promovarea spiritului antreprenorial și încurajarea mai multor persoane să inițieze afaceri [7].

Apoi, în martie 2005, promovarea antreprenoriatului în rândul tinerilor a devenit un element-cheie al Pactului european pentru tineret și în 2006 Comunicarea Comisiei, intitulată „Punerea în aplicare a programului comunitar de la Lisabona: Stimularea spiritului antreprenorial prin educație și învățare”, a prezentat recomandări pentru un rol mai activ al culturii antreprenoriale în educație (Comisia Europeană, 2006) [7].

În vederea abordării problemelor cu care se confruntă antreprenorii, în anul 2008 a fost adoptat Small Business Act pentru Europa. Ca parte a implementării Small Business Act, multe state membre au introdus programe de antreprenoriat în curricula școlară pentru stimularea abilităților și a atitudinilor antreprenoriale în rândul tinerilor și pentru a-i face mai conștienți de posibilitatea de a începe propria lor afacere.

Mai mult decât atât, în 2009, antreprenoriatul a fost propus ca fiind unul dintre instrumentele necesare pentru a crea mai multe oportunități de educație și ocupare a forței de muncă pentru tineret în Comunicarea Comisiei Europene „Strategia UE pentru tineret – Investiții și mobilizare” (Comisia Europeană, 2009). În cadrul rezoluției Consiliului din noiembrie 2009 privind cadrul pentru cooperarea europeană în domeniul tineretului s-a discutat, de asemenea, sprijinul pentru tinerii care intră pe piața muncii, în calitate de angajatori sau angajați. Sprijinirea antreprenoriatului în rândul tinerilor prin educație, finanțe și mentorat a fost sugerată statelor membre [7].

Promovarea antreprenoriatului în rândul tinerilor este unul dintre obiectivele Strategiei Europa 2020 și a inițiativei sale *Tineri în mișcare* (2010). În conformitate cu obiectivele Strategiei Europa 2020 și, în special, cadrul strategic „Educație și formare 2020”, antreprenoriatul în rândul tinerilor este considerat ca un pas important spre crearea mai multor locuri de muncă. Parlamentul European a adoptat o serie de rezoluții care subliniază importanța investițiilor în domeniul antreprenoriatului tinerilor, cum ar fi Rezoluția din 11 septembrie 2013 privind Combaterea șomajului în rândul tinerilor: posibile modalități de ieșire și Rezoluția din 22 octombrie 2013 privind Regândirea Educației. Potrivit acestei rezoluții, Comisia Europeană recunoaște rolul sistemelor educaționale bazate pe antreprenoriat; solicitând statelor membre și autorităților locale și regionale „să colaboreze cu instituțiile de învățământ în vederea includerii unor elemente ale educației antreprenoriale în conținutul programelor pentru educația de bază, formarea profesională și învățământul superior”. Totodată, în Rezoluția privind Regândirea Educației, Comisia Europeană solicită „implicarea organizațiilor de tineret și a organizațiilor societății civile în conceperea și punerea în aplicare a strategiilor de învățare pe tot parcursul vieții; subliniază rolul acestor organizații ca furnizori de educație complementară pentru învățarea non-formală și informală și pentru posibilitățile de voluntariat, contribuind la dezvoltarea competențelor transversale și a aptitudinilor personale ale tinerilor..., cum ar fi gândirea creativă și gândirea critică, spiritul de inițiativă, prelucrarea informațiilor și soluționarea problemelor, munca în echipă, comunicarea, încrederea în sine, spiritul de lider și spiritul antreprenorial” [13].

Urmare a unei propuneri a Comisiei Europene, statele membre au aderat, în anul 2013, la inițiativa înființării unei Garanții pentru tineret. Această Garanție are ca scop „de a pune la dispoziția tuturor tinerilor o ofertă de locuri de muncă de bună calitate, de continuare a educației, de participare la un program de ucenicie sau de stagiu, în termen de patru luni de la intrarea în șomaj sau de la absolvirea unui sistem de învățământ formal” [3].

În cadrul Garanției pentru tineret sunt oferite programe de studiu, inclusiv activități de formare profesională, reintegrare în sistemul de învățământ general, cursuri de recuperare care să faciliteze această reintegrare, cursuri din categoria „a doua șansă”, programe de ucenicie și stagii [3].

Training în afara educației, avantajul acestuia față de educația formală este că acest tip de învățare poate fi disponibil pentru persoane care nu au acces la educația formală și se axează mai mult pe calitățile practice necesare antreprenorilor decât cele oferite de cursurile de educație formală. De asemenea, este relativ mai ușor să furnizezi training-uri referitoare la antreprenoriat comunităților persoanelor dezavantajate în domeniul afacerilor.

Programe de coaching, mentorat. Există câteva metode la nivelul UE de furnizare a coaching-ului și mentoratului pentru antreprenorii sau potențiali antreprenori din categoriile social-vulnerabile: programe de mentorat, programe de coaching, coaching și mentorat de la egal la egal, comunicare online, instruire pentru antrenori. În calitate de mentori activează adesea antreprenori voluntari recrutați din comunitatea locală de afaceri sau manageri din sectorul serviciilor profesionale și financiare, cum ar fi contabilitate și servicii bancare.

Formare pentru antrenori și mentori

Mentorii și antrenorii de obicei sunt recrutați, deoarece aceștia sunt sau au fost antreprenori de succes. Cu toate că ei posedă cunoștințe și experiență în domeniul businessului, nu se poate presupune că aceștia vor avea o comunicare puternică și abilități inter-personale, care le va permite să construiască o relație cu discipolii lor (Watts și Cope, 2004) [4].

Acces la finanțe

Acțiunile UE (pentru perioada 2014-2020), pentru a spori oportunitățile privind antreprenoriatul sunt încadrate, în principal, în Programul pentru competitivitatea întreprinderilor mici și mijlocii (COSME), al cărui

obiectiv cheie este de a îmbunătăți accesul la finanțare pentru întreprinderile mici prin intermediul Planului de acțiune „Antreprenoriat 2020”.

Printre exemplele de acțiuni concrete, deja susținute de COSME, se numără Rețeaua europeană a mentorilor pentru femeile antreprenor, care oferă consiliere și sprijin femeilor antreprenor în demararea și dezvoltarea afacerilor în primii ani de activitate și programul Erasmus pentru tineri antreprenori pentru a-i ajuta pe noii antreprenori, oferindu-le posibilitatea de a învăța de la un antreprenor mai experimentat dintr-o altă țară din UE.

Uniunea Europeană oferă sprijin financiar pentru programele de antreprenoriat prin intermediul fondurilor sale structurale, în special Fondul Social European, și recunoaște antreprenoriatul ca fiind unul dintre domeniile prioritare de acțiune pe care este pregătită să sprijine statele membre în eforturile lor de combatere a șomajului. Pentru următorul Cadru financiar multianual (2014-2020), a fost propus un Program pentru schimbări sociale și inovare, mai târziu redenumit Program pentru ocuparea forței de muncă și inovare socială, care va conține o axă dedicată microfinanțării și sprijinului antreprenoriatului social [10].

Proiectele sprijinite prin Fondul Social European (FSE) îi pot ajuta pe cei care nu reușesc să beneficieze de pe urma politicilor naționale destinate reducerii șomajului și sărăciei. Mai mult decât atât, prin intermediul Fondului Social European s-au făcut eforturi susținute pentru a ajuta antreprenorii de sex feminin, precum și oamenii din grupurile dezavantajate și cele cu dizabilități, care sunt interesați în stabilirea start-up-urilor proprii [7].

Sprijinul financiar direct la nivelul UE, de asemenea, vine prin Instrumentul european de microfinanțare Progress, care permite tinerilor antreprenori să aplice pentru micro-împrumuturi de până la 25.000 de euro. FSE sprijină proiecte inovatoare de antreprenoriat pentru tineret din statele membre și promovează schimbul transnațional de bune practici, în special prin intermediul Rețelei de învățare COPIE (Comunitatea de Practică pentru Antreprenoriatul incluziv) [9].

În 2013, bazându-se pe Pachetul de Investiții Sociale, Comisia a subliniat necesitatea de a acorda prioritate investițiilor care să permită tinerilor și femeilor să contribuie pe deplin la economie și pentru societate [7].

Recomandările Consiliului Uniunii Europene privind Garanția pentru tineret prevede „stimularea spiritului antreprenorial, servicii de sprijinire a start-up și micro-finanțare mai disponibile, precum și stabilirea schemelor de convertire a beneficiilor șomajului în granturi pentru start-up” [11]. În special, în cadrul recomandării 19, Consiliul a menționat că Garanția pentru tineret ar trebui „să pună la dispoziție mai multe servicii de sprijin pentru întreprinderi nou-înființate și să sporească sensibilizarea privind șansele și perspectivele potențiale legate de activitatea independentă, inclusiv prin intermediul unei cooperări mai strânse între serviciile de ocupare a forței de muncă, cele de sprijin pentru întreprinderi și furnizorii de (micro)finanțare” [11].

De asemenea, în cadrul Garanției pentru tineret sunt oferite locuri de muncă pe piața deschisă (subvenționate sau nu), oferite subvenții pentru a sprijini activitățile independente sau a demara o afacere și alte subvenții speciale. Datele statistice relevă faptul că implementarea Garanției pentru tineret a avut un impact asupra angajării tinerilor. Astfel, pe parcursul a 3 ani de la lansarea Garanției pentru tineret, numărul tinerilor șomeri a scăzut cu 1,4 milioane. Până în 2015, ratele anuale ale șomajului în rândul tinerilor au scăzut cu 3,4 puncte procentuale, ajungând la 20,3% [3].

Concluzii și propuneri

Cercetările efectuate au permis generalizarea și sistematizarea abordărilor principale ale politicii de susținere a persoanelor din categoriile dezavantajate și subreprezentate în activitatea de antreprenoriat la nivelul UE, precum și elaborarea unor concluzii:

- Printre principalii actori instituționali implicați în susținerea antreprenoriatului pentru persoanele din categoriile social-vulnerabile pot fi menționate: camerele de comerț, incubatoarele de afaceri, autoritățile de stat, rețelele specifice diferitor persoane, organizațiile de caritate și private, furnizorii de servicii de educare etc.

- Măsurile care favorizează categoria de antreprenori studiată abordează un șir de probleme, cum ar fi: *training și programe de coaching și mentorat, educare, accesul la finanțare, aptitudini și competențe antreprenoriale, rețele antreprenoriale, diseminarea bunelor practici și a modelelor de urmat.*

- Analiza efectuată a relevat că una din măsurile frecvent întâlnite în statele UE este orientată spre instruirea și consilierea persoanelor din categoriile defavorizate, care în cele mai dese cazuri se realizează prin programele de mentorat și coaching.

- Deși există o relație strânsă între coaching și mentorat, abordările actuale de politici publice în Uniunea Europeană sunt axate mai mult pe programe de sprijin de mentorat decât de coaching. Acest lucru poate fi explicat prin costurile mai scăzute pentru derularea programelor de mentorat.

- Proiectele de tip mentorat în Uniunea Europeană pentru antreprenorii din grupurile dezavantajate și

sub-reprezentate în activitatea de antreprenariat folosesc adesea mentori voluntari care sunt antreprenori recrutați din comunitatea locală de afaceri sau manageri din sectorul serviciilor profesionale și financiare, cum ar fi contabilitate și servicii bancare.

Experiența străină demonstrează necesitatea susținerii antreprenariatului persoanelor din categoriile social-vulnerabile. În acest context, luând în considerare cele mai bune practici europene, pentru Republica Moldova considerăm oportună urmărirea următoarelor direcții:

- Sprijinul pentru antreprenariatul în rândul persoanelor din categoriile defavorizate și subreprezentate în demografia antreprenariatului trebuie să fie înțeles ca o strategie pe termen lung: politicile puse în aplicare sunt mai susceptibile să producă atât rezultate tangibile (noi întreprinderi), cât și rezultate intangibile (schimbări în atitudinea generală a tinerilor față de activitatea independentă), pe termen mediu și lung.

- Programele de sprijin pentru tinerii antreprenori sunt deosebit de eficiente atunci când acestea oferă o gamă echilibrată și cuprinzătoare de sprijin, deoarece dificultățile întâmpinate sunt adesea legate între ele și necesită o abordare combinată. Acest sprijin trebuie să fie repartizat într-un interval de timp relativ lung pentru a fi pe deplin eficient, deoarece primii ani ai oricărei întreprinderi sunt, de obicei, cei mai importanți.

- Cu toate că promovarea spiritului antreprenorial în rândul categoriilor defavorizate ține, în primul rând, de responsabilitatea autorităților publice, organizațiile private și societatea civilă, de asemenea, pot juca un rol important în acest domeniu.

- Luând în considerare faptul că toate grupurile de persoane subreprezentate și dezavantajate în activitatea de antreprenariat se confruntă cu lipsa cunoștințelor și a aptitudinilor antreprenoriale, este necesar ca politicile de susținere a antreprenariatului să ofere modalități de depășire a acestor provocări atât prin accesul la măsurile principale de susținere pentru dezvoltarea abilităților antreprenoriale, cât și prin intermediul inițiativelor special concepute care ar răspunde nevoilor specifice ale categoriilor date.

- Punerea unui accent mai mare pe metodele experimentale de învățare, cum ar fi simulările, jocurile de rol în domeniul creării afacerilor. Aceste experiențe antreprenoriale ar trebui să fie cât mai realiste și să abordeze diferite situații și provocări.

- Crearea/adaptarea programelor specifice pentru a satisface provocărilor suplimentare și distinctive cu care se confruntă persoanele din categoriile dezavantajate și subreprezentate, de asemenea furnizarea acestora în cooperare cu organizațiile care lucrează direct cu grupurile sus-menționate.

- Încurajarea tinerilor prin însuflarea încă de la o vârstă fragedă a spiritului antreprenorial, a încrederii în forțele proprii, asumării riscurilor calculate, creativitate, disciplină, organizare, tenacitate – pentru ca ei să-și poată dezvolta potențialul și să se integreze pe piața muncii.

Referințe bibliografice

1. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Planul de Acțiune Antreprenariat 2020 [citată 21.08.2019]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0795>
2. Comisia Comunităților Europene. Gândiți-vă mai întâi la scară mică: Prioritate pentru IMM-uri un „Small Business Act” pentru Europa: comunicare. 2008 [citată 21.08.2019]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:52008DC0394>
3. COMISIA EUROPEANĂ. Garanția pentru tineret și Inițiativa privind ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor, după trei ani: comunicare a comisiei. 2016 [citată 21.08.2019]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0646&from=EN>
4. COPE, J., WATTS, G. Learning by doing – An exploration of experience, critical incidents and reflection in entrepreneurial learning. In: International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research. 2000, vol. 6, no. 3, pp 104-124. ISSN 1355-2554.
5. Directiva a Consiliului de aplicare a principiului egalității de tratament între femei și bărbați privind accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii: 2004/113/CE din 13.12.2004 [citată 21.08.2019]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32004L0113>
6. Directiva a Parlamentului European și a Consiliului privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate independentă și de abrogare a Directivei 86/613/CEE a Consiliului: 2010/41/UE din 07.07.2010 [citată 21.08.2019]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0041&from=EN>
7. RISO, Sara. Start-up support for young people in the EU: From implementation to evaluation. Eurofound. Luxembourg, 2016 [citată 21.08.2019]. Disponibil: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2016/labour-market-business/start-up-support-for->

- young-people-in-the-eu-from-implementation-to-evaluation
8. EUROPEAN COMMISSION. Self-employment in Europe: European Employment Observatory Review. 2010 [citat 21.08.2019]. Disponibil: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3ed718f3-e2c0-49a5-9185-9a5e63b906fb/language-en>
 9. KRAATZ, Susanne. The availability and use of assistance for entrepreneurship to young people. At a glance. European Parliament [citat 21.08.2019]. Disponibil: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/563464/IPOL_ATA\(2015\)563464_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/563464/IPOL_ATA(2015)563464_EN.pdf)
 10. The Missing Entrepreneurs: Policies for Inclusive Entrepreneurship in Europe. OECD and The European Commission. OECD Publishing, 2013. 248 p. ISBN 9789264188167 [citat 21.08.2019]. Disponibil: <http://www.oecd.org/fr/cfe/leed/missing-entrepreneurs.htm>
 11. Recomandarea Consiliului privind înființarea unei garanții pentru tineret: 2013/C 120/01 din 22.04.2013 [citat 21.08.2019]. Disponibil: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013H0426\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013H0426(01)&from=EN)
 12. Rezoluția Consiliului privind un cadru reînnoit pentru cooperarea europeană în domeniul tineretului (2010-2018): 2009/C 311/01 din 27.11.2009 [citat 21.08.2019]. Disponibil: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32009G1219\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32009G1219(01))
 13. Rezoluția Parlamentului European referitoare la regândirea educației: (2013/2041(INI)) (2016/C 208/03) din 22.10. 2013 [citat 21.08.2019]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52013IP0433>
 14. Strategia pentru egalitatea între femei și bărbați 2010-2015. Comisia Europeană [citat 21.08.2019]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=URISERV%3Aem0037>

Recomandat spre publicare: 23.12.2020

INVESTIȚIILE FINANCIARE ALE IMM-urilor ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ANALIZA ÎN PROFIL TERITORIAL ȘI PE GENURI DE ACTIVITATE

Natalia VINOGRADOVA¹, doctor în economie,
conferențiar cercetător,
Institutul Național de Cercetări Economice,
Republica Moldova

JEL Classification: P42, F65, F39
CZU: 336.581:334.72.012.63/.64](478)

Abstract

În prezenta lucrare este efectuată analiza indicatorilor cu privire la investițiile financiare pe termen lung și curente ale sectorului întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) pentru perioada 2015-2018 în baza datelor, prezentate de către Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Actualitatea studiului constă în importanța investițiilor financiare pentru creșterea rentabilității întreprinderilor în viitor. Scopul principal al acestui studiu este de a calcula și de a analiza structura investițiilor financiare, realizate de sectorul IMM în Republica Moldova. Analiza s-a efectuat pe grupurile de întreprinderi ale sectorului IMM în profil teritorial și pe genuri de activitate. În cadrul studiului au fost aplicate următoarele metode de analiză a indicatorilor economici și statistici: compararea, gruparea, indici în lanț, serii dinamice, tabele și figuri.

Cuvinte-cheie: investiții financiare, investiții financiare pe termen lung, investiții financiare curente, sectorul IMM, profil teritorial, genuri de activitate, Republica Moldova.

In this article, the analysis of indicators of the long-term and current financial investments of the sector of small and medium-sized enterprises (SMEs) for the period 2015-2018 has been performed, based on the data, presented by the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova. The actuality of the study lies in the importance of financial investments for increase the profitability of enterprises in the future. The main purpose of the study is to calculate and analyze the structure of financial investments of the SME sector in the Republic of Moldova. The analysis has been carried out by size groups of enterprises within the SME sector by territorial aspect and by types of activity. In the study, the following methods of analysis of economic and statistical indicators have been applied: comparison, grouping, chain indices, dynamic series, tables and figures.

Keywords: financial investments, long-term financial investments, current financial investments, SME sector, territorial profile, types of activity, Republic of Moldova.

Introducere

Conform Standardului Național de Contabilitate „Creanțe și investiții financiare” [3], **investițiile financiare** sunt active sub formă de valori mobiliare, cote de participare în capitalul social al altor entități și alte investiții deținute de entitate în scopul exercitării controlului, obținerii veniturilor sau a altor beneficii economice.

În funcție de termenul de deținere, investițiile financiare se divizează în curente și pe termen lung. Investițiile financiare se consideră **curente** dacă termenul de deținere probabilă nu depășește 12 luni de la data raportării. În celelalte cazuri, investițiile financiare se tratează ca investiții financiare **pe termen lung**.

Conținutul de baza

În baza informațiilor, prezentate de către Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, în anul 2018, investițiile financiare totale (curente și pe termen lung) în sectorul IMM au constituit 23495,86 mil. lei, inclusiv investițiile financiare pe termen lung – 15099,44 mil. lei și investițiile financiare curente – 8396,42 mil. lei (Figura 1).

Investițiile financiare pe termen lung, în anul 2018, au constituit 64,3% din suma totală a investițiilor financiare, investițiile financiare curente – respectiv 35,7%. Totodată, în toate grupurile de întreprinderi ponderea investițiilor pe termen lung depășește ponderea investițiilor curente.

¹ Natalia VINOGRADOVA, ■ natalia.vinogradova01@gmail.com

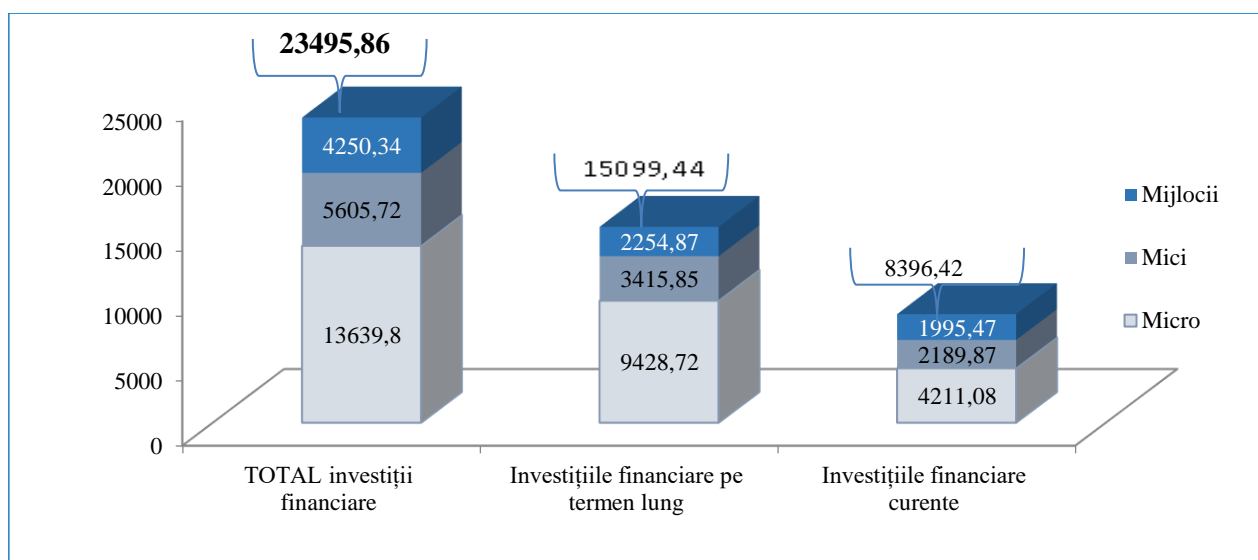

Figura 1. Investiții financiare în profilul grupurilor de întreprinderi ale sectorului IMM în anul 2018, mil. lei

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor [1].

Distribuția investițiilor financiare variază considerabil în funcție de mărimea întreprinderilor: la micro-întreprinderi ponderea investițiilor pe termen lung este cea mai înaltă (69,1%), iar la întreprinderile mijlocii acest indicator este cel mai mic și constituie 53,1%.

Totodată, la întreprinderile mijlocii ponderea investițiilor financiare pe termen lung în perioada anilor 2015-2018 relativ s-a redus, în consecință ponderea investițiilor financiare curente – s-a majorat (Tabelul 1).

Tabelul 1

Structura investițiilor financiare în sectorul IMM în anii 2015-2018, pe tipuri de investiții, %

	Total IMM				Mijlocii				Mici				Micro			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
TOTAL investiții financiare	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
din care																
Investiții financiare pe termen lung	67,9	68,3	66,4	64,3	68,1	66,7	54,9	53,1	54,4	54,7	58,0	60,9	72,7	75,9	74,2	69,1
Investiții financiare curente	32,1	31,7	33,6	35,7	31,9	33,3	45,1	46,9	45,6	45,3	42,0	39,1	27,3	24,1	25,8	30,9

Sursa: Calculat de autor în baza datelor [1].

Printre diferitele grupuri de întreprinderi, cea mai mare pondere a investițiilor financiare s-a înregistrat la microîntreprinderi (58,1% în anul 2018), totodată ponderea microîntreprinderilor în investițiile pe termen lung (62,4%) depășește semnificativ ponderea lor în investițiile curente (50,2%).

În cadrul întreprinderilor mici s-au realizat 23,9% din totalul investițiilor financiare în anul 2018, în cadrul celor mijlocii – 18,1% (Figura 2).

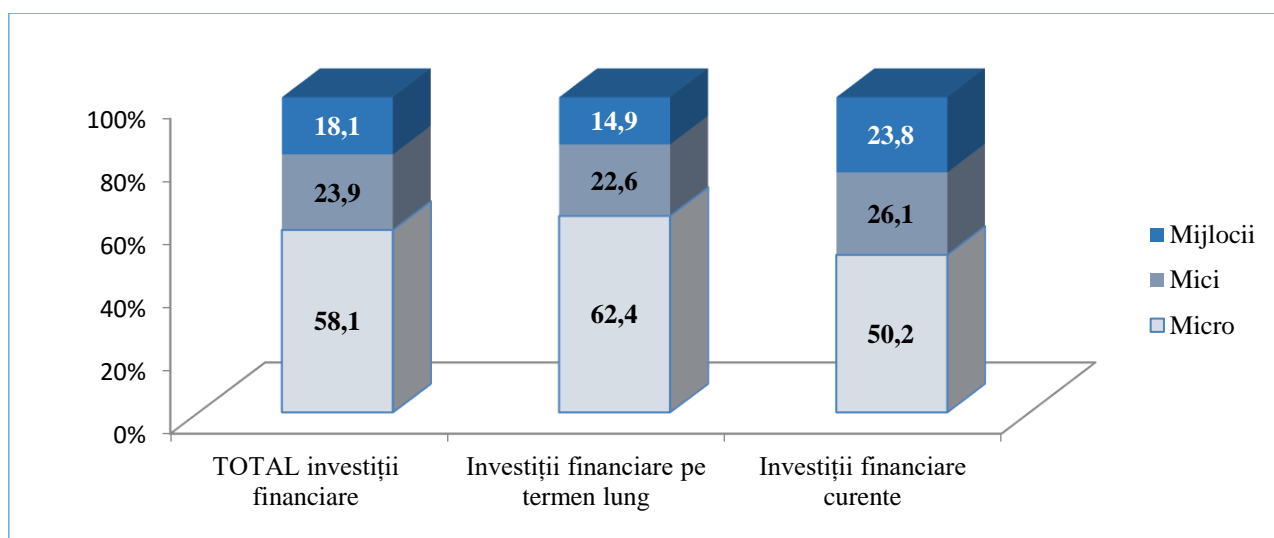

Figura 2. Structura investițiilor financiare în profilul grupurilor de întreprinderi ale sectorului IMM în anul 2018, %

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor [1].

Per 1 întreprindere din sectorul IMM volumul total al investițiilor financiare în anul 2018 a constituit în medie 438,81 mii lei, depășind nivelul anului 2017 cu 50,18 mii lei, iar nivelul anului 2015 – cu 112,03 mii lei. Investițiile financiare pe termen lung, în anul 2018, au constituit 271,06 mii lei, calculate per 1 întreprindere, iar cele curente – 150,73 mii lei (Tabelul 2).

Tabelul 2

Investiții financiare în sectorul IMM per 1 întreprindere în anii 2015-2018, mii lei

Mărimea întreprinderilor	Anul	TOTAL investiții financiare	Investiții financiare pe termen lung	Investiții financiare curente
Total IMM	2015	326,78	221,81	104,97
	2016	385,34	263,01	122,33
	2017	388,63	258,08	130,55
	2018	438,81	271,06	150,73
Mijlocii	2015	2146,41	1461,11	685,30
	2016	2434,23	1623,23	811,01
	2017	2498,15	1372,52	1125,63
	2018	3272,01	1735,85	1536,16
Mici	2015	630,24	342,89	287,35
	2016	1001,13	547,37	453,76
	2017	1003,79	582,17	421,62
	2018	879,47	535,90	343,56
Micro	2015	232,80	169,33	63,47
	2016	245,69	186,45	59,24
	2017	247,24	183,50	63,74
	2018	295,34	204,16	91,18

Sursa: Calculat de autor în baza datelor [1].

Evident, suma investițiilor financiare, calculate per 1 întreprindere depinde direct de mărimea întreprinderii: în medie în cadrul unei microîntreprinderi aceasta a constituit 295,34 mii lei în anul 2018, în cadrul unei întreprinderi mici – de 3 ori mai mult (879,47 mii lei), iar în cadrul unei întreprinderi mijlocii – 3272,01 mii lei (Tabelul 2).

Dacă examinăm *suma investițiilor financiare, calculate per 1 angajat*, observăm, că la întreprinderile micro această sumă în anul 2018 a înregistrat valoare maximă – 122,14 mii lei, de 2,5 ori depășind indicatorul respectiv al întreprinderilor mici și de 2,9 ori – indicatorul întreprinderilor mijlocii (Tabelul 3).

Tabelul 3

Investiții financiare în sectorul IMM per 1 angajat în anii 2015-2018, mii lei

Mărimea întreprinderilor	Anul	TOTAL investiții financiare	Investiții financiare pe termen lung	Investiții financiare curente
Total IMM	2015	52,13	35,38	16,74
	2016	63,45	43,31	20,14
	2017	64,40	42,77	21,64
	2018	71,63	46,03	25,60
Mijlocii	2015	26,63	18,13	8,50
	2016	31,14	20,77	10,38
	2017	32,07	17,62	14,45
	2018	42,80	22,71	20,09
Mici	2015	33,59	18,27	15,31
	2016	54,00	29,53	24,48
	2017	54,31	31,50	22,81
	2018	47,90	29,19	18,71
Micro	2015	96,33	70,07	26,26
	2016	104,39	79,22	25,17
	2017	105,93	78,62	27,31
	2018	122,14	84,43	37,71

Sursa: Calculat de autor în baza datelor [1].

Rata de creștere a investițiilor financiare totale în sectorul IMM în anul 2018 a crescut în comparație cu anul 2017. Astfel, în cadrul întreprinderilor mijlocii acest indicator în anul 2018 a constituit 128,1%, pe când în anul 2017 acesta constituia 104,9%. În cadrul întreprinderilor mici încetinirea creșterii investițiilor financiare totale s-a dovedit a fi mai evidentă: 92,1% în anul 2018 în comparație cu 105,1% în anul 2017 (Tabelul 4).

În general, în sectorul IMM în anul 2018 rata de creștere a investițiilor financiare curente a fost mai mare decât rata de creștere a investițiilor financiare pe termen lung (120,0% și 109,2% respectiv). Dar, pe grupuri de întreprinderi separat „imaginea” este diferită: în cadrul întreprinderilor mijlocii investițiile financiare pe termen lung și investițiile curente au crescut (cu +23,7 p.p. și +33,5 p.p. respectiv); în cadrul întreprinderilor mici, dimpotrivă, au scăzut investițiile financiare curente cu -3,2 p.p. și investițiile pe termen lung cu -14,3 p.p., iar în cadrul microîntreprinderilor rata de creștere a investițiilor curente a depășit rata de creștere a investițiilor financiare pe termen lung (+43,0 p.p. și +11,3 p.p. respectiv) (Tabelul 4).

Tabelul 4

Evoluția investițiilor financiare în sectorul IMM în anii 2016-2018, %

	Total IMM			Mijlocii			Mici			Micro		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
TOTAL investiții financiare	120,4	104,7	112,9	116,2	104,9	128,1	157,0	105,1	92,1	108,2	104,3	119,5
din care												
Investiții financiare pe termen lung	121,1	101,8	109,2	113,8	86,4	123,7	157,8	111,5	96,8	112,9	102,0	111,3
Investiții financiare curente	119,0	110,7	120,0	121,2	141,9	133,5	156,0	97,4	85,7	95,7	111,5	143,0

Sursa: Calculat de autor în baza datelor [1].

În profil teritorial, cea mai mare pondere în totalul investițiilor financiare ale sectorului IMM din Republica Moldova aparține întreprinderilor din municipiul Chișinău (19895,9 mil. lei, sau 84,68% în anul 2018) (Tabelul 5; Tabelul 6).

Pe regiuni de dezvoltare investițiile totale ale sectorului IMM în anul 2018 au fost repartizate în felul următor: în regiunea Centru – 2017,7 mil.lei (sau 8,59%), în regiunea Nord – 920,43 mil.lei (sau 3,92%), în U.T.A Găgăuzia – 385,26 mil.lei (sau 1,64%). În regiunea Sud s-a înregistrat cea mai mică sumă a investițiilor financiare totale – 276,58 mil.lei (sau 1,18%) (Tabelul 5; Tabelul 6).

Tabelul 5

Investiții financiare în sectorul IMM, în profil teritorial, milioane lei

	Investiții financiare totale				Investiții financiare pe termen lung				Investiții financiare curente			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Republica Moldova	16520,48	19893,31	20820,12	23495,86	11213,62	13577,98	13825,99	15099,44	5306,86	6315,33	6994,13	8396,42
Municipiul Chișinău	13881,87	16942,38	17460,87	19895,90	9894,57	11933,41	11977,24	13186,21	3987,30	5008,97	5483,63	6709,69
Nord	824,62	820,82	913,11	920,43	479,42	453,20	489,81	491,71	345,20	367,62	423,30	428,72
inclusiv mun. Bălți	367,01	396,77	444,68	443,01	204,81	211,98	230,09	229,83	162,20	184,79	214,59	213,18
..Briceni	10,70	10,82	15,41	44,54	35,21	23,55	26,84	18,06	10,70	10,82	15,41	26,48
..Dondușeni	0,50	3,08	3,41	20,93	15,71	19,58	28,20	17,71	0,50	3,08	3,41	3,22
..Drochia	52,62	44,26	30,90	55,31	33,75	31,20	28,57	19,09	52,62	44,26	30,90	36,22
..Edineț	14,11	20,92	27,98	64,01	35,47	19,74	38,95	35,73	14,11	20,92	27,98	28,28
..Fălești	3,59	5,22	7,81	24,70	22,35	20,66	18,54	18,15	3,59	5,22	7,81	6,55
..Florești	7,90	15,51	11,77	68,35	40,60	15,16	26,42	52,13	7,90	15,51	11,77	16,22
..Glodeni	0,19	0,21	0,32	4,68	2,83	1,88	4,57	4,03	0,19	0,21	0,32	0,65
..Ocnița	4,08	3,39	19,10	40,39	15,00	23,92	23,02	20,00	4,08	3,39	19,10	20,39
..Rîșcani	6,81	6,34	6,34	41,85	26,22	33,16	36,86	33,89	6,81	6,34	6,34	7,96
..Sîngerei	23,89	17,48	17,60	22,87	5,48	9,68	10,99	9,84	23,89	17,48	17,60	13,03
..Soroca	58,58	55,57	68,02	89,78	41,98	42,67	16,77	33,22	58,58	55,57	68,02	56,56
Centru	1358,28	1620,68	1890,22	2017,70	542,35	856,35	997,61	1029,73	815,93	764,33	892,61	987,97
..Anenii Noi	118,83	75,04	86,64	425,29	43,50	295,11	316,94	324,43	118,83	75,04	86,64	100,86
..Călărași	19,67	20,64	21,31	39,18	10,77	12,56	13,40	13,03	19,67	20,64	21,31	26,15
..Criuleni	11,42	13,22	16,14	83,56	25,97	69,15	61,43	62,48	11,42	13,22	16,14	21,08
..Dubăsari	0,33	0,64	1,88	24,31	1,07	1,53	3,59	9,22	0,33	0,64	1,88	15,09
..Hîncești	55,47	62,42	141,24	222,18	85,91	92,69	104,42	102,78	55,47	62,42	141,24	119,40
..Ialoveni	89,49	56,34	127,52	303,75	111,69	153,88	149,05	157,28	89,49	56,34	127,52	146,47
..Nisporeni	57,87	55,49	19,58	47,21	47,90	8,69	33,69	32,61	57,87	55,49	19,58	14,60
..Orhei	380,43	372,56	359,30	447,41	109,99	105,55	102,66	91,09	380,43	372,56	359,30	356,32
..Rezina	10,32	16,38	15,38	43,69	6,03	5,47	31,88	30,55	10,32	16,38	15,38	13,14
..Strășeni	18,46	24,04	25,29	131,24	39,43	48,66	48,54	91,64	18,46	24,04	25,29	39,60
..Șoldănești	8,29	23,21	21,31	42,17	5,73	8,73	17,86	9,22	8,29	23,21	21,31	32,95
..Telenеști	11,96	9,99	19,21	16,27	16,22	6,16	4,26	3,27	11,96	9,99	19,21	13,00
..Ungheni	33,35	34,30	37,79	191,41	38,15	48,20	109,90	102,14	33,35	34,30	37,79	89,27
Sud	248,82	214,98	234,97	276,58	166,37	132,91	121,73	137,62	82,45	82,07	113,24	138,96
Basarabeasca	0,76	0,74	0,19	6,91	4,54	4,74	4,53	5,15	0,76	0,74	0,19	1,76
..Cahul	17,33	25,03	31,11	57,05	22,59	18,78	16,99	19,28	17,33	25,03	31,11	37,77
..Cantemir	0,54	0,80	9,14	29,20	9,89	12,32	14,98	16,95	0,54	0,80	9,14	12,25
..Căușeni	8,89	6,46	11,53	62,48	89,75	59,92	44,51	48,98	8,89	6,46	11,53	13,50
..Cimișlia	38,67	32,25	42,70	70,24	12,62	12,44	11,97	16,76	38,67	32,25	42,70	53,48
..Leova	0,20	0,11	1,64	2,94	0,47	0,52	0,36	0,40	0,20	0,11	1,64	2,54
..Stefan Voda	10,05	10,47	11,25	23,98	6,95	7,71	10,26	9,81	10,05	10,47	11,25	14,17
..Taraclia	5,97	6,23	5,67	23,76	19,56	16,46	18,16	20,29	5,97	6,23	5,67	3,47
UTA Gagăuzia	206,92	294,48	320,93	385,26	130,92	202,12	239,59	254,19	76,00	92,36	81,34	131,07

Sursa: Calculat de autor în baza datelor [2].

În regiunea Nord, în anul 2018 cele mai mari investiții financiare totale au fost realizate de către întreprinderile sectorului IMM din mun. Bălți (443,01 mil.lei), precum și din raionul Soroca (89,78 mil.lei); cele mai puține – în raionul Glodeni (4,68 mil.lei). Printre raioanele cu cele mai mari investiții financiare din regiunea Centru pot fi menționate raioanele: Orhei (447,41 mil.lei), Anenii Noi (425,29 mil.lei), Ialoveni (303,75 mil.lei) și Hâncești (222,18 mil.lei); cu cele mai puține – Telenești (16,27 mil.lei) și Dubăsari (24,31 mil.lei). În regiunea Sud cele mai mari investiții financiare totale au fost realizate în raioanele Cimișlia (70,24 mil.lei), Căușeni (62,48 mil.lei) și Cahul (57,05 mil.lei); cele mai puține – în raioanele Leova (2,94 mil.lei) și Basarabeasca (6,91 mil.lei) (Tabelul 5).

Dacă comparăm investițiile financiare pe termen lung și cele curente, în regiunile de dezvoltare Nord, Centru, U.T.A. Gagauzia și mun. Chișinău, investițiile pe termen lung depășesc investițiile curente. Totodată, în regiunile Nord și Centru această depășire în anul 2018 este nesemnificativă, în mun. Chișinău și U.T.A. Găgăuzia investițiile financiare pe termen lung depășesc investițiile financiare curente de 2 ori (Tabelul 6).

Tabelul 6

Structura investițiilor financiare în sectorul IMM, în profil teritorial, %

	Investiții financiare totale				Investiții financiare pe termen lung				Investiții financiare curente			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Republica Moldova	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mun. Chișinău	84,03	85,17	83,87	84,68	88,24	87,89	86,63	87,33	75,13	79,31	78,40	79,91
Nord	4,99	4,13	4,39	3,92	4,28	3,34	3,54	3,26	6,50	5,82	6,05	5,11
Centru	8,22	8,15	9,08	8,59	4,84	6,31	7,22	6,82	15,38	12,10	12,76	11,77
Sud	1,51	1,08	1,13	1,18	1,48	0,98	0,88	0,91	1,55	1,30	1,62	1,65
UTA Gagauzia	1,25	1,48	1,54	1,64	1,17	1,49	1,73	1,68	1,43	1,46	1,16	1,56

Sursa: Calculat de autor în baza datelor [2].

În medie pe țară în sectorul IMM, în anii 2016-2018, s-a observat creșterea investițiilor financiare, atât pe termen lung, cât și curente. Dar, în profil teritorial schimbarea acestor indicatori a fost inegală. Astfel, în mun. Chișinău, în anul 2018 rata de creștere atât a investițiilor pe termen lung, cât și a celor curente s-a accelerat în comparație cu anul 2017 (Tabelul 7).

În ansamblu, în regiunile Nord și Centru, în anul 2018 în comparație cu anul 2017, investițiile pe termen lung și curente au crescut cu o rată de creștere diminuantă. Asupra acestui indicator a influențat descreșterea semnificativă a ratei de creștere a investițiilor financiare pe termen lung în astfel de raioane precum: în regiunea Nord – Dondușeni (62,8% în anul 2018 în comparație cu 144,0% în anul 2017), Drochia (66,8% în anul 2018 în comparație cu 91,6% în anul 2017), Briceni (67,3% în anul 2018 în comparație cu 114,0% în anul 2017), precum și scăderea a ratei de creștere a investițiilor financiare curente în astfel de raioane precum Sîngerei (74,0% în anul 2018 în comparație cu 100,7% în anul 2017), Fălești (83,9% în anul 2018 în comparație cu 149,6% în anul 2017) și Soroca (83,2% anul 2018 în comparație cu 122,4% în anul 2017). Și invers, în anul 2018 creșterea semnificativă a investițiilor financiare pe termen lung s-a înregistrat în astfel de raioane precum Florești (197,3%) și Soroca (198,1%), iar investițiilor financiare curente – în raioane Glodeni (203,1%) și Briceni (171,8%).

Printre raioanele din regiunea Centru, o creștere stabilă semnificativă a investițiilor financiare pe termen lung și curente în anii 2017-2018 au înregistrat două raioane: Dubăsari (256,8% și 802,7% respectiv) și Strășeni (188,8% și 156,6% respectiv).

Reducerea evidentă a investițiilor financiare pe termen lung pe fondul creșterii semnificative a investițiilor financiare curente s-a înregistrat în raioanele Șoldănești (în anul 2018 reducerea investițiilor pe termen lung a constituit 51,6%; creșterea investițiilor curente – 154,6%) și Ungheni (în anul 2018 respectiv 92,9% și 236,2%). Reducerea constantă atât a investițiilor financiare pe termen lung, cât și a celor curente în anul 2018 s-a înregistrat în raioanele Hâncești (respectiv 98,4% și 84,5%), Nisporeni (96,8% și 74,6%), Orhei (88,7% și 99,2%), Rezina (95,8% și 85,4%) și Telenești (76,8% și 67,7%) (Tabelul 7).

Tabelul 7

Evoluția investițiilor financiare în sectorul IMM în anii 2016-2018, în profil teritorial, %

	Investiții financiare totale			Investiții financiare pe termen lung			Investiții financiare curente		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Republica Moldova	120,4	104,7	112,9	121,1	101,8	109,2	119,0	110,7	120,0
Municipiul Chișinău	122,0	103,1	113,9	120,6	100,4	110,1	125,6	109,5	122,4
Nord	99,5	111,2	100,8	94,5	108,1	100,4	106,5	115,1	101,3
..Municipiul Bălți	108,1	112,1	99,6	103,5	108,5	99,9	113,9	116,1	99,3
..Briceni	74,9	122,9	289,0	66,9	114,0	67,3	101,1	142,4	171,8
..Dondușeni	139,8	139,5	613,8	124,6	144,0	62,8	616,0	110,7	94,4
..Drochia	87,4	78,8	179,0	92,4	91,6	66,8	84,1	69,8	117,2
..Edineț	82,0	164,6	228,8	55,7	197,3	91,7	148,3	133,7	101,1
..Fălești	99,8	101,8	316,3	92,4	89,7	97,9	145,4	149,6	83,9
..Florești	63,2	124,5	580,7	37,3	174,3	197,3	196,3	75,9	137,8
..Glodeni	69,2	234,0	1462,5	66,4	243,1	88,2	110,5	152,4	203,1
..Ocnița	143,1	154,2	211,5	159,5	96,2	86,9	83,1	563,4	106,8
..Rîșcani	119,6	109,4	660,1	126,5	111,2	91,9	93,1	100,0	125,6
..Sîngerei	92,5	105,3	129,9	176,6	113,5	89,5	73,2	100,7	74,0
..Soroca	97,7	86,3	132,0	101,6	39,3	198,1	94,9	122,4	83,2
Centru	119,3	116,6	106,7	157,9	116,5	103,2	93,7	116,8	110,7
..Anenii Noi	228,0	109,0	490,9	678,4	107,4	102,4	63,1	115,5	116,4
..Călărași	109,1	104,5	183,9	116,6	106,7	97,2	104,9	103,2	122,7
..Criuleni	220,3	94,2	517,7	266,3	88,8	101,7	115,8	122,1	130,6
..Dubăsari	155,0	252,1	1293,1	143,0	234,6	256,8	193,9	293,8	802,7
..Hîncești	109,7	158,4	157,3	107,9	112,7	98,4	112,5	226,3	84,5
..Ialoveni	104,5	131,6	238,2	137,8	96,9	105,5	63,0	226,3	114,9
..Nișporeni	60,7	83,0	241,1	18,1	387,7	96,8	95,9	35,3	74,6
..Orhei	97,5	96,6	124,5	96,0	97,3	88,7	97,9	96,4	99,2
..Rezina	133,6	216,3	284,1	90,7	582,8	95,8	158,7	93,9	85,4
..Strășeni	125,6	101,6	518,9	123,4	99,8	188,8	130,2	105,2	156,6
..Șoldănești	227,8	122,6	197,9	152,4	204,6	51,6	280,0	91,8	154,6
..Telenești	57,3	145,3	84,7	38,0	69,2	76,8	83,5	192,3	67,7
..Ungheni	115,4	179,0	506,5	126,3	228,0	92,9	102,8	110,2	236,2
Sud	86,4	109,3	117,7	79,9	91,6	113,1	99,5	138,0	122,7
..Basarabasca	103,4	86,1	3636,8	104,4	95,6	113,7	97,4	25,7	926,3
..Cahul	109,7	109,8	183,4	83,1	90,5	113,5	144,4	124,3	121,4
..Cantemir	125,8	183,8	319,5	124,6	121,6	113,2	148,1	1142,5	134,0
..Căușeni	67,3	84,4	541,9	66,8	74,3	110,0	72,7	178,5	117,1
..Cimișlia	87,1	122,3	164,5	98,6	96,2	140,0	83,4	132,4	125,2
..Leova	94,0	317,5	179,3	110,6	69,2	111,1	55,0	1490,9	154,9
..Ștefan Vodă	106,9	118,3	213,2	110,9	133,1	95,6	104,2	107,4	126,0
..Taraclia	88,9	105,0	419,0	84,2	110,3	111,7	104,4	91,0	61,2
U.T.A Gagăuzia	142,3	109,0	120,0	154,4	118,5	106,1	121,5	88,1	161,1

Sursa: Calculat de autor în baza datelor [2].

În ansamblu, în regiunea Sud, în anul 2017, investițiile financiare pe termen lung ale întreprinderilor din sectorul IMM au crescut cu +13,1 p.p., iar investițiile financiare curente – cu +22,7 p.p. În majoritatea raioanelor din regiunea Sud, în anul 2018, s-a înregistrat creșterea atât a investițiilor financiare pe termen lung, cât și a celor curente.

În raionul Taraclia, investițiile financiare pe termen lung au crescut cu +11,7 p.p., iar investițiile financiare curente s-au redus cu -38,8 p.p. În raionul Ștefan-Vodă din regiunea Sud, în anul 2018, s-a înregistrat reducerea investițiilor financiare pe termen lung cu -4,4 p.p. și creșterea investițiilor financiare curente ale sectorului IMM cu +26,0 p.p. (Tabelul 7). În U.T.A Găgăuzia, în anul 2018, investițiile financiare pe termen lung și cele curente ale sectorului IMM au crescut, respectiv, cu +6,1 p.p. și +61,1 p.p. (Tabelul 7).

Investițiile financiare pe termen lung per 1 întreprindere a sectorului IMM au constituit, în medie pe Republica Moldova, 271,06 mii lei în anul 2018. În municipiul Chișinău acest indicator constituia 371,40 mii lei, în ansamblu pe regiunea Nord – 70,80 mii lei, în ansamblu pe regiunea Centru – 118,05 mii lei, în ansamblu pe regiunea Sud – 47,10 mii lei, în U.T.A Găgăuzia – 157,78 mii lei (Figura 3).

Investițiile financiare curente, în anul 2018, calculate per 1 întreprindere din sectorul IMM, au constituit în medie 150,73 mii lei. În municipiul Chișinău acest indicator însuma 188,98 mii lei, în ansamblu pe regiunea Nord – 61,73 mii lei, în ansamblu pe regiunea Centru – 113,26 mii lei, în ansamblu pe regiunea Sud – 47,56 mii lei, în U.T.A Găgăuzia – 81,36 mii lei (Figura 3).

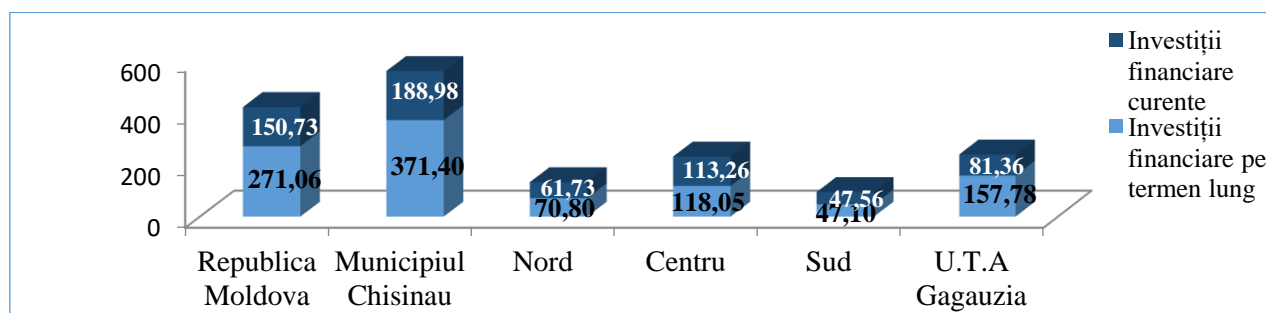

Figura 3. Investiții financiare per 1 întreprindere a sectorului IMM în anul 2018, în profil teritorial, mii lei
Sursa: Elaborată de autor în baza datelor [2].

Analiza indicatorului investițiilor financiare după genuri de activitate. De menționat, că din suma totală a investițiilor financiare ale sectorului IMM în Republica Moldova (23495,86 mil.lei) cea mai mare pondere revine întreprinderilor din comerț (activitatea economică „Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor”): 5244,88 mil.lei sau 22,3%. O treime din totalul investițiilor financiare, în anul 2018, împreună a fost realizată de către întreprinderile din sectoarele: „Tranzacții imobiliare” (4697,84 mil.lei sau 20,0%) și „Activități financiare și asigurări” (3633,36 mil.lei sau 15,5%). Printre celelalte genuri de activitate ale IMM-urilor totalul investițiilor financiare a fost repartizat în felul următor: 6,7% sau 1566,97 mil.lei – „Transport și depozitare”, 6,1% – „Industria prelucrătoare” (1437,15 mil.lei); 5,7% sau 1341,21 mil.lei – „Construcții”; 5,4%, sau 1262,76 mil.lei – „Activități profesionale, științifice și tehnice”; 4,5% sau 1064,57 mil.lei – „Activități de cazare și alimentație publică”; 4,0% sau 936,27 mil.lei – „Agricultură, silvicultură și pescuit”; 3,2%, sau 748,79 mil.lei – „Activități de servicii administrative și activități de servicii suport”; 2,3% sau 533,47 mil.lei – „Sănătate și asistență socială”; 2,1% sau 482,41 mil.lei – „Industria extractivă”; 1,4% sau 330,0 mil.lei – „Informații și comunicații”. Fiecare di restul activităților economice în anul 2018 a înregistrat mai puțin de 0,5% din totalul investițiilor financiare (Tabelul 8; Tabelul 9).

Tabelul 8

Investiții financiare în sectorul IMM, pe activități economice, milioane lei

Activități economice	Investiții financiare totale				Investiții financiare pe termen lung				Investiții financiare curente			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
TOTAL pe activități	16520,48	19893,31	20820,12	23495,86	11213,62	13577,98	13825,99	15099,44	5306,86	6315,33	6994,13	8396,42
A00 agricultura, silvicultura și pescuit	590,9	856,6	831,46	936,27	405,14	598,97	492,5	549,36	185,76	257,63	338,96	386,91
B00 industria extractivă	396,83	534,15	500,19	482,41	343,04	491,91	441,01	447,02	53,79	42,24	59,18	35,39
C00 industria prelucrătoare	837,28	1046,64	1242,36	1437,15	520,88	639,47	716,29	720,53	316,4	407,17	526,07	716,62
D00 producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat	26,8	32,83	35,25	31,66	24,24	28,49	31,15	24,91	2,56	4,34	4,1	6,75
E00 distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	28,38	8,13	9,02	10,28	4,19	4,45	4,73	4,73	24,19	3,68	4,29	5,55
F00 construcții	1138,24	1245,16	1041,31	1341,21	552,36	667,04	454,12	468,36	585,88	578,12	587,19	872,85
G00 comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	4286,39	5802,5	5450,26	5244,88	3017,55	3802,13	3681,99	3485,70	1268,84	2000,37	1768,27	1759,18
H00 transport și depozitare	601,84	1271,68	1370,22	1566,97	380,35	961,03	918,22	1000,74	221,49	310,65	452	566,23
I00 activități de cazare și alimentație publică	1123,12	886,74	873	1064,57	856,18	856,4	803,21	991,61	266,94	30,34	69,79	72,96
J00 informații și comunicații	311,55	312,93	392,64	330,00	198,28	192,64	220,2	213,38	113,27	120,29	172,44	116,62
K00 activități financiare și asigurări	2234,26	2596,36	3119,22	3633,36	1580,9	1724,57	1993,42	2276,64	653,36	871,79	1125,8	1356,72
L00 tranzacții imobiliare	3053,04	3293,72	3496,44	4697,84	2080,97	2314,79	2491,26	3176,90	972,07	978,93	1005,18	1520,94
M00 activități profesionale, științifice și tehnice	896,73	845,32	1239,49	1262,76	458,33	415,44	704,68	730,77	438,4	429,88	534,81	531,99
N00 activități de servicii administrative și activități de servicii suport	460,36	549,72	579,74	748,79	389,97	411,37	392,55	424,12	70,39	138,35	187,19	324,67
O00 administrație publică și aparare; asigurări sociale obligatorii
P00 învățământ	56,09	73,04	89,38	95,27	11,18	25,46	30,25	42,14	44,91	47,58	59,13	53,13
Q00 sănătate și asistență socială	400,17	459,71	468,47	533,47	342,27	401,37	408,43	491,94	57,9	58,34	60,04	41,53
R00 arta, activități de recreere și de agrement	66,75	67,76	59	56,42	42,12	37,01	35,87	42,00	24,63	30,75	23,13	14,42
S00 alte activități de servicii	9,23	10,33	22,68	22,59	5,65	5,44	6,1	8,61	3,58	4,89	16,58	13,98

Sursa: Calculat de autor în baza datelor [1].

Practic, în cadrul tuturor genurilor de activități economice suma investițiilor financiare pe termen lung în anul 2018 depășește suma investițiilor curente (Tabelul 8). Cea mai mare depășire s-a înregistrat în cadrul activităților economice, precum „Activități de cazare și alimentație publică” (investițiile pe termen lung au depășit pe cele curente aproximativ de 13 ori și au constituit 991,61 mil. lei și 72,96 mil. lei respectiv); „Industria extractivă” (depășire de 12,6 ori: 447,02 mil. lei și 35,39 mil. lei respectiv); „Sănătate și asistența socială” (depășire de 11,8 ori: 491,94 mil. lei și 41,53 mil. lei respectiv). Doar în cadrul a patru genuri de activitate a IMM-urilor investițiile financiare curente au depășit investițiile financiare pe termen lung în anul 2018: „Construcții” (872,85 mil. lei investiții curente comparativ cu 468,36 mil. lei investiții pe termen lung) „Învățământ” (53,13 mil. lei investiții curente în comparație cu 42,14 mil. lei investiții pe termen lung), „Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare” (5,55 mil. lei investiții curente în comparație cu 4,73 mil. lei investiții pe termen lung) și „Alte activități de servicii” (13,98 mil. lei investiții curente în comparație cu 8,61 mil. lei investiții pe termen lung) (Tabelul 8).

Tabelul 9

Structura investițiilor financiare în sectorul IMM, pe activități economice, %

Activități economice	Investiții financiare totale				Investiții financiare pe termen lung				Investiții financiare curente			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
TOTAL pe activități	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A00 agricultura, silvicultura și pescuit	3,6	4,3	4,0	4,0	3,6	4,4	3,6	3,6	3,5	4,1	4,9	4,6
B00 industria extractivă	2,4	2,7	2,4	2,1	3,1	3,6	3,2	3,0	1,0	0,7	0,9	0,4
C00 industria prelucrătoare	5,1	5,3	6,0	6,1	4,7	4,7	5,2	4,8	6,0	6,5	7,5	8,5
D00 producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apa caldă și aer condiționat	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
E00 distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,1	0,1	0,1
F00 construcții	6,9	6,3	5,0	5,7	4,9	4,9	3,3	3,1	11,0	9,2	8,4	10,4
G00 comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	25,9	29,2	26,2	22,3	26,9	28,0	26,6	23,1	23,9	31,7	25,3	21,0
H00 transport și depozitare	3,6	6,4	6,6	6,7	3,4	7,1	6,6	6,6	4,2	4,9	6,5	6,7
I00 activități de cazare și alimentație publică	6,8	4,5	4,2	4,5	7,6	6,3	5,8	6,6	5,0	0,5	1,0	0,9
J00 informații și comunicații	1,9	1,6	1,9	1,4	1,8	1,4	1,6	1,4	2,1	1,9	2,5	1,4
K00 activități financiare și asigurări	13,5	13,1	15,0	15,5	14,1	12,7	14,4	15,1	12,3	13,8	16,1	16,2
L00 tranzacții imobiliare	18,5	16,6	16,8	20,0	18,6	17,1	18,0	21,0	18,3	15,5	14,4	18,1
M00 activități profesionale, științifice și tehnice	5,4	4,2	6,0	5,4	4,1	3,1	5,1	4,8	8,3	6,8	7,7	6,3
N00 activități de servicii administrative și activități de servicii suport	2,8	2,8	2,8	3,2	3,5	3,0	2,8	2,8	1,3	2,2	2,7	3,9
O00 administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii
P00 învățământ	0,3	0,4	0,4	0,4	0,1	0,2	0,2	0,3	0,9	0,8	0,9	0,6
Q00 sănătate și asistența socială	2,4	2,3	2,3	2,3	3,1	3,0	3,0	3,3	1,1	0,9	0,9	0,5
R00 arta, activități de recreere și de agrement	0,4	0,3	0,3	0,2	0,4	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,3	0,2
S00 alte activități de servicii	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2

Sursa: Calculat de autor în baza datelor [1].

În anul 2018 două treimi din activitățile economice analizate din sectorul IMM au înregistrat creșterea investițiilor financiare totale (Tabelul 10). Rate ridicate de creștere a investițiilor financiare totale au fost înregistrate în „Tranzacții imobiliare” (134,4%), „Activități de servicii administrative și activități de servicii suport” (129,2%), „Construcții” (128,8%), „Activități de cazare și alimentație publică” (121,9%). Dimpotrivă, reducerea investițiilor financiare totale ale sectorului IMM în anul 2018 în comparație cu anul 2017 au înregistrat activitățile: „Informații și comunicații” (cu -16,0 p.p.), „Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat” (cu -10,2 p.p.), „Arta, activități de recreere și de agrement” (cu -4,4 p.p.), „Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor” (cu -3,8 p.p.), „Industria extractivă” (cu -3,6 p.p.) (Tabelul 10).

Tabelul 10

Evoluția investițiilor financiare în sectorul IMM în 2016-2018, pe activități economice, %

Activități economice	Investiții financiare totale			Investiții financiare pe termen lung			Investiții financiare curente		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
TOTAL pe activități	120,4	104,7	112,9	121,1	101,8	109,2	119,0	110,7	120,0
A00 agricultura, silvicultura și pescuit	145,0	97,1	112,6	147,8	82,2	111,5	138,7	131,6	114,1
B00 industria extractivă	134,6	93,6	96,4	143,4	89,7	101,4	78,5	140,1	59,8
C00 industria prelucrătoare	125,0	118,7	115,7	122,8	112,0	100,6	128,7	129,2	136,2
D00 producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat	122,5	107,4	89,8	117,5	109,3	80,0	169,5	94,5	164,6
E00 distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	28,6	110,9	114,0	106,2	106,3	100,0	15,2	116,6	129,4
F00 construcții	109,4	83,6	128,8	120,8	68,1	103,1	98,7	101,6	148,6
G00 comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	135,4	93,9	96,2	126,0	96,8	94,7	157,7	88,4	99,5
H00 transport și depozitare	211,3	107,7	114,4	252,7	95,5	109,0	140,3	145,5	125,3
I00 activități de cazare și alimentație publică	79,0	98,5	121,9	100,0	93,8	123,5	11,4	230,0	104,5
J00 informații și comunicații	100,4	125,5	84,0	97,2	114,3	96,9	106,2	143,4	67,6
K00 activități financiare și asigurări	116,2	120,1	116,5	109,1	115,6	114,2	133,4	129,1	120,5
L00 tranzacții imobiliare	107,9	106,2	134,4	111,2	107,6	127,5	100,7	102,7	151,3
M00 activități profesionale, științifice și tehnice	94,3	146,6	101,9	90,6	169,6	103,7	98,1	124,4	99,5
N00 activități de servicii administrative și activități de servicii suport	119,4	105,5	129,2	105,5	95,4	108,0	196,5	135,3	173,4
O00 administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii
P00 învățământ	130,2	122,4	106,6	227,7	118,8	139,3	105,9	124,3	89,9
Q00 sănătate și asistență socială	114,9	101,9	113,9	117,3	101,8	120,4	100,8	102,9	69,2
R00 arta, activități de recreere și de agrement	101,5	87,1	95,6	87,9	96,9	117,1	124,8	75,2	62,3
S00 alte activități de servicii	111,9	219,6	99,6	96,3	112,1	141,1	136,6	339,1	84,3

Sursa: Calculat de autor în baza datelor [1].

Dacă analizăm separat evoluția investițiilor financiare curente și pe termen lung, doar două activități au înregistrat reducerea concomitentă a acestora: „Informații și comunicații” (investiții pe termen lung cu -3,1 p.p., curente – cu -32,4 p.p.) și „Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor” (cu -5,3 p.p. și -0,5 p.p. respectiv). În același timp, creștere concomitentă a investițiilor pe termen lung și curente pentru anul 2018 s-a înregistrat în „Agricultura, silvicultura și pescuit” (investiții pe termen lung cu +11,5 p.p., curente – cu +14,1 p.p.), în „Industria prelucrătoare” (investiții pe termen lung cu +0,6 p.p., curente – cu +36,2 p.p.), „Construcții” (cu +3,1 p.p. și +48,6 p.p. respectiv); „Transport și depozitare” (cu +9,0 p.p. și +25,3 p.p. respectiv), „Activități de cazare și alimentație publică” (cu +23,5 p.p. și +4,5 p.p. respectiv), „Activități financiare și asigurări” (cu +14,2 p.p. și +20,5 p.p. respectiv), „Tranzacții imobiliare” (cu +27,5 p.p. și +51,3 p.p. respectiv), „Activități de servicii administrative și activități de servicii suport” (cu +8,0 p.p. și +73,4 p.p. respectiv) (Tabelul 10). De remarcat faptul, că investițiile financiare curente în majoritatea tipurilor de activități din cadrul întreprinderilor sectorului IMM, în anul 2018 au crescut cu rate mai ridicate decât investițiile financiare pe termen lung.

Dacă examinăm suma investițiilor financiare pe termen lung și curente, calculate per 1 întreprindere din sectorul IMM în diverse gemuri de activitate, este de remarcat faptul, că în anul 2018 cea mai mare valoare a indicatorilor s-a înregistrat în industria extractivă (3955,9 mii lei investiții pe termen lung, ceea ce aproximativ de 14,5 ori depășește valoarea medie a acestui indicator pe întreg sectorul IMM, și 313,2 mii lei investiții curente, care de 2 ori depășește valoarea medie) și activități financiare și asigurări (1918,0 mii lei investiții pe

termen lung, care sunt de 7 ori mai mari decât valoarea medie a acestui indicator pe sectorul IMM, și 1143,0 mii lei investiții curente, care sunt de 7,6 ori mai mari decât valoarea medie) (Figura 4).

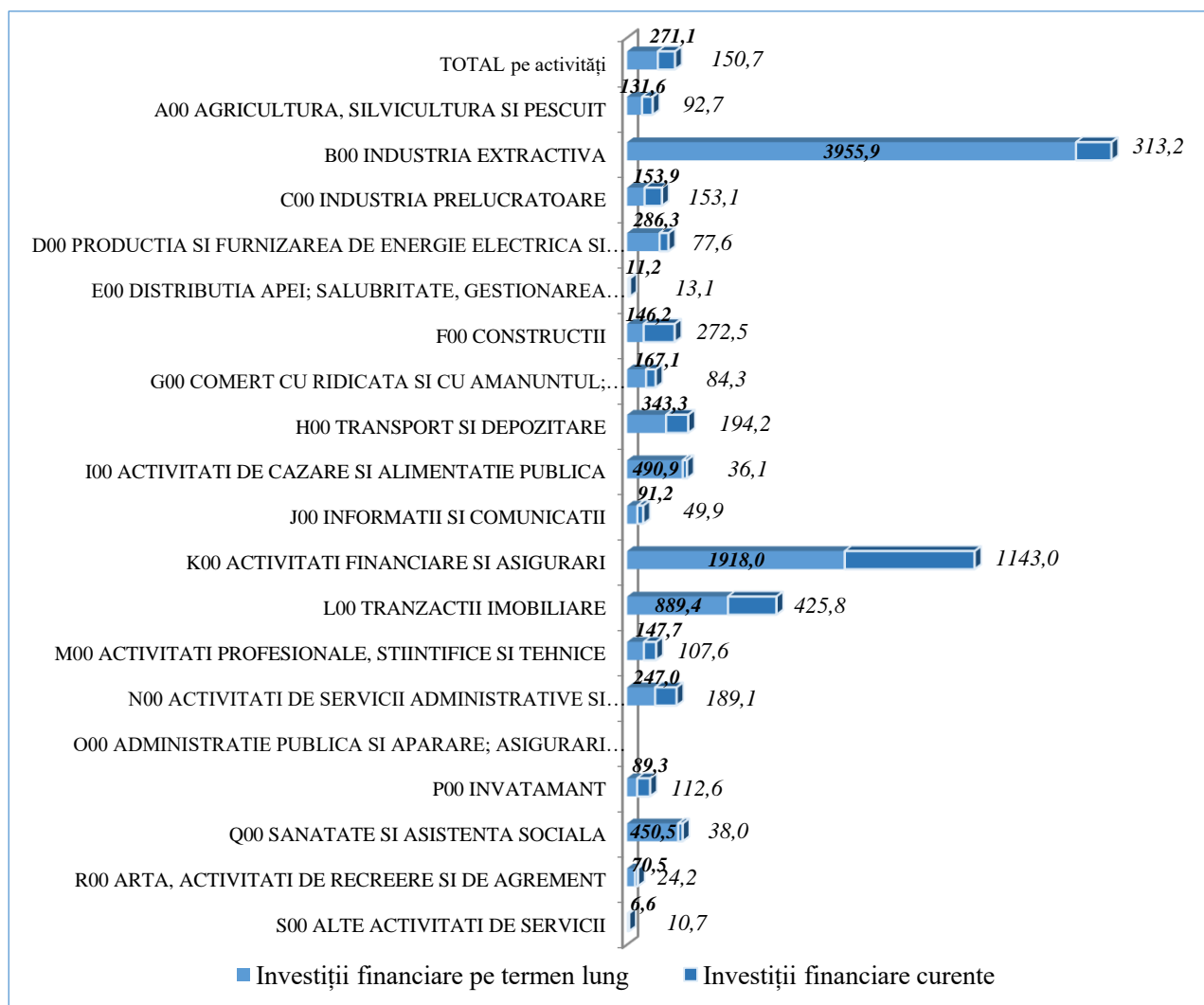

Figura 4. Investiții financiare per 1 întreprindere în sectorul IMM în anul 2018, pe activități economice, mii lei

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor [1].

De asemenea, valori înalte ale indicatorilor privind investițiile financiare pe termen lung și curente, calculate per 1 întreprindere din sectorul IMM, concomitent, s-au obținut în „Tranzacții imobiliare” (889,4 mii lei investiții pe termen lung și 425,8 mii lei investiții curente) (Figura 4).

Concluzii

1) Investițiile financiare totale (curente și pe termen lung) în sectorul IMM, în anul 2018, au constituit 23495,86 mil. lei, dintre care 58,1% revin microîntreprinderilor, 23,9% – întreprinderilor mici și 18,1% – întreprinderilor mijlocii.

2) Din suma totală a investițiilor financiare ale sectorului IMM investițiile pe termen lung depășeau investițiile curente. Totodată, cu cât este mai mică mărimea întreprinderii, cu atât mai mare este decalajul indicatorilor respectivi în favoarea investițiilor financiare pe termen lung.

3) În anul 2018, evoluția schimbării investițiilor financiare curente și pe termen lung în medie pe sectorul IMM a fost pozitivă, în mare parte, datorită ratelor ridicate de creștere a investițiilor pe termen lung în cadrul întreprinderilor mici și a investițiilor curente în cadrul întreprinderilor mijlocii.

4) Suma investițiilor financiare totale, calculată per 1 întreprindere, depinde direct de mărimea întreprinderii: în medie în cadrul unei microîntreprinderi în anul 2018 aceasta era de 2,5 ori mai mică, decât în cadrul unei întreprinderi mici și de 11 ori mai mică decât în cadrul unei întreprinderi mijlocii. Însă, la calcularea cuantumului investițiilor financiare per 1 angajat s-a dovedit, că în cadrul unei microîntreprinderi în anul 2018

aceasta a constituit cea mai mare valoare – de 2,5 ori, depășind acest indicator din cadrul întreprinderilor mici, și de 2,8 ori – din cadrul celor mijlocii.

5) În profil teritorial ponderea cea mai mare a investițiilor financiare totale ale sectorului IMM în anul 2018 s-a realizat în cadrul întreprinderilor din mun. Chișinău (84,68%).

6) Investițiile financiare pe termen lung depășesc cele curente în regiunile Nord, Centru și Sud nesemnificativ, iar în mun. Chișinău și UTA Găgăuzia – aproape de 2 ori.

7) Pe activități economice, ponderea cea mai mare a investițiilor financiare totale ale sectorului IMM a înregistrat-o Comerțul (22,3%). O treime din totalul investițiilor financiare în anul 2018 împreună au înregistrat-o două activități: „Tranzacții imobiliare” (20,0%) și „Activități financiare și asigurări” (15,5%).

8) Cea mai mare depășire a investițiilor financiare pe termen lung asupra celor curente s-a înregistrat în așa activități economice, ca: „Activități de cazare și alimentație publică” (aproape de 13,6 ori); „Industria extractivă” (depășire de 12,6 ori); „Sănătate și asistența socială” (depășire de 11,9 ori); „Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat” (depășire de 3,4 ori).

Referințe bibliografice

1. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Activitatea și poziția financiară a agenților economici după mărime și activități economice, 2015-2018 [citată 01.09.2019]. Disponibil: http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__24%20ANT__ANT030/ANT030060.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
2. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Activitatea și poziția financiară a agenților economici după mărime, în profil teritorial, 2015-2018 [citată 01.09.2019]. Disponibil: http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__24%20ANT__ANT030/ANT030070reg.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
3. Standardele Naționale de Contabilitate. 2016 [citată 29.09.2019]. Disponibil: <https://monitorul.fisc.md/NAS/standardele-nationale-de-contabilitate.html>

Recomandat spre publicare: 23.12.2020

EVALUAREA EFICIENȚEI ECONOMICE A GOSPODĂRIILOR DE FERMIERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA PRIN INTERMEDIUL ANALIZEI ANVELOPĂRII DATELOR

Petru TOMIȚA¹, doctor în economie
Iurie DANILOV², doctorand
Valentina STICI³, doctorand
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

JEL Classification: O1, O18, Q12, Q56, P25, R58

UDC: 631.115.1(478)

Abstract

Strategia națională pentru dezvoltare socio-economică durabilă a spațiului rural în Republica Moldova prevede în mod explicit necesitatea menținerii echilibrului macroeconomic. Implementarea unui complex adecvat și coerent de politici economice care să fie în concordanță cu obiectivele convenite în cadrul UE, în special cu Strategia Lisabona revizuită și condiționează atingerea unei creșteri economice sustenabile, precum și a ținutelor operaționale la orizontul anului 2020. Este cert că modelarea matematică a proceselor macroeconomice este o nevoie în actualul stadiu de evaluare dezvoltării rurale a Republicii Moldova, care va permite alegerea și, mai ales, ajustarea acestei strategii în funcție de situația reală regională. Obiectivele propuse și monitorizarea progresului în atingerea lor se realizează prin intermediul unor indicatori specifici ale celor două caracteristici tipice unei abordări manageriale strategice. Strânsa legătură dintre obiectivele stabilite și indicatorii de monitorizare permite o abordare nouă, de tipul managementului strategic în dezvoltarea durabilă a spațiului rural în Republica Moldova, mai potrivită decât abordarea de tip planificare rigidă, care s-a dovedit, de altfel, ineficientă. Indicatorii de dezvoltare permit monitorizarea de lungă durată a progresului pe direcția atingerii obiectivelor, fiind un instrument indispensabil pentru politicile agrare ce stabilesc strategia și nivelul de dezvoltare, permițând totodată și informarea publicului larg în legătură cu realizările, cu nerealizările sau compromisurile făcute în dinamica procesului de evoluție socio-economică durabilă. Obiectivul de bază în lucrare se axează pe metodologia de elaborare a criteriilor pentru evaluarea nivelului de dezvoltare a spațiului rural prin prisma abordării neparametrice a variabilelor endogene în raport cu factorii exogeni.

Cuvinte-cheie: dezvoltarea rurală, analiza anvelopării datelor, durabilitate, metoda componentelor principale, eficiența economică, analiza cluster, tipologia gospodăriilor.

The National Strategy for Sustainable Socio-Economic Development of the Rural Areas in the Republic of Moldova explicitly stipulates the need to maintain the macroeconomic balance. The implementation of adequate and coherent economic policies that will be in line with the agreed EU objectives, in particular the revised Lisbon Strategy ensures the achievement of sustainable economic growth as well as of the operational objectives of the Horizon 2020. It is clear that mathematical modeling of macroeconomic processes represents a necessity at the present stage of assessing Moldova's rural development level, which will allow the choice and particularly the adjustment of this strategy depending on the real regional situation. The objectives proposed and the monitoring of their progress could be achieved using specific indicators of the two characteristics related to the strategic management approach. The close link between the established objectives and the monitoring indicators allow for a new approach, such as the strategic management of the sustainable rural development in the Republic of Moldova, which is more appropriate than the rigid planning approach that has proved inefficient. Sustainable development indicators enable for long-term monitoring of progress towards achieving objectives, being an indispensable tool for agricultural policies that set the strategy and development level concomitantly informing the general public about the achievements, including the failures or compromises made during the dynamical evolution of sustainable socio-economic development process. The aim of the research is to defining the optimisation methodology for the sustainable rural development by using the nonparametric approach in the relation of the exogenous factor with the endogenous variables.

Keywords: rural development, data envelopment analysis, sustainability, principal component analysis, farm efficiency, cluster analysis, farm typology.

¹ Petru TOMIȚA, ■ p.tomita@uasm.md

² Iurie DANILOV, ■ iuradanilov@gmail.com

³ Valentina STICI, ■ valentina.30.12.1990@gmail.com

Introducere

Agricultura este baza asigurării activității vitale a populației din Republica Moldova. Asigurarea populației cu produse alimentare necesare face parte din funcția fundamentală a sectorului agrar, precum și servește drept resursă inițială pentru industria ușoară și cea alimentară. Studiul științific în acest domeniu trebuie să fie orientat spre căutarea noilor rezerve pentru majorarea eficienței economice de funcționare a agriculturii și să servească drept argumentare în desfășurarea politicii agrare și optimizarea structurii de producție [Stratan, 2007:48].

Obiectivul de bază a cercetării constă în determinarea nivelului de dezvoltare durabilă a exploatațiilor agricole familiale în baza setului de date colectate în raioanele Republicii Moldova în conformitate cu formatul programului DEA_UASM. Sarcinile propuse spre realizare în cadrul cercetării sun definite în modul următor:

- elaborarea programului DEA_UASM pentru evaluarea neparametrică a nivelului de dezvoltare a spațiului rural;
- determinarea nivelului de dezvoltare durabilă a exploatațiilor agricole familiale în baza setului de date colectate în raioanele Republicii Moldova în conformitate cu formatul programului DEA_UASM;
- definirea tipologiei exploatațiilor agricole familiale ca instrument de optimizare a politicilor agrare de dezvoltare durabilă;
- elaborarea chestionarului, pentru colectarea datelor primare, ce țin de elaborarea ghidului cu privire la atragerea investițiilor în mediul rural [Spircu 2001:208].

Surse de date și metode utilizate. Conceptul dezvoltării durabile a unui sistem include mai multe componente care activează concomitent și generează strategii de evoluție cu performanță prestabilă. Spațiul rural este un sistem complex de fluxuri în care soluția optimală reprezintă echilibrul Nash. În rezultatul studiului au fost elaborate criteriile pentru evaluarea dezvoltării durabile a mediului rural ca o îmbinare armonioasă a trei componente de bază: componenta economică a pieței, mediul ecologic și domeniul social. Au fost descriși factorii și identificată cota parte a lor în asigurarea eficienței economice a spațiului rural pentru utilizarea eficientă a resurselor [Coelli, 2005:349]. Metoda neparametrică de evaluare pentru estimarea nivelului de dezvoltare a spațiului rural este propusă în conformitate cu programul DEA_UASM, care servește drept criteriu individual pentru stabilirea măsurilor de subvenționare și creditare. Setul de date inițial include 723 gospodării din 9 comune a Republicii Moldova. În calitate de factor rezultativ este inclus venitul familiei în mii lei, iar factorii cauzali ce asigură echilibrul în sistemul agricol sunt incluși suprafața terenurilor agricole în hectare și consumurile aferente în mii lei. Rezultatele calculului de evaluare a ratingului de dezvoltare durabilă sunt prezentate în tabelul 1 (numai pentru primele 16 unități). Sunt prezentate nivelele de dezvoltare durabilă a spațiului rural integral pentru tot setul de date primare și în calitate de frontieră optimală este definită valoarea mediei geometrice a ratingului gospodăriilor 0,193. Valorile care caracterizează nivelul de dezvoltare sunt în diapazonul de la zero până la unu. Cele mai joase nivele a ratingului descriu o gospodărie în spațiul rural neechilibrată și care presupune o restructurare sau lichidare.

Tabelul 1

Nivelul de dezvoltare a gospodăriilor de fermieri în spațiul rural

Gospodăria de fermieri	Venitul, mii lei	Suprafața, ha	Consumuri, mii lei	Rating
1	67.00	3.05	24.30	0.036
2	25.00	2.41	10.30	0.040
3	15.00	2.90	0.20	0.644
4	40.00	2.48	36.50	0.035
5	5.00	2.24	4.45	0.045
6	18.00	1.99	3.95	0.051
7	77.30	2.19	2.95	0.091
8	83.00	0.38	1.20	0.362
9	9.20	2.56	0.90	0.137
10	53.00	2.80	3.89	0.059
11	68.00	2.23	7.76	0.056
12	24.00	1.97	14.10	0.046
13	56.00	1.41	6.55	0.080
14	3.50	1.65	3.40	0.060
15	28.70	4.63	8.00	0.026
16	15.00	8.24	11.06	0.016

Sursa: Calcule proprii în baza anchetării.

Valorile înalte a nivelului de dezvoltare durabilă în spațiul rural caracterizează unități economice echilibrate și care au o perspectivă de evoluție optimală a performanței în domeniul economic, social și ecologic [Davidova, 2006:248]. De exemplu în Figura 1 pentru gospodăria codificată în baza de date cu numărul 267 ratingul dezvoltării durabile este înalt și reprezintă 0,925.

```
Results for firm :267
Technical efficiency :0.92568
original radial slak projected
value movement movement value
input1 4.7400 -0.3523 -3.1811 1.2066
input2 0.1500 -0.0111 -0.0000 0.1389
output1 25.0000 0.0000 0.0000 25.0000
LISTING OF PEERS:
peer lambda weight
325 0.6284
143 0.3716
```

Figura 1. Evaluarea ratingului performanței gospodăriei de fermieri nr. 267 din setul de date

Sursa: Calcule proprii în baza anchetării.

Această performanță arată că starea de echilibru poate fi atinsă prin micșorarea suprafeței terenurilor agricole cu 0,35 ha și micșorarea consumurilor 0,011 mii lei. Modificările prezentate permit de a găsi soluția optimală în politicile agrare implementate de către administrația locală și arată cu cât se mărește performanța gospodăriilor dacă modificăm valorile factorilor exogeni. Totodată este posibilă definirea acelor gospodării care servesc ca frontieră performantă pentru unitatea dată și ratingul care poate fi atins [Perju, 2011:51].

Conform Figurii 2, analiza performanței gospodăriei de fermieri cu nr. 220 în baza de date, ratingul unității economice este foarte jos 0,056.

```
Results for firm :220
Technical efficiency :0.056551
original radial slak projected
value movement movement value
input1 3.2000 -3.0190 -0.0000 0.1810
input2 6.4800 -6.1135 -0.0000 0.3665
output1 105.0000 0.0000 0.0000 105.0000
LISTING OF PEERS:
peer lambda weight
480 0.0584
230 0.9225
32 0.0191
```

Figura 2. Evaluarea ratingului performanței gospodăriei de fermieri nr. 220 din setul de date

Sursa: Calcule proprii în baza anchetării.

Strategia de adaptare la cerințele pieței impune micșorarea suprafeței însămânțate până la 0,181 ha și micșorarea consumurilor totale cu 6,113 mii lei. Sunt prezentate gospodăriile care pot fi exemplu de performanță 480, 230 și 32. De exemplu restructurarea orientată spre gospodăria 230 permite de a atinge ratingul de 0,925. În așa mod de abordare a frontierei de performanță care reprezintă un echilibru în activitatea agenților economici în spațiul rural pot fi elucidate politicile agrare pentru optimizarea susținerii financiare a gospodăriilor de fermieri. În prezent în sectorul agrar conform statutului juridic funcționează două tipuri de agenți economici: individual și corporativ (colectiv). Este evident faptul că din cauza diferențelor existente în mărimile lor, ei aduc un aport individual în fabricarea producției agricole, o abordare specifică a relațiilor de piață, posedă un raport și o calitate diferită a resurselor utilizate, precum și dispun de tendințe divergente de dezvoltare în diverse regiuni ale țării [Bajura, 2007:138].

Este necesar de accentuat faptul că categoriile examinate a producătorilor agricoli sunt destul de variate în raport cu condițiile activității de piață, rolul lor în asigurarea populației cu produse alimentare, eficiența utilizării mijloacelor de producție și resurselor umane, precum și diferențe esențiale în mărimea resurselor financiare și formelor de proprietate. Astfel, este oportun de a elabora un mecanism specific al susținerii financiare pentru gospodăriile țărănești bazat grupe omogene de producători agricoli [Farrell, 1957:253].

În sprijinul acestui mecanism poate fi metoda de evaluare a nivelului de dezvoltare a agenților economici din mediul rural, care vă permite să promoveze în mod selectiv politica agrară prin promovarea celor mai buni producători. Elaborarea abordărilor teoretice propuse presupune studierea contribuției resurselor de producție, bazate pe metoda echilibrului Nash și metodele neparametrice de atribuire a ratingului. O aplicare practică a acestei metodologii în spațiul rural este definirea tipologiei gospodăriilor de fermieri conform criteriilor de performanță în condițiile economiei de piață. Cu ajutorul metodei de grupare a fost evaluată tipologia producătorilor agricoli pentru a defini grupurile omogene de fermieri cu caracteristici social-economice, care se supun legii normale de distribuție. Sunt caracterizate tipurile prezentate a gospodăriilor de fermieri în funcție de venitul gospodăriilor casnice, consumurile de producție, suprafața de însămânțare, resursele umane și gradul de consum al producției agricole [Lerman, 2005:74].

Rezultate obținute și discuții. Utilizând în calitate de metodă de clasterizare pătratul distanței Euclid a fost divizat setul de unități economice în trei tipuri distincte:

- gospodărie naturală în care destinația producției agricole preponderent este pentru consum propriu și parametrii de activitate economică sunt limitați;
- gospodăriile familiară care se caracterizează prin indicatori de resurse și realizare a producției agricole considerabile însă nu fac față concurenței pe piață. Membrii familiei sunt incluși activ în activitatea economică a gospodăriei;
- gospodărie de piață în care obiectivul este producerea și realizarea pe piață a producției agricole. Resursele umane reprezintă membrii familiei și persoane angajate temporar sau prin cumul. O bună parte a suprafețelor însămânțate sunt luate în arendă și lucrările mecanizate sunt efectuate prin intermediul serviciilor specializate. Acest tip de gospodării se caracterizează printr-un grad înalt de comercializare a producției agricole [Parmacli, 2010:112].

În tabelul 2 sunt expuse caracteristicile economice a tipurilor de gospodării definite în spațiul rural.

Tabelul 2

Tipologia gospodăriilor de fermieri în spațiul rural

N	Indicatori tipurilor	Gospodărie naturală	Gospodărie familiară	Gospodărie de piață
1	Componenta clusterului	21	371	314
2	Venitul, lei	44432	43812	254191
3	Consumuri, lei	2928	5516	76724
4	Suprafața, ha	1,07	1,78	6,96
5	Resurse umane, om	2,35	3,20	12,05
6	Gradul comercializare, %	14	62	81

Sursa: Calcule proprii în baza anchetării.

Analizând datele expuse se poate de menționat că raportul venit/consumuri este mai favorabil pentru gospodăria naturală, Figura 3.

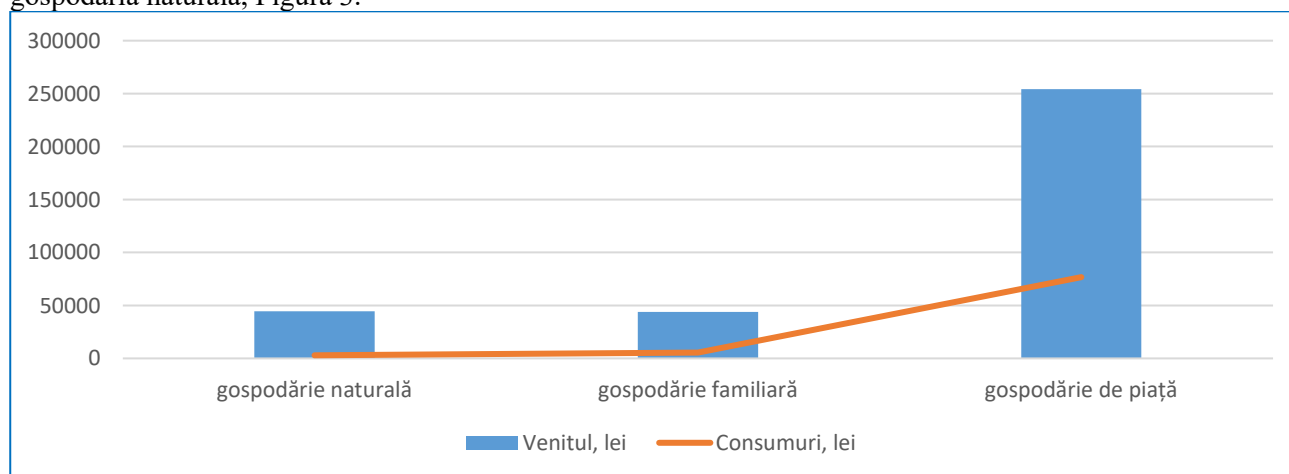

Figura 3. Relația venit consum pentru tipologia gospodăriilor de fermieri

Sursa: Calcule proprii în baza anchetării.

Aceasta se datorează faptului că în gospodăria familiară și cea naturală preponderent este utilizată munca membrilor sau a rudelor conducătorului gospodăriei casnice. Referitor la capacitatea de a asigura cu resurse umane suprafețele însămânțate în gospodăriile de fermieri se poate afirma, conform datelor prezentate în Figura 4, că trendul pozitiv în favoarea gospodăriilor de piață în mare măsură corelează cu nivelul de salarizare a lucrătorilor angajați.

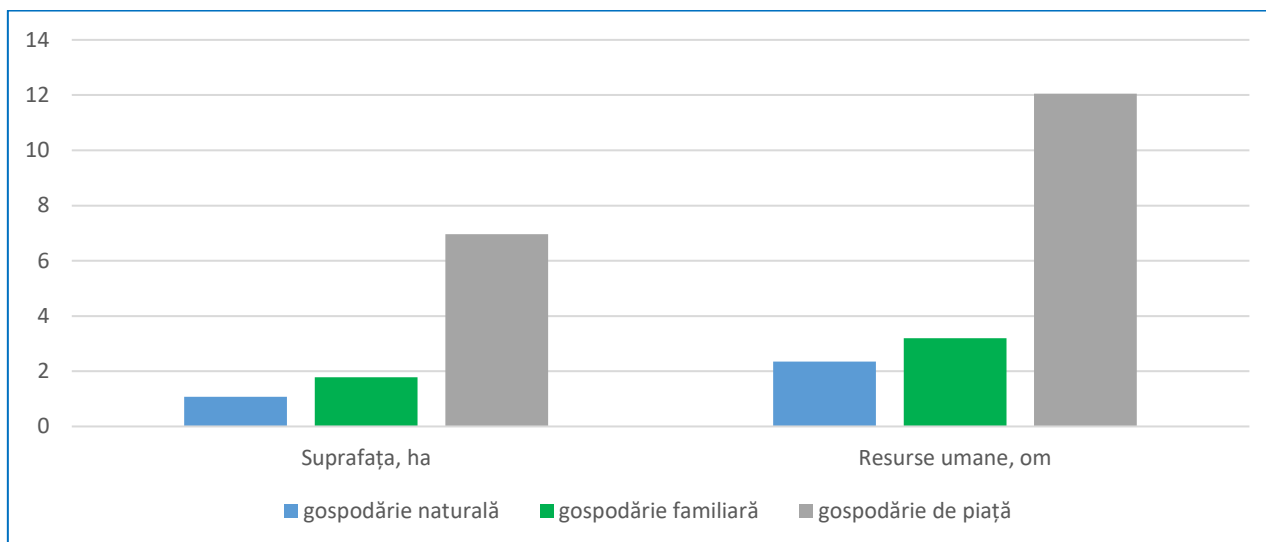

Figura 4. Relația resurse umane versus suprafața terenurilor agricole pentru tipologia gospodăriilor de fermieri

Sursa: Calcule proprii în baza anchetării.

Suprafața medie de 6,96 ha pentru gospodăriile de piață necesită personal angajat care nu sunt membri ai familiei [Muravschi, 2005:132].

Problema evaluării echilibrului Nash în spațiul rural mai pronunțat se evidențiază în definirea gradului de consum intern pentru familie a producției agricole obținute de către gospodăriile de fermieri și argumentarea nivelului de comercializare ca sursă de venit [Gorgos, 2016:35].

După cum și era de așteptat, peste 50 la sută din gospodăriile țărănești interviewate utilizează producția obținută din activitatea agricolă desfășurată exclusiv pentru autoconsum, adică pentru necesitățile proprii și pot fi catalogate ca fiind exploatații agricole pur de subzistență. Gospodăria naturală realizează la piață numai 14% din producția agricolă obținută, restul fiind utilizată pentru autoconsum și necesitățile de producție. În Figura 5 este prezentat raportul de autoconsum pentru diferite tipuri de gospodării de fermieri.

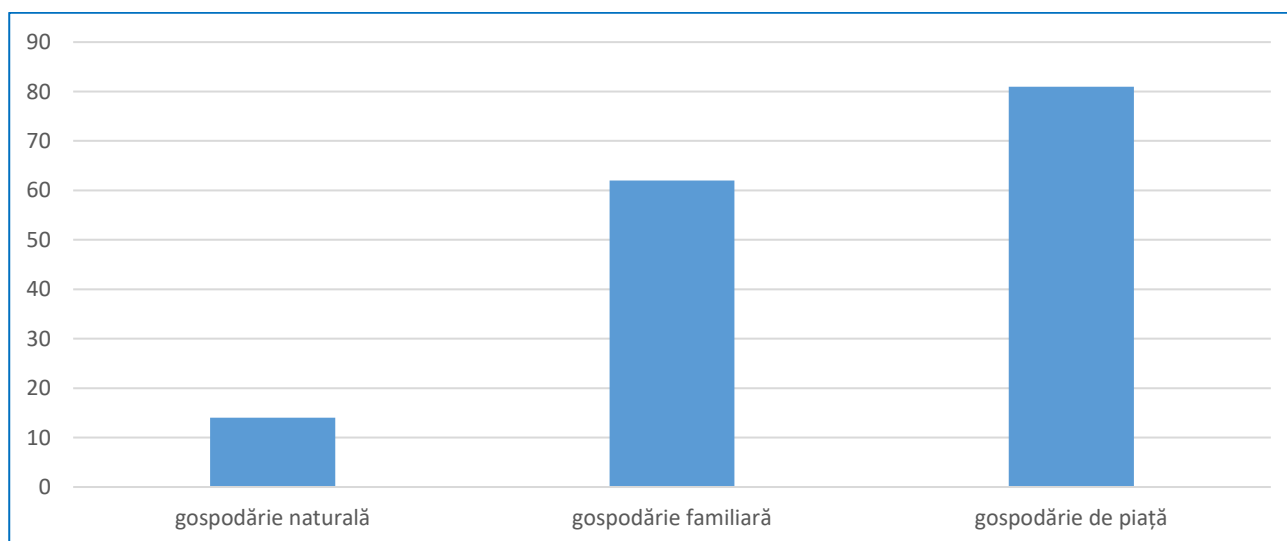

Figura 5. Gradul de comercializare a producției agricole conform tipologiei gospodăriilor de fermieri

Sursa: Calcule proprii în baza anchetării.

Gradul înalt de comercializare (până la 81%) pentru gospodăriile de piață prezintă o sursă de venit și impune modificarea structurii de producție în favoarea culturilor cu adaos comercial sporit. Însă, ce este mai important, e faptul că gradul de comercializare s-a dovedit a fi un indicator foarte relevant pentru delimitarea exploatațiilor agricole familiale din perspectiva elaborării de politici pentru sectorul agrar, dar și din perspectiva dezvoltării rurale. Rezultatele cercetărilor demonstrează concludent că există o dependență puternică între gradul de comercializare și bunăstarea familiilor din localitățile rurale [Semionova, 2016:42].

Analiza surselor de venit a gospodăriilor de fermieri arată ponderea înaltă a remitențelor de peste hotare în bugetul familiei, pe când realizarea producției agricole din gospodărie nu prevalează. În mare măsură această repartizare a veniturilor este cauzată valoarea minimală (de 8%) a sectorului agroalimentar în produsul intern brut al Republicii Moldova, Tabelul 3.

Tabelul 3

Tipul veniturilor gospodăriilor de fermieri

№	Tipul veniturilor	Venitul mediu, lei
1	Salariu	29 584
2	Venitul din realizarea producției agricole	22 568
3	Venitul din activitatea neagricolă	25 176
4	Pensia	17 043
5	Venitul din activitatea în altă gospodărie	14 922
7	Remitențe de peste hotare	33 815

Sursa: Calcule proprii în baza anchetării.

În Figura 6 sunt prezentate sursele de venit conform tipologiei gospodăriilor de fermieri și care confirmă că activitatea agricolă nu este un obiectiv major. Pentru a îmbunătăți structura unităților economice în spațiul rural este necesar de a implementa programele specializate a Uniunii Europene în Republica Moldova în domeniul educației și cercetării. Repartizarea conducătorilor gospodăriilor de fermieri după studii arată că gospodăriile de piață trebuie să investească în învățământul agricol pentru a obține o performanță adecvată mediului rural și a fi competitivi pe piața autohtonă.

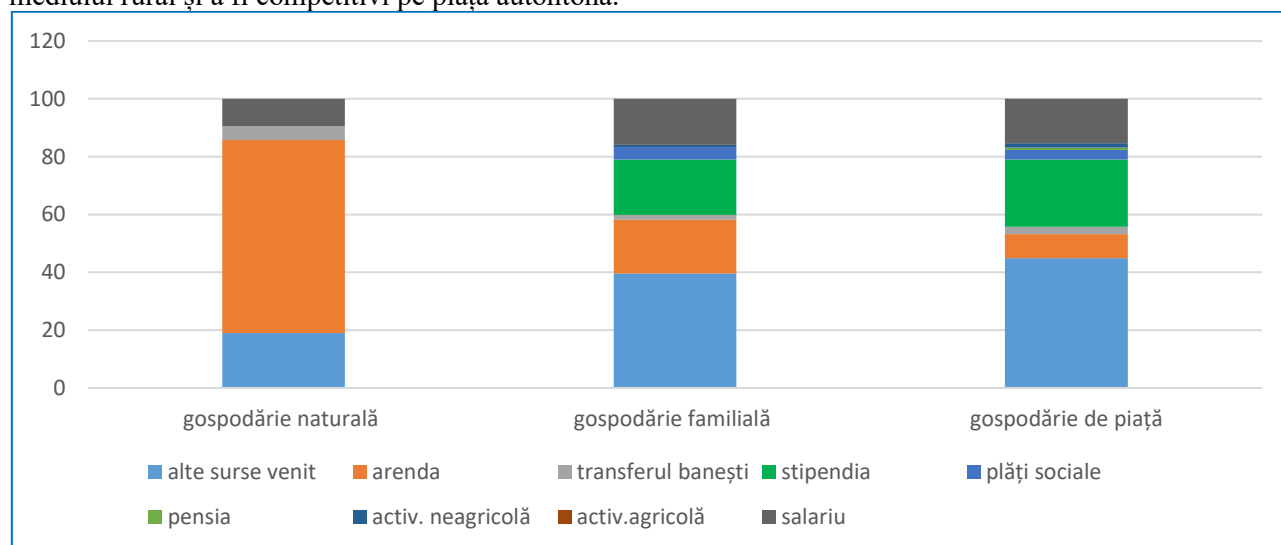

Figura 6. Tipologia surselor de venit a producătorilor agricoli

Sursa: Calcule proprii în baza anchetării.

Restructurarea gospodăriilor de fermieri conform ratingului DEA_UASM poate fi a soluție în politicile agrare promovate în sectorul agrar. Importanța practică a evaluării frontierei de echilibru constă în determinarea recomandărilor privind optimizarea potențialului de resurse și creșterea competitivității producției agricole în gospodăriile de fermieri în condițiile economiei de piață. În baza tipologiei producătorilor agricoli, este propusă o abordare individuală pentru perfecționarea politicii agricole în Republica Moldova.

Recomandările practice privind evaluarea nivelului de dezvoltare a gospodăriilor țărănești pot fi folosite de către administrația locală pentru a stimula creșterea producției agricole din contul sporirii activității întregii totalități de factori exogeni și endogenei ale ramurilor sectorului agrar. Utilizarea metodei de rating propusă

pentru a determina nivelul de dezvoltare a gospodăriilor de fermieri va permite organelor administrative din sectorul agrar pentru a perfecționa managementul economico-social al susținerii de stat a agriculturii din contul creditării selectivă a producătorilor agricoli.

Mecanismul elaborat poate fi utilizat pentru determinarea acelor gospodării țărănești care sunt mai atractive din punct de vedere a investițiilor și subvenționării. Metodologia propusă de evaluare a nivelului de dezvoltare a gospodăriilor de fermieri dă posibilitate de a determina valoarea optimă a resurselor financiare alocate sectorului agrar și volumul de creditare, Figura 7.

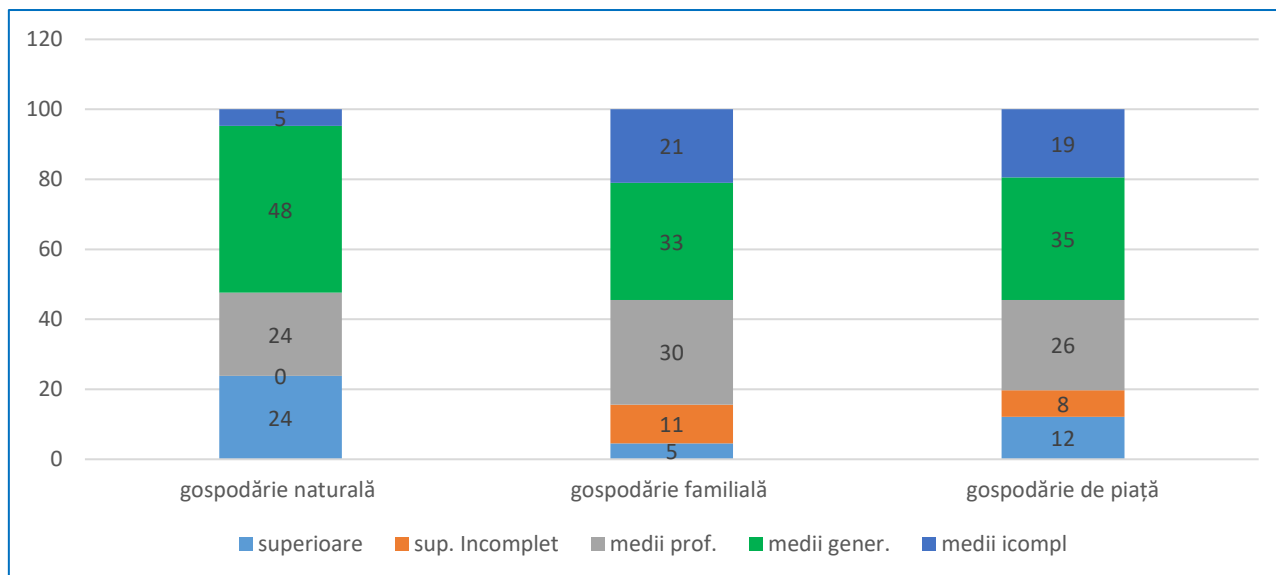

Figura 7. Distribuția conducătorilor gospodăriilor de fermieri după studii conform tipologiei distincte
Sursa: Calcule proprii în baza anchetării.

Au fost editate 723 de anchete, care ulterior au fost distribuite pentru a fi completate în primăriile din localitățile rurale. În caz de disponibilitate a resurselor financiare, s-a extins numărul de localități supuse investigației. Ancheta elaborată pentru investigarea gospodăriilor casnice din spațiul rural al Republicii Moldova reprezintă elementul de bază a cercetării.

Un chestionar este un instrument de cercetare constând dintr-o serie de întrebări și a altor solicitări în scopul de a aduna informații de la persoane. Deși ele sunt adesea concepute pentru analiza statistică a răspunsurilor, acest lucru nu este întotdeauna valabil. Chestionarul a fost inventat de Sir Francis Galton. Printre avantajele chestionarului față de alte tipuri de studii enumerăm: nu au nevoie de mult efort din partea celui ce chestionează (precum necesita ancheta verbală sau prin telefon) și au adesea răspunsuri standardizate care îl face simplu pentru a compila datele. Ca un tip de sondaj, chestionarele au, de asemenea, multe din aceleași probleme legate de construcția întrebărilor și formularelor care există în alte tipuri de sondaje de opinie.

În conformitate cu planul de realizare a cercetării, pe parcursul perioadei de analiză s-a lucrat asupra elaborării unei anchete a primăriilor, pentru colectarea informației din localitățile rurale ale țării. În baza literaturii de specialitate și obiectivelor urmărite de cercetare, au fost identificate criteriile, care ar caracteriza starea actuală a administrațiilor publice locale din prisma durabilității, luând în considerații aspectele economice, sociale și de mediu ale dezvoltării localităților rurale.

De asemenea, o atenție pe măsură s-a acordat atât activității gospodărești cât și a celei de atragere a investițiilor. O atenție deosebită acestor probleme se datorează faptului că pe parcursul perioadei de tranziție se observă o agravare a condițiilor de trai în localitățile rurale. Decalajul dintre localitățile urbane și rurale s-a făcut și mai pronunțat, cea mai mare parte a populației sărace locuind la sate. O trăsătură de bază a localităților rurale este scăderea populației și creșterea ponderii persoanelor în etate, datorită migrației populației apte de muncă în centrele urbane, precum și în alte țări în căutarea unor locuri de muncă bine plătite.

Concluzii

Metodologia neparametrică de evaluare a eficienței economice a gospodăriilor de fermieri reprezintă obiectivul de bază în studiul nivelului de dezvoltare a spațiului rural în Republica Moldova și implică utilizarea unor abordări conceptuale fundamentale noi care servesc drept bază pentru dezvoltarea modelelor

matematice adecvate. În lucrare se demonstrează semnificația practică a metodelor econometrice în descrierea unităților economice rurale prin intermediul analizei anvelopării datelor. Pentru a argumenta conceptual evaluarea nivelului de dezvoltare a gospodăriilor de fermieri a fost propus un indicator nou - ratingul neparametric a agenților economici, calculat pe baza metodelor de distanțelor relative față de frontiera eficientă. Analiza prezentată corelează cu performanța și productivitatea gospodăriilor de fermieri și reprezintă criteriile de optimizare a factorilor implicați în procesul tehnologic agricol. Sunt prezentate valorile optime ale mărimii suprafețelor gospodăriilor de fermieri, volumul resurselor umane utilizate, costul lucrărilor mecanizate etc., calculate prin prisma modelării liniare. Pentru o evaluare adecvată a ratingului gospodăriilor de fermieri, metoda de clasterizare a grupării agenților economici după performanța tehnologică a fost utilizată pentru o serie de factori de producție semnificativi și care permite a obține omogenitatea grupurilor. Clusterizarea, folosind măsura de calcul a distanței euclidiene, a împărțit eșantionul de studiu al gospodăriilor de fermieri în trei tipuri distincte reciproc: agricultură de subzistență, agricultură familială și agricultură de piață. Aplicația soft DEA_UASM poate fi utilizată în practica economică a spațiului rural în calitate de instrument econometric pentru optimizarea politicilor agrare a factorilor de decizie.

Mulțumiri

Acest studiu a fost realizat cu suportul Agenției Naționale de Cercetare și Dezvoltare, Universitatea Agrară de Stat din Moldova și finanțată în cadrul proiectului de stat 20.80009.1606.44 „Adaptarea sistemului de educație-cercetare cu profil agrar din Republica Moldova la condițiile societății contemporane”.

Referințe bibliografice

1. BAJURA, T. Economia Agrară și dezvoltarea spațiului rural: monografie. Chișinău: CEP USM, 2007. 155 p. ISBN 978-9975-70-164-8.
2. COELLI, T., RAO, D. S. P., BATTESE, G. An Introduction to efficiency and productivity analysis. Kluwer, Boston, 2005. 349 p. ISBN 978-0-387-25895-9.
3. DAVIDOVA, S., CUDDY, M., BAUER, K. Integrates development of agriculture and rural areas in central European countries. Lexington books. 2006. 248 p. ISBN 978-0739112816.
4. FARRELL, M.J. The measurement of productive efficiency. In: Journal of the Royal Statistical Society. Series A. 1957, vol. 120, no. 3, pp. 253-290. ISSN 0964-1998. DOI: 10.2307/2343100.
5. GORGOS, A., CIMPOEȘ, D., RACUL, A. Caracteristicile socio-economice ale spațiului rural în Republica Moldova. In: 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic: conferința științifică internațională, 23-24 septembrie 2016. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2016, vol. 6, pp. 35-38. ISBN 978-9975-75-842-0.
6. LERMAN, Z., CIMPOIES, D. Land Consolidation as a Factor for Successful Development of Agriculture in Moldova. Discussion Paper No. 10.05. The Hebrew University of Jerusalem. The Center for Agricultural Economic Research. 2005. 74 p.
7. MURAVSCHI, Al. et al. Politica agrară în viziunea fermierilor: Întreprinderile agricole. Gospodăriile țărănești. East-West Management Institute. Chișinău: PAFP, 2005. 132 p. ISBN 9975-9763-5-2.
8. PARMACLI, D., STRATAN, A. Eficiența economică a producției agricole. Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul. Universitatea Agrară de Stat din Moldova. Chișinău : Complexul Editorial al IEFS, 2010. 112 p. ISBN 978-9975-4087-1-4.
9. PERJU, I. Sistemul de subvenționare în agricultură administrat de agenția de intervenții și plăți în agricultură. Institutul pentru Dezvoltare și inițiative Sociale „Viitorul”. Chișinău 2011. 51 p.
10. SEMIONOVA, E., CIMPOEȘ, D., RACUL, A. Evaluarea nivelului de dezvoltare a gospodăriilor de fermieri în Republica Moldova prin metoda analizei frontierei stohastice. In: 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic: conferință științifică internațională, 23-24 septembrie 2016. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2016, vol. 6, pp. 42-48. ISBN 978-9975-75-842-0.
11. SPIRCU, L. et al. Eficiență și productivitate: tehnici de măsurare, software și aplicații economice. București: Editura economică, 2001. 208 p. ISBN 9735904217.
12. STRATAN, A. Mecanismul funcționării eficiente a sectorului agrar. Autoreferatul tezei dr. hab. în economie. Chișinău 2007. 50 p.

Recomandat spre publicare: 23.12.2020

ACȚIUNEA SCHIMBĂRILOR CLIMATICE ASUPRA REZERVEI DE UMIDITATE DIN SOL INVOCÂND INSTABILITATE ECONOMICĂ

Olesea COJOCARU¹, doctor, conferențiar universitar
Universitatea Agrară de Stat din Moldova
Petru PANFIL², proprietar
Gospodăria Țărănească „Agro-Panfil”
Cătălina BUGA³, post masterandă
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

JEL Classification: O4, Q12, Q15, Q24, Q25, Q54
CZU: 631.95+551.583](478)

Abstract

Dat fiind faptul că Republica Moldova este amplasată într-o zonă climaterică cu umiditate insuficientă, periodic este supusă influenței unor schimbări climatice reflectate cu secete deosebit de puternice [3]. Prezentul articol oferă o scurtă analiză a influenței schimbărilor climatice în Moldova fiind unul dintre cele mai periculoase fenomene ale naturii, reprezentând trăsătura specifică a climei regionale, condiționate de distribuția neuniformă în timp și spațiu a precipitațiilor atmosferice pe fondul valorilor ridicate ale temperaturii aerului, creând o instabilitate economică [16, 18]. Autorii descriu acest fenomen ireversibil, ce aduce o amenințare la adresa dezvoltării agriculturii, iar măsurile de atenuare și adaptare la acest fenomen trebuie să devină o prioritate de bază pentru Republica Moldova. Astfel, problema comunității științifice în fața dilemei de a găsi compromisul între dezvoltarea economică și efectele ei asupra schimbării climei sunt actuale. Tot în această lucrare se descrie capacitatea variabilității climatice, ce desigur, influențează toate sectoarele economiei, însă agricultura fiind sectorul cel mai vulnerabil - perioadei de vegetație a culturilor, precum și creșterea duratei și intensității fenomenelor meteorologice periculoase în contextul încălzirii globale [4, 9]. În acest aspect, actualitatea cercetării, influența factorilor climatici din localitatea Plop, raionul Dondușeni asupra rezervei de umiditate din sol este strict necesară în căutarea soluțiilor la problemele legate de acest fenomen. Cercetările manifestării condițiilor climatice asupra rezervei de umiditate din sol au fost efectuate în baza agroecosistemelor culturilor de câmp din localitatea Plop. Agroecosistemele au fost monitorizate practic de la semănat până la recoltare și post recoltare pe întreaga perioadă a anului agricol prin intermediul Stației „HOB0”.

Cuvinte-cheie: agroecosistem, instabilitate economică, irigare, productivitate, schimbări climatice, umiditatea din sol, utilizarea terenurilor.

Due to the fact that the Republic of Moldova is located in a climatic zone with insufficient humidity, it is periodically subject to the influence of climate change reflected by particularly strong droughts [3]. This article provides a brief analysis of the influence of climate change in Moldova as one of the most dangerous phenomena of nature, representing the specific feature of the regional climate, conditioned by the uneven distribution in time and space of atmospheric precipitation against high air temperatures and creating an economic instability [16, 18]. The authors describe this irreversible phenomenon, which poses a threat to the development of agriculture, and mitigation and adaptation measures to this phenomenon must become a basic priority for the Republic of Moldova. Thus, the problem of the scientific community in the face of the dilemma of finding the compromise between economic development and its effects on climate change is current. This paper also describes the capacity of climate variability, which of course influences all sectors of the economy, but agriculture being the most vulnerable sector – the vegetation period, as well as increasing the duration and intensity of dangerous weather phenomena in global warming [4, 9]. In this aspect, the topicality of the research, the influence of climatic factors from Plop locality, Dondușeni district on the soil moisture reserve is strictly necessary in the search for solutions to the problems related to this phenomenon. The researches of the manifestation of the climatic conditions on the soil moisture reserve were carried out based on the agroecosystems of the field crops from Plop locality. Agroecosystems were monitored practically from sowing to harvesting and post-harvesting throughout the agricultural year through the Station „HOB0”.

Keywords: agroecosystem, economic instability, irrigation, productivity, climate change, soil moisture, land use.

¹ Olesea COJOCARU, ■ o.cojocaru@uasm.md

² Petru PANFIL, ■ panfilpiotr@yahoo.com

³ Cătălina BUGA, ■ catalina.c@list.ru

Introducere

Teritoriul Republicii Moldova aparține zonei cu umiditate insuficientă. Cantitatea de precipitații scade de la nord-vest spre sud-est, de la 620 până la 490 mm pe parcursul anului. Precipitații cad în fond în perioada caldă a anului sub formă de averse de ploaie și doar circa 10% din cantitatea lor anuală se prezintă sub formă de zăpadă [17]. Pe lângă culturile din prima grupă, dar și porumb și floarea soarelui, nici câmpurile cu sfeclă pentru zahăr nu arată mai bine. Dacă o parte din acestea au avut de suferit din cauza vântului prea puternic care a suflat o parte din culturi primăvara, recolta este afectată și din cauza secetei. Potrivit fermierilor, în acest an volumul producției obținute va fi mai scăzut. Specialiștii apreciază că secetele și fenomenele generate de acestea (aridizare și deșertificare) au la bază, pe lângă modificările în circulația generală a atmosferei, determinate de manifestarea efectului de seră, și cauze antropice, datorate utilizării neraționale, defrișărilor sau modificărilor de peisaj, cu efecte negative asupra bilanțului apei [4]. Astfel, sub raport ecologic, seceta poate produce degradarea terenurilor agricole și reducerea potențialului biologic al solului, o înrăutățire a condițiilor de viață și de muncă ale oamenilor. În plan economic, acest fenomen natural extrem afectează, în primul rând, producția agricolă și pune în pericol securitatea alimentară a populației. Acest lucru are un impact negativ nu numai pe plan local, ci și la nivel de țară, unde influențele economice și sociale sunt legate, îndeosebi, de producția agricolă, de irigații ș.a. [5, 15]. Importanța agriculturii ca ramură de activitate este dată de potențialul agricol al țării noastre. Producția agricolă, spre deosebire de cea industrială, are un grad foarte ridicat de nesiguranță, depinzând, în cea mai mare măsură, de condițiile climatice [3, 6]. După cum se cunoaște, seceta afectează, în primul rând, producția vegetală, iar în funcție de durată și intensitatea acestui fenomen, efectele sale negative se transferă și în zootehnie. Cele mai importante pierderi sunt legate de calamitarea culturilor agricole, de care depinde, în cea mai mare măsură, securitatea alimentară a populației. Dintre efectele negative generate de secetă, sărăcia este cea mai gravă disfuncție, în plan socioeconomic, din zonele afectate de acest fenomen climatic extrem. Seceta hidrologică a afectat semănăturile pe tot teritoriul Republicii Moldova, iar experții în agricultură au reiterat necesitatea investițiilor în sisteme noi de irigare. Pentru aceasta ar fi nevoie de circa 135 milioane de euro. După estimările producătorilor agricoli, în acest an roada va fi mai mică cu 50-45% comparativ cu anul trecut [21].

Metode de cercetare. Agricultură este cel mai vulnerabil sector al economiei Republicii Moldova față de schimbările climatice. Instabilitatea climei este una din cauzele principale ale recoltelor instabile și prezintă un risc inerent pentru agricultura țării.

Conținutul de baza

Cercetarea influenței schimbărilor climatice pe agrocenoze s-a efectuat în dependență de sistemul de lucrare aplicat (Arătură și No-till) pe cernoziomul levigat luto-argilos, GȚ „Agro-Panfil”, în localitatea Plop, raionul Dondușeni, pe perioada 2016-2019. Pentru efectuarea cercetărilor au fost folosite următoarele metode de cercetare: aprecierea condițiilor climaterice (*temperatura, °C și precipitațiile, mm*) prin intermediul stației HOBO; și evaluarea productivității agroecosistemelor culturilor de câmp. Stația HOBO [23] fiind un înregistrator de date rezistent la intemperii, pentru monitorizarea multiplă a microclimatelor. Accesul la datele stației meteo HOBO din gospodăria țărănească „Agro-Panfil” se face de pe platforma www.fieldclimate.com [24], de unde se pot și configura alerte sms pentru diferiți parametri măsurați de stația meteo. Sistemul este extrem de fiabil grație memoriei interne non-volatile ce păstrează datele stocate pe mai mulți ani. Datele ce vor fi descrise în continuare se regăsesc și pot fi descărcate pentru a putea compara modificările climei de la an la an. Prognoza rezervelor de umiditate în sol către începutul semănăturii culturilor cerealiere de primăvară are o importanță mare pentru regiunile cu umiditate instabilă și insuficientă, deoarece în scopul selectării termenilor optimali pentru semănăturii culturilor cerealiere de primăvară, modul de prelucrare a solului, precum și selectarea culturilor este necesar de a cunoaște din timp rezervele de umiditate în stratul de sol cu grosimea 1 m înainte de semănat. Metoda prognozării umidității solului a fost elaborată de L.A. Razumova [25]. Această prognoză se alcătuiește de obicei reieșind din situația la 1 martie, adică cu 30 zile până la semănăturii culturilor cerealiere de primăvară. Astfel, datele agrometeorologice constau dintr-un ansamblu de mijloace științifice și tehnice, ce se bazează pe cunoașterea condițiilor climatice și a efectelor lor asupra materialului biologic, solului și tehnologiilor de cultură având drept scop furnizarea de informații deosebit de utile pentru gestionarea și dezvoltarea exploatațiilor agricole și a mediului rural.

Rezultate. Reprezentativ ca obiect de cercetare, a fost selectată zona de Nord a Republicii Moldova, localitatea Plop, raionul Dondușeni. Cercetările au fost efectuate în baza agroecosistemelor culturilor de câmp din localitatea Plop, r. Dondușeni, GȚ „Agro-Panfil”. Agroecosistemele s-au monitorizat practic de la semănat până la recoltare și post recoltare pe întreaga perioadă a anului agricol prin intermediul Stației „HOBO – 01102025”. Cercetările în teren s-au efectuat de 3-4 ori pe an (anii 2016-2019), în dependență de condițiile climaterice și fazele de dezvoltare a plantelor. Scopul cercetărilor a fost studierea variației umidității solului

sub influența factorilor climatici în dependență de sistemul de lucrare aplicat. Caracteristica condițiilor climatice și productivitatea agroecosistemelor cercetate în localitatea Plop, r. Dondușeni au fost efectuate prin intermediul stație HOBO în anii agricoli 2016-2017; 2017-2018; 2018-2019, care sunt prezentate în figurile de mai jos (Figurile 1-6). Pentru toată perioada de observații cea mai joasă temperatură a aerului s-a semnalat primăvara în martie 2018 – $-26,8^{\circ}\text{C}$, iar cea mai înaltă a constituit $+37,7^{\circ}\text{C}$ vara în august anul 2017.

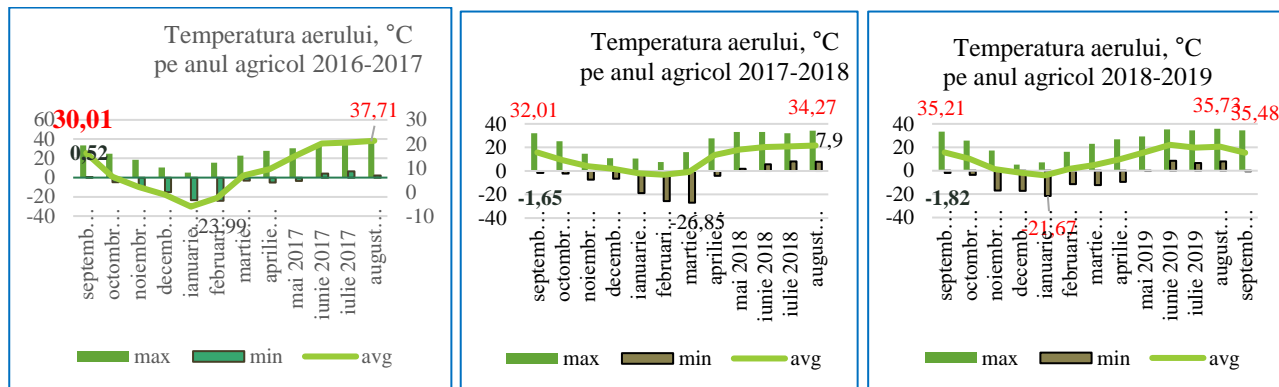

Figura 1. Temperatura aerului, $^{\circ}\text{C}$ pe anii agricoli 2016-2019

Sursa: Calculat și construit de autori conform datelor obținute din cercetare – stația meteo „HOBO”

Variația temperaturii medii a aerului în localitatea Plop, r. Dondușeni pe parcursul anilor 2016-2019 a fost cu $18,6$ până $37,71^{\circ}\text{C}$ cea mai ridicată, față de valorile normei constituit o perioadă caldă. Temperatura medie a aerului pe parcursul anului 2017 a fost în fond cea mai ridicată, față de valorile normei cu $0,8-1,7^{\circ}\text{C}$, ceea ce în fond se semnalează conform statisticii în această perioadă, variație medie apărută o dată în 25-30 ani. Scopul sarcinilor operative și a cercetării aplicate, efectuate în localitatea Plop, este de a contribui la îmbunătățirea eficienței producției agricole și la dezvoltarea durabilă a acesteia. Analiza agrometeorologică a condițiilor meteorologice, prognozelor sunt utilizate la determinarea momentului de plantare și recoltare, la evaluarea productivității culturilor de câmp, ca scop de planificare a măsurilor de precauție în agricultură fie pe termen scurt sau pe termen lung de prevenire și avertizare a riscurilor, și evitarea instabilității economice.

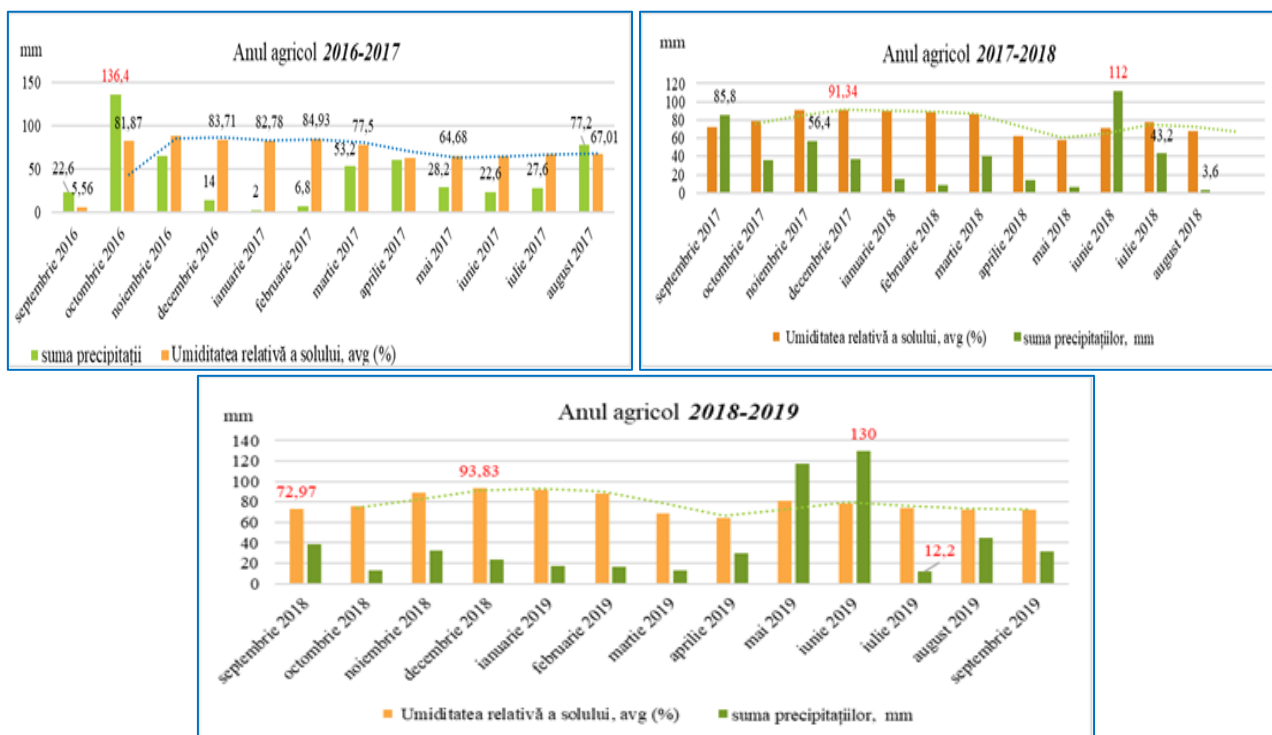

Figura 2. Condițiile climatice lunare – suma precipitațiilor și umiditatea relativă a solului, localitatea Plop, raionul Dondușeni, anii agricoli 2016-2019

Sursa: Calculat și construit de autori conform datelor obținute din cercetare – stația meteo „HOBO”

Datele agrometeorologice și rezultatele agro-climatice din localitatea Plop, cât și rezultatele cercetărilor prezentate (Figurile 1-2), precum și evaluarea schimbărilor climatice pe teritoriul cercetat, reprezintă baza utilizării raționale a terenurilor agricole, a alegerii speciilor și a soiurilor culturilor agricole corect utilizate în asolament, astfel cu ajustarea producției în condițiile variației climei schimbătoare de la an la an. Diversitatea largă a speciilor și varietăților cultivate oferă un potențial major de adaptare la condițiile climatice diversificate la nivel regional/local sau de la un an agricol la altul (Figurile 3-6).

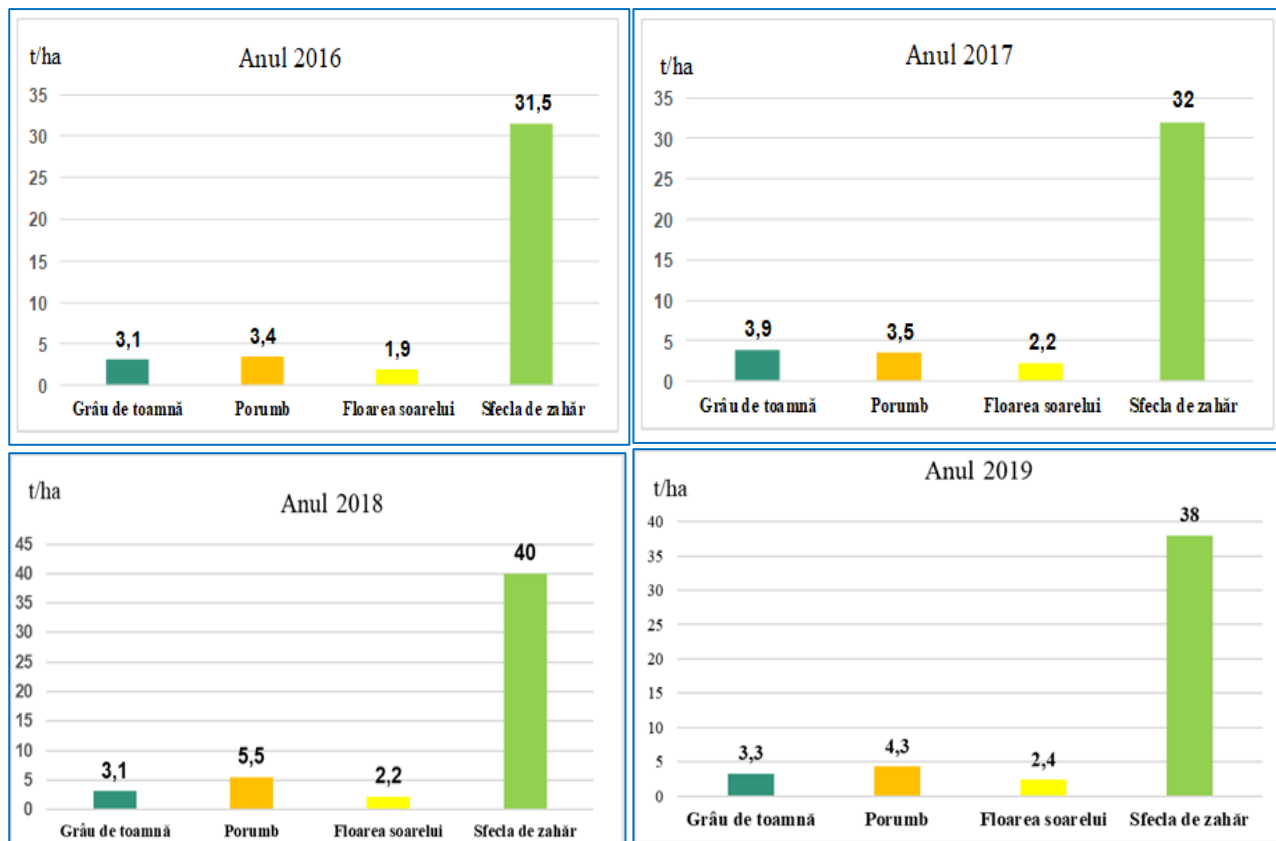

Figura 3. Media recoltei pe partea de Nord al RM anii 2016-2019, t/ha

Sursa: Calculat și construit de autori conform datelor obținute [16].

Efectele schimbărilor climatice asupra recoltei principalelor culturi agricole (grâu de toamnă, porumb și sfecla de zahăr), atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și în localitatea Plop, sunt considerate specii cu ponderea cea mai însemnată în structura culturilor de câmp.

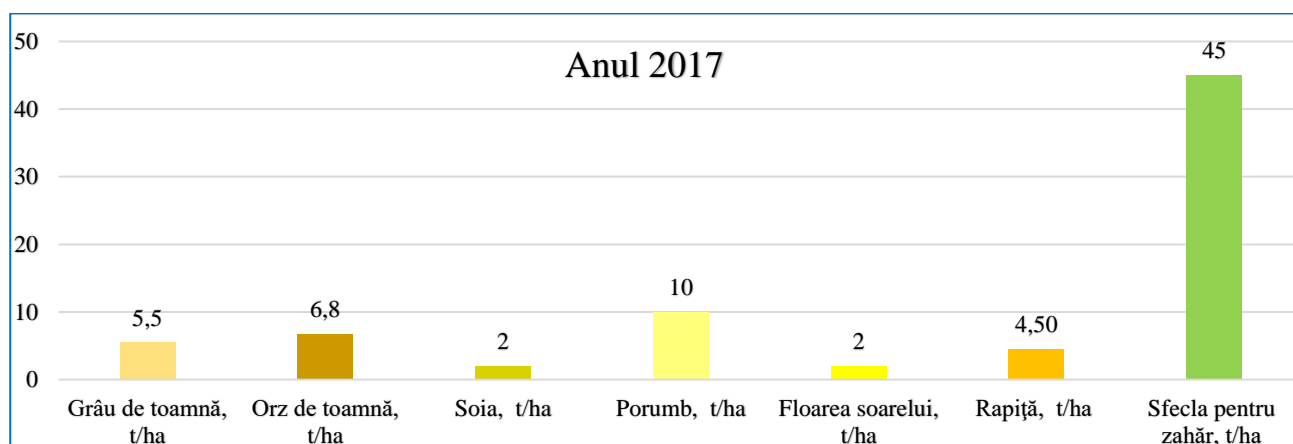

Figura 4. Recolta culturilor de câmp, t/ha în anul 2017 în GȚ „Agro-Panfil”, s. Plop, r. Dondușeni, sistem conservativ de lucrare a solului

Sursa: Calculat și construit de autori conform datelor obținute din cercetare – stația meteo „HOB0”

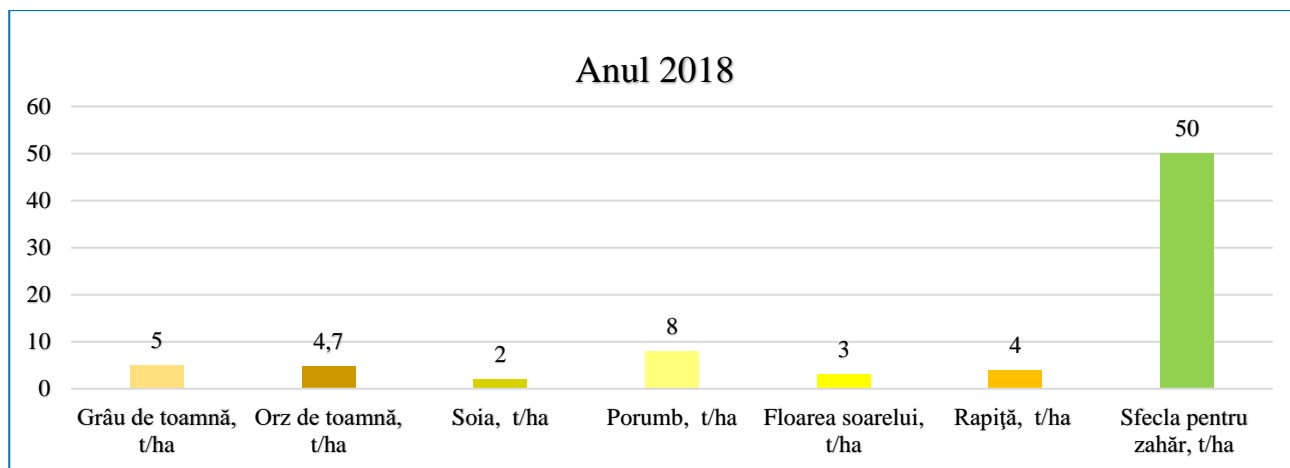

Figura 5. Recolta culturilor de câmp, t/ha în anul 2018 în GȚ „Agro-Panfil”, s. Plop, r. Dondușeni, sistem conservativ de lucrare a solului

Sursa: Calculat și construit de autori conform datelor obținute din cercetare – stația meteo „HOBO”.

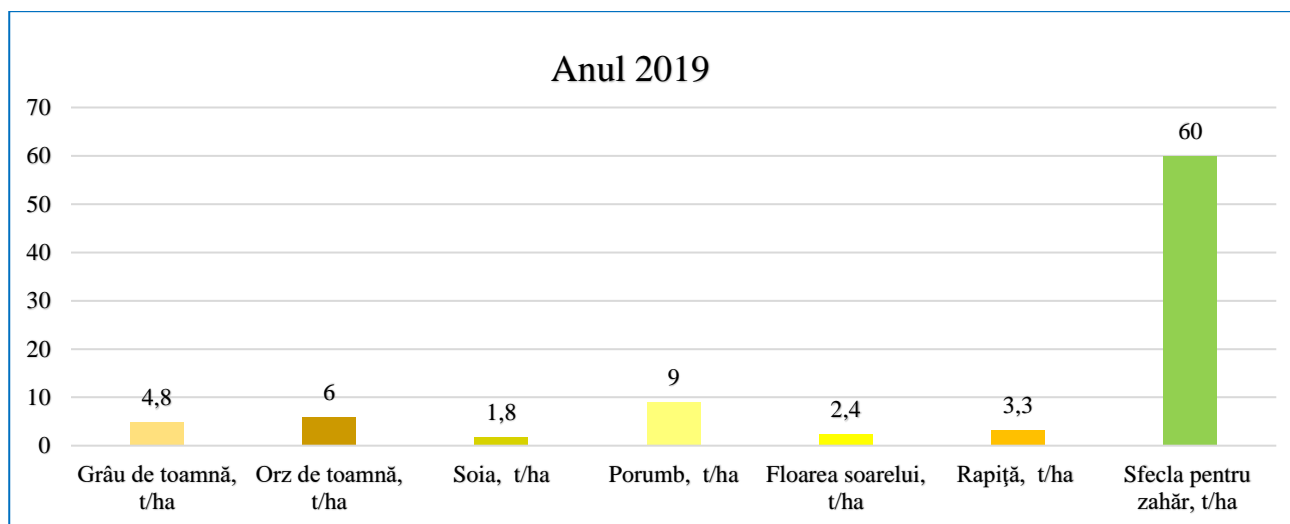

Figura 6. Recolta culturilor de câmp, t/ha în anul 2019 în GȚ „Agro-Panfil”, s. Plop, r. Dondușeni, sistem conservativ de lucrare a solului

Sursa: Calculat și construit de autori conform datelor obținute din cercetare – stația meteo „HOBO”.

Cercetările au arătat, că condițiile climatice ale anilor 2017 și 2018 au influențat semnificativ recolta culturilor de câmp – grâu de toamnă, orzul de toamnă, porumb, rapiță, floarea soarelui, sfecla pentru zahăr pe Podișul Moldovei de Nord (Figurile 4-5).

Datele recoltei culturilor de câmp din anul 2019 arată o producție intermediară a anilor 2017 și 2018 pentru GȚ „Agro-Panfil”, Plop Dondușeni. Recoltele de grâu de toamnă, orz de toamnă, porumb pentru semințe și floarea soarelui (Figura 6) au fost în creștere și în descreștere pe parcursul anilor, recolta de sfeclă de zahăr din 2019 fiind considerabil mai înaltă decât anterior. Aceasta sugerează că recoltele au variat cel puțin parțial odată cu condițiile climatice. Asigurarea irigației în localitatea respectivă aduce beneficii semnificative chiar și în condițiile actuale, sporind recoltele de 1,5-2 ori sau mai mult, în comparație cu recoltele obținute fără irigație.

Condițiile climatice nefavorabile au avut o influență negativă și asupra agriculturii. Totodată, riscurile asociate cu schimbările climatice ar putea fi atenuate prin intervenții oportune la efectuarea lucrărilor agricole corespunzătoare.

Consumul mare de apă necesar pentru creșterea, dezvoltarea și acumularea producției depinde de umiditatea solului. Cerințele culturilor față de umiditatea solului cresc, iar datorită sistemului radicular slab dezvoltat a unor culturi de câmp care, practic, este amplasat în stratul arabil al solului și, ca urmare, nu poate utiliza apa din straturile mai adânci. Insuficiența de apă provoacă stagnări în creșterea acestora, iar uneori poate

conduce chiar și la deshidratarea lor în perioada de creștere. Umiditatea insuficientă, seceta temporară asociată cu temperaturi ridicate, provoacă scăderea productivității și reduce rezistența la păstrare. Mai mult ca atât, se provoacă degenerarea ecologică a culturilor de sămânță.

În prezent omul nu este în stare să dirijeze cu fenomenele climatice de risc, dar cunoașterea proceselor de manifestare, intensitatea acestora poate contribui considerabil la reducerea pierderilor și menținerea unui echilibru economic stabil.

Intensitatea presiunilor globalizării prin intermediul schimbărilor climatice este tot mai actuală în ultima perioadă, se conștientizează riscurile legate de acest fenomen. În unele regiuni, fenomenele meteorologice extreme și precipitațiile sunt tot mai frecvente, în timp ce altele se confruntă cu valuri de căldură și secetă extreme, iar în majoritatea cauzelor sunt rezultatul acțiunilor omului. Realitatea demonstrează că schimbarea climei afectează toate domeniile de dezvoltare ale unui stat. Ea nu se limitează la un singur sector, de aceea, pentru o activitate fructuoasă este necesar să se țină cont de riscurile pe care le poate crea acest fenomen în toate sferile de dezvoltare. Sectoarele care depind mult de temperatură și precipitații, cum ar fi agricultura, silvicultura, economia, energia și altele, sunt în mod special afectate. Astfel, sunt absolut necesare măsuri urgente de modificare a modului de viață, a proceselor de producție și a atitudinii omenirii față de mediul înconjurător.

Condițiile necesare pentru păstrarea fertilității solurilor sunt: asolamentul, utilizarea corectă a îngrășămintelor, precum și lucrările de conservare.

Concluzii

1. Modificările agrofizice ale solurilor agricole sunt direct influențate de sistemul de lucrare, de agroceoză, faza de dezvoltare a culturilor de câmp și condițiile climatice.

2. Datele recoltei culturilor de câmp din anul 2019 arată o producție intermediară a anilor 2016 și 2018 pentru GȚ „Agro-Panfil”, unde recolta medie la grâu de toamnă (4,8 t/ha) și orz de toamnă (6 t/ha) a fost înaltă, porumb boabe – foarte înaltă (9 t/ha), floarea soarelui (2,4 t/ha), rapița (3,3 t/ha), sfecla pentru zahăr (60 t/ha), soia (1,8 t/ha) – scăzută.

3. Reziduurile vegetale proaspete îmbunătățesc regimul de aer și contribuie la acumularea apei în sol, servesc ca o sursă de elemente nutritive solubile, furnizează hrană pentru comunitatea microbiană a solului.

4. Cercetările detaliate pe ani au arătat, că un rol semnificativ în eficacitatea aplicării sistemului conservativ de lucrare a solului, No-till pe cernoziomuri îl are condițiile climatice specifice ale RM. Acestea s-au confirmat în baza monitorizării detaliate a parametrilor rezervelor de umiditate din sol și datelor stației meteo „HOB0” din localitatea Plop, r. Dondușeni GȚ „Agro-Panfil”.

5. Condițiile climaterice sunt favorabile pentru agricultură, atunci când sunt condiții optime de umiditate și cea mai scurtă perioadă de vegetație activă. Astfel, pentru dezvoltarea sectorului dat, condițiile agroclimaterice sunt favorabile pentru creșterea cerealelor, a sfeclei de zahăr, a florii-soarelui, a tutunului și pomilor fructiferi, deci – un model exemplu pentru menținerea unui echilibru economic stabil.

6. Factorii naturali, cum sunt solul și clima, au o importanță deosebită în alegerea culturilor din cadrul asolamentului. Tipul de sol, relieful, expoziția, adâncimea apei freactice, cantitatea de precipitații, temperatura etc. sunt factori de care trebuie să se țină seama atât în privința speciilor ce se vor cultiva într-o zonă sau alta, cât și a hibridilor și soiurilor din cadrul fiecărei specii.

Referințe bibliografice

1. BĂLTEANU, D., ȘERBAN, M. Modificările globale ale mediului: o evaluare interdisciplinară a incertitudinilor. București: CNI Coresi SA, 2005. 232 p. ISBN 973-570-297-5.
2. BOGDAN, O. Repere în climatologia românească. In: Romanian Journal of Climatology. 2005, no. 1, pp. 9-27. ISSN 0899-8418.
3. BERDIN, V. et al. Schimbările climatice în Republica Moldova. M.: Program de dezvoltare ONU, 2018. 254 p.
4. BUZA, V. et al. Managementul riscurilor dezastrelor în Republica Moldova. Chișinău: ACSA, 2007. 104 p. ISBN 978-9975-78-558-7.
5. CHIRIAC, D., GEICU, A., HUMĂ, C., BLEAHU, A. Efecte socioeconomice ale secetei asupra calității vieții comunităților umane din România. In: Calitatea vieții. 2005, vol. XVI, nr. 3-4, pp. 313-331. ISSN 1018-0389.
6. CONSTANTINOV, T., NEDEALCOV, M. Evaluarea fenomenelor climatice nefavorabile. In: CONSTANTINOV, T. ed. Republica Moldova. Hazardurile naturale regionale. Chișinău, 2008, pp. 57-68.

7. CROITORU, B. Variațiile climei la sfârșitul mileniului II. Constanța: Edit. Leda România, 1997. 94 p.
8. CIULACHE, S., IONAC, N. Dicționar de Meteorologie și Climatologie. București: Edit. Ars Docendi, 2003. 270 p.
9. MIHAILESCU, C. Clima și hazardurile Moldovei, evoluția, starea, predicția. Chișinău: Edit. Licorn, 2004. 192 p. ISBN 9975-9790-1-7.
10. OBASI, Godwin O.P. Journée météorologique mondiale 2003: Le climat de demain. In: Bulletin de l'OMM. 2003, vol. 52, no. 1, pp. 3-6.
11. PODANI, M., DINU, G. Apărarea împotriva inundațiilor component a dezvoltării durabile. In: Hidrotehnica. 2002, nr. 47 (3), pp. 36-39. ISSN 439-0962.
12. RALIȚĂ, I., MANEA, A. Contribuții la delimitarea variațiilor climatice și a schimbărilor climatice. In: AUSP - Geogr. 2004, nr. 7, pp. 19-24.
13. EUROPEAN COMMISSION. Climate Variability and Predictability Research in Europa, 1999-2004: Euroclivar recommendations. Brussels, 1998. 119 p. ISBN 978-9036921465.
14. Internationally agreed glossary of basic terms related to disaster management. United Nation, Department of Humanitarian Affairs, IDNDR, DAA. Geneva, 1992. 81 p.
15. Schimbarea climei. Cercetări, Studii, Soluții: culegere de lucrări. Ministerul Mediului și Amenajării Teritoriului. Chișinău, 2000. 176 p. ISBN 9975-9988-9-5.
16. Serviciul Hidrometeorologic de Stat [citată 11 noiembrie 2020]. Disponibil: www.old.meteo.md
17. Nacional'nyj fond geo dannyh [citată 19 august 2020]. Disponibil: www.geoportal.md
18. Gismeteo [citată 18 august 2020]. Disponibil: www.gismeteo.md
19. Clima Republicii Moldova [citată 10 august 2020]. Disponibil: www.ro.wikipedia.org/wiki/Clima_Republicii_Moldova
20. Seceta hidrologică [citată 14 august 2020]. Disponibil: http://old.meteo.md/mold/seceta_hidro_080520.htm
21. Seceta a afectat semănăturile pe tot teritoriul Republicii Moldova [citată 20 august 2020]. Disponibil: <https://www.jurnal.md/ro/news/6cfc5a860090e91f/seceta-a-afectat-semanaturile-pe-tot-teritoriul-rm-roada-va-fi-mai-mica-cu-20-25-comparativ-cu-anul-trecut.html>
22. Despre schimbările climatice [citată 22 august 2020]. Disponibil: <https://www.eea.europa.eu/ro/themes/climate/about-climate-change>

Recomandat spre publicare: 23.12.2020

**POLITICI SOCIALE.
DEMOGRAFIE**

PROVOCĂRILE PIEȚEI MUNCII ÎN MUNICIPIUL CHIȘINĂU

Valentina COTELNIC¹, cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova

JEL Classification: J21, J68

CZU: 331.5(478-25)

Abstract

În această lucrare este efectuată analiza indicatorilor principali ce caracterizează situația actuală a pieței forței de muncă, accentul fiind pus pe mun. Chișinău, utilizând datele statistice ale Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova și ale Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM). Obiectivul principal al studiului este de a determina consecințele și provocările pieței muncii din mun. Chișinău. În acest context, a fost efectuată analiza măsurilor active de stimulare a ocupării forței de muncă, orientate întru diminuarea numărului șomerilor aflați în evidență la agenția teritorială de ocupare a forței de muncă din mun. Chișinău. În urma cercetării au fost identificați factorii care fac dificilă ocuparea locurilor de muncă libere înregistrate la agenție. Rezultatele obținute se referă la impactul măsurilor active asupra ocupării forței de muncă, surplusul de locuri vacante neocupate înregistrate, precum și la unele rezerve de sporire a ponderii ocupării șomerilor. Concluzionând necesitatea îmbunătățirii situației pe piața muncii din mun. Chișinău, au fost elaborate propuneri de perfecționare a măsurilor active având în vedere cerințele pieței muncii actuale.

Cuvinte-cheie: forța de muncă, șomajul, măsurile active de ocupare, piața muncii.

This article is the main indicators analysis characterizing the present situation of the labour market, the emphasis being placed on Chișinău, using statistical data of the National Bureau of statistics of the Republic of Moldova and the National Agency for Employment (NAEM). The main objective of the study is to determine the consequences and challenges of the labour market in the Chisinau municipality. In this context was conducted evaluating the effectiveness of implementation of active measures to stimulate employment, hirings oriented in order to diminish the number of jobless in the territorial agency of record employment on Chișinău. Research have been identified the factors that make it difficult to free employment registered with the Agency. The results achieved relate to the impact of active employment measures, the surplus of unoccupied vacancies, as well as some reserves to increase the share of unemployed employment. Concluding the need to improve the work Agency of Chisinau, proposals for the improvement of the active measures undertaken by this structure have been developed in view of the current labour market requirements.

Keywords: employment, unemployment, active employment measures, labour market.

Introducere

Piața forței de muncă, fiind o parte componentă a sistemului economic, este influențată de transformările socioeconomice prin care trece actualmente Republica Moldova, în urma cărora s-a confruntat cu problemele stringente ce au afectat direct sau indirect această piață. În același timp, piața muncii a suferit profunde transformări generate de reformele economice, fiind induse influențe directe asupra calității factorului uman, dar condițiile sociale au contribuit la fluxul migrațional, care au cauzat scăderea constantă a populației și implicit a populației active.

Piața muncii reprezintă un barometru fidel al evoluțiilor economice, resimțind puternic influența factorilor atât interni, cât și externi, ceea ce influențează asupra ocupării forței de muncă, asupra reducerii căreia au impact fluctuații de natură ocupațională în funcție de sex, vârstă, mediu de reședință, forme de proprietate, domeniu de activitate, statut ocupațional etc. Procesul continuu de reducere a populației și îmbătrânirea demografică, de asemenea, are impact asupra diminuării numărului populației active și îmbătrânirii forței de muncă, generând astfel o creștere a ratei de dependență a persoanelor vârstnice, dar și a raportului de dependență economică.

Analizând structura populației active pe grupe de vârste pe regiuni, se constată evidente tendințe de îmbătrânire a acesteia. Ponderea cea mai mare este deținută de persoanele cu vârsta de peste 45 de ani. În anul 2018, ratele de activitate și de ocupare pentru populația în vârstă aptă de muncă, la nivel de țară, au înregistrat

¹ Valentina COTELNIC, vcotelnic@gmail.com

o ușoară creștere, atingând valorile de 43,3% și respectiv 42,0%, față de nivelul de 41,2% pentru rata de activitate și 39,6% pentru rata de ocupare în anul 2014.

Tabelul 1

Dinamica ratei de activitate, ocupare și șomaj pe regiuni de dezvoltare, în anii 2014 și 2018

	2014		2018	Anul 2018 față de 2014, p.p., +/-
Rata de activitate, %				
Total RM	41,2	↗	43,3	+1,1p.p.
Mun. Chișinău	51,6	↘	48,6	-3,0p.p.
Nord	40,8	↗	44,3	+3,5p.p.
Centru	38,0	↗	42,9	+4,9p.p.
Sud	34,3	↗	35,8	+1,5p.p.
Rata de ocupare, %				
Total RM	39,6	↗	42,0	+2,4p.p.
Mun. Chișinău	48,5	↘	46,3	-2,2p.p.
Nord	39,9	↗	42,9	+3,0p.p.
Centru	36,8	↗	42,3	+5,5p.p.
Sud	33,1	↗	35,1	+2,0p.p.
Rata șomajului, %				
Total RM	3,9	↘	3,0	-0,9p.p.
Mun. Chișinău	6,0	↘	4,8	-1,2p.p.
Nord	2,4	↗	3,3	+0,9p.p.
Centru	3,2	↘	1,5	-1,7p.p.
Sud	3,6	↘	2,1	-1,5p.p.

Sursa: Elaborat în baza datelor BNS, www.statistica.md

În abordare comparativă, se atestă o degradare continuă a sistemului ocupațional din mun. Chișinău, comparativ cu zonele de Nord, Centru și Sud, unde indicele respectiv a înregistrat valori semnificative în perioada analizată. În anul 2018, în mun. Chișinău ratele de activitate și ocupare au înregistrat valori mai înalte – 48,6% și, respectiv, 46,3%, comparativ cu ratele de activitate și ocupare la nivel de țară, unde au fost înregistrate valorile de 43,3% și, respectiv, 42,0%, totodată, înregistrând valori mai scăzute față de anul 2017 cu -3,0p.p. și, respectiv, -2,2p.p. Rata șomajului la nivel de țară în anul 2017 a înregistrat valoarea de 3,9%, fiind cu 0,9p.p. mai mare față de anul 2018, pe când rata șomajului în mun. Chișinău în anul 2014 atingea valoarea de 6,0%, față de 4,8% în anul 2018. Rata șomajului la bărbați a fost de 5,3%, iar la femei de 4,3% [1].

Analiza șomajului este una dintre cele mai dificile și mai responsabile părți ale analizei economice. Șomajul corelează strâns cu emigrarea forței de muncă peste hotare. Emigrarea servește ca un factor ce atenuează presiunile asupra pieței muncii și reduce în mod substanțial rata șomajului. În anul 2018, numărul șomerilor a scăzut cu 13,2 mii, față de anul 2017, rata șomajului rămânând la un nivel de 3,0%, inclusiv în mun. Chișinău acest indicator a fost în descreștere cu 1,2 p.p. comparativ cu anul 2014. Principala explicație de menținere a șomajului la cote relativ mici este că populația are posibilitatea emigrării. Doar în anul 2018 plecate peste hotare la lucru sau în căutarea unui loc de muncă au fost 130,0 mii persoane, ceea ce constituie 20,8% din populația inactivă, fapt ce poate fi explicat prin lipsa locurilor de muncă și condițiile de muncă atractive și bine plătite atât în Republica Moldova, cât și în mun. Chișinău.

Analiza distribuției populației economice active și ocupate din mun. Chișinău în funcție de sex, în anul 2018 se prezintă astfel: 55,1% bărbați și 41,0% femei – pentru populația economic activă (față de 45,8% bărbați și 41,0% femei total pe țară) și respectiv, 44,2% bărbați și 40,0% femei – pentru populația ocupată (comparativ cu 49,6% bărbați și 50,3% femei în mediu pe Republica Moldova), pe piața muncii din mun. Chișinău o pondere mai mare le revine bărbaților, atât în populația activă, cât și în cea ocupată [2].

Pe fundalul reducerii numărului populației ocupate din mun. Chișinău, se observă și o reducere constantă a ponderii populației tinere în totalul populației ocupate. Astfel, din analiză nivelului de ocupare a populației tinere se observă că inactivitatea și șomajul sunt caracteristice persoanelor mai tinere, în vârstă de 15-24 de ani, rata șomajului pentru această categorie de vârstă constituind în 2017 – 16,0%, fiind mai ridicată față de anul 2018 cu 6,6p.p., iar rata de ocupare în 2018 a înregistrat valoarea de 28,4%, fiind în creștere față de anul precedent cu 4,7p.p. De regulă, tineretul este mai puțin prezent pe piața muncii, deoarece o mare parte din

acesta este încadrat în sistemul de învățământ. Pe de altă parte, ponderea mică a tinerilor în totalul populației ocupate este determinată și de dificultățile cu care se confruntă aceștia în procesul de angajare, în special din cauza cerințelor angajatorilor privind experiența în muncă și competențe pe care le dețin, dar, nu în ultimul rând, salariile mici, precum și necoresponderea ofertelor de muncă cu așteptările lor, fapt ce-i determină pe tineri să migreze peste hotarele țării.

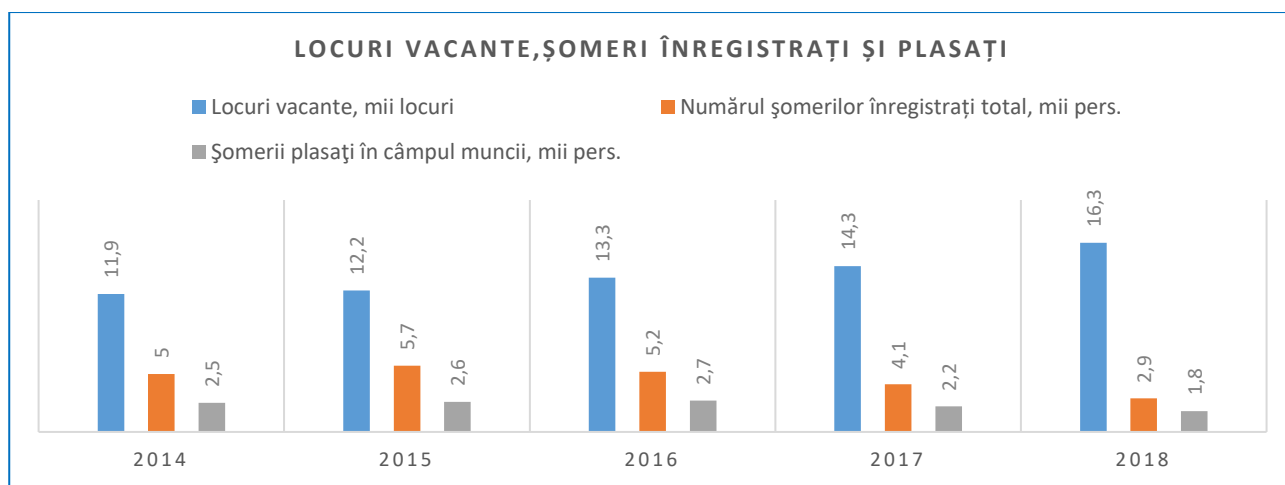

Figura 1. Dinamica locurilor vacante, a șomerilor înregistrați și plasați, în anii 2014-2018

Sursa: www.anofm.md

În mun. Chișinău, ratele de ocupare a femeilor și a bărbaților cu vârsta de 15-24 de ani reprezintă încă un aspect care trebuie menționat, acestea înregistrând în anul 2018 valori de 26,2% femei, fiind în creștere față de anul 2017 cu 3,2 p.p. și respectiv 30,7% bărbați, înregistrând o creștere față de anul 2017 cu 6,3p.p.

Ponderea persoanelor de vârstă a treia în capitalul uman din țară (lucrătorii din categoriile de vârstă de 65 de ani și peste), în ultimii ani, înregistrează creșteri în totalul populației ocupate, înregistrând în anul 2018 valori de 13,5%, fiind în creștere față de 2017 cu 0,5p.p., pe când în mun. Chișinău, în ultimii doi ani, acest indice înregistrează valoarea de 7,2%, fiind în creștere față de anul 2014 cu 0,9p.p. Acest fapt se datorează numărului relativ mare a persoanelor care, aflându-se deja la pensie, continuă să activeze în unele ramuri ale economiei naționale, din cauza insuficienței de specialiști, în special în mediul rural, și a cuantumului mic al pensiilor.

Analiza situației curente a pieței forței de muncă, prin evidențierea tendințelor dinamicii indicatorilor principali privind forța de muncă, va fi efectuată prin prisma posibilităților de integrare pe piața muncii a diferitor categorii de populație, având o gamă largă de locuri libere/vacante și nivelul de pregătire profesională a populației aflate în statut de șomer.

Conform datelor departamentale ale Direcției generale a ocupării forței de muncă din mun. Chișinău, în anul 2018 numărul șomerilor oficial înregistrați a constituit 2919 persoane, micșorându-se cu 4111 șomeri sau 29,0 la sută comparativ cu anul 2017, fiecare al doilea fiind disponibilizat de la unitățile economice. Din numărul total de șomeri, ponderea cea mai mare de 51,2% le revine bărbaților, iar 48,8 la sută o constituie femeile.

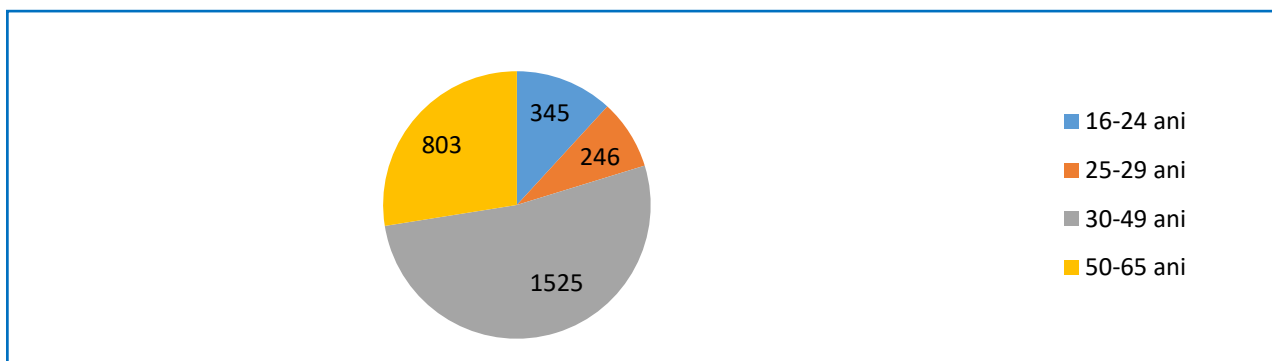

Figura 2. Structura șomerilor înregistrați conform vârstei în anul 2018

Sursa: www.anofm.md

Plasați în câmpul muncii au fost 60,5% din numărul celor înregistrați, cu 7,4% mai mult față de anul 2017. Circa 4,1% din șomerii înregistrați de la începutul anului au beneficiat de ajutor de șomaj, mărimea medie a căruia a fost, în luna decembrie 2018, de 2342,79 lei, fiind în creștere cu 15,8% față de anul precedent. La un loc liber de muncă, anunțat de către agenții economici, reveneau, în medie, 2,5 șomeri, față de 4,5 șomeri în anul 2017. În anul 2018 structura șomerilor după vârstă a fost neuniformă: 20,2% din numărul șomerilor sunt persoane tinere cu vârsta cuprinsă între 16-29 ani, iar 27,5% – persoane în vârstă de peste 50 de ani, pe când ponderea cea mai mare – 52,2% le revine celor cu vârsta cuprinsă între 30-49 ani.

Indiferent de nivelul de formare, studiile oferă valoare adăugată indivizilor prin crearea competențelor (cunoștințe, abilități și atitudini) solicitate în diverse sfere ocupaționale. Indiscutabil, rolul educației este deosebit de important, fiecare persoană devine utilă și valoroasă din punct de vedere al capitalului său intelectual și de cunoaștere, ceea ce facilitează integrarea sau reintegrarea sa cu succes pe piața muncii. Distribuția în funcție de cel mai înalt nivel de educație arată că în perioada anilor 2014-2018 se evidențiază creșterea ponderii șomerilor plasați în câmpul muncii cu studii primare și gimnaziale de la 16,0% în anul 2014, la 24,5% în anul 2018, pe când cei cu studii liceale și medii de specialitate se menține la același nivel de cca 24,0%, fiind urmați de cei cu studii medii de specialitate și studii superioare care înregistrează o ușoară descreștere de 3,0% p.p. față de anul 2014.

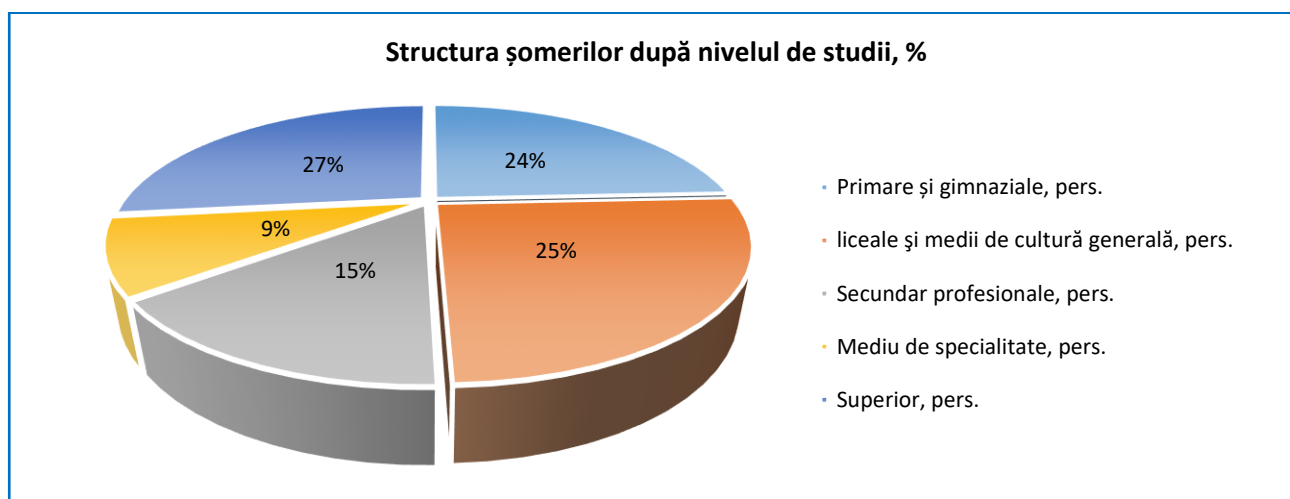

Figura 3. Structura șomerilor înregistrați conform nivelului de studii în anul 2018

Sursa: *www.anofm.md*

Astfel, analizând caracteristicile șomerilor după nivelul de educație, menționăm că pe parcursul ultimilor ani se atestă o reducere a calității forței de muncă, ceea ce se demonstrează și prin faptul că persoanele fără calificare înregistrate reprezintă o pondere de circa 63% din numărul total al șomerilor înregistrați și doar 37% le dețin șomerii calificați. În mun. Chișinău, posturile cu cea mai mare carență de personal calificat sunt cele de profesori, medici, asistenți medicali și sociali, inginer programator, urmate de cele de IT etc. Alte posturi care resimt o lipsă de personal calificat sunt cele de ingineri telecomunicații, specialist în instituțiile publice (270 unități) etc. Doar în anul 2018 au fost înregistrate 16,3 mii locuri libere de muncă, din care pentru persoanele cu nivel de instruire superior și mediu de specialitate au constituit 40,1%, din numărul total de locuri vacante înregistrate (în domeniul sănătății – 149 (medici, asistenți medicali); inginer – 55, specialist în activitatea financiară, economică sau comercială – 128 etc.).

Din gama largă de servicii acordate șomerilor fac parte și serviciile de instruire, ce țin de asimilarea unor meserii, consultanță de orientarea profesională și carieră, asistență informațională în încadrarea de sine stătătoare în câmpul muncii. Totodată, nivelul și calitatea ocupării forței de muncă depind, în mare măsură, de formarea ei profesională, care generează gradul de adaptabilitate și angajabilitate pe piața muncii deoarece forța de muncă bine instruită și calificată poate fi competitivă pe piața muncii.

Programele de formare profesională asigură, conform legislației în vigoare calificarea, recalificarea și perfecționarea șomerilor și a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, ținând cont de cererea pieței muncii și asigurându-le acestora creșterea și diversificarea competențelor profesionale pentru a se integra mai ușor pe piața muncii [5]. În figura 4 se reflectă analiza comparativă a serviciilor acordate șomerilor și persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă de către AOFM mun. Chișinău.

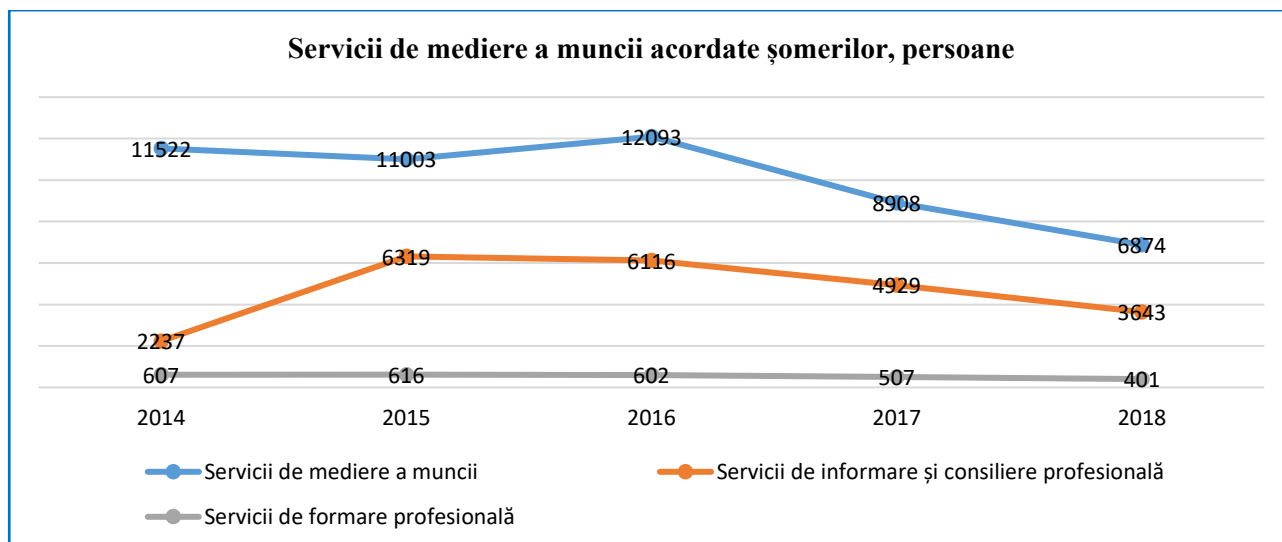

Figura 4. Structura serviciilor de mediere a muncii acordate șomerilor în anii 2014-2018

Sursa: www.anofm.md

Pe parcursul anilor 2014-2018, dezvoltarea sistemului de acordare a serviciilor de mediere a muncii, de formare profesională și de informare și consiliere profesională a fost neuniformă, serviciile de informare și consiliere profesională au crescut vertiginos, de la 2237 persoane, în 2014, la 6116 persoane, în 2016, ca mai apoi eficiența acestor servicii să prezinte o reducere semnificativă, în anul 2018 doar 3643 persoane au beneficiat de aceste servicii. O situație similară a fost înregistrată și la serviciile de formare profesională, unde numărul beneficiarilor a diminuat, în anul 2018 doar 401 persoane (607 – în anul 2014) au beneficiat de servicii de formare profesională, înregistrând cel mai scăzut nivel de eficiență în perioada analizată.

În același timp, numărul persoanelor beneficiare de pregătirea profesională, care au fost încadrați în câmpul muncii grație acestor servicii, a crescut cu 11,2%, în anul 2018, față de anul 2017, atingând valoarea de 93,8% (figura 5).

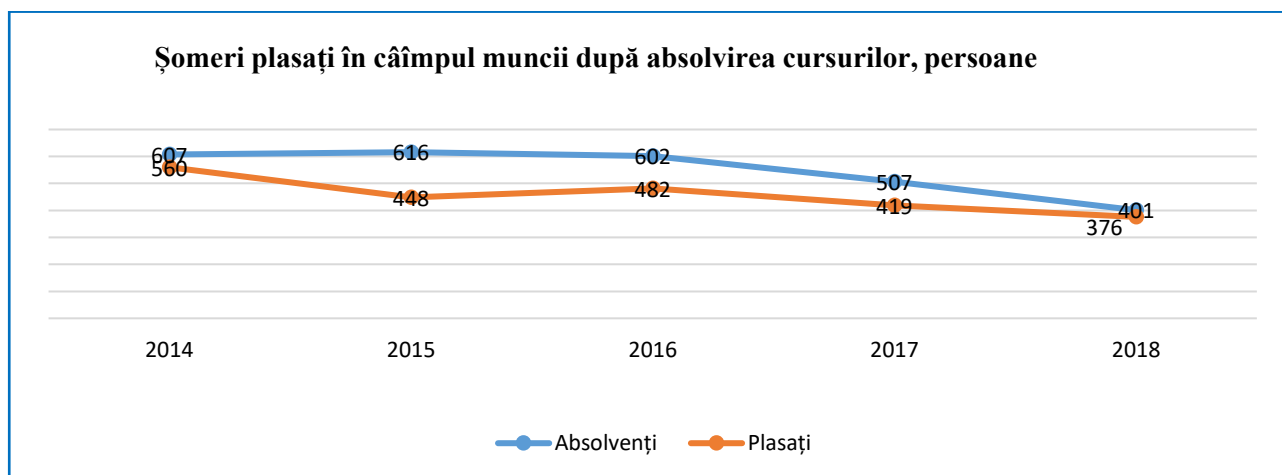

Figura 5. Structura șomerilor plasați în câmpul muncii după absolvirea cursurilor

Sursa: www.anofm.md

Cota înaltă de plasare în câmpul muncii a absolvenților cursurilor de pregătire profesională, de la 92,3% în anul 2014 la 93,8% în anul 2018, indică o orientare profesională inițială corectă, fapt ce confirmă că persoana a ținut cont de tendințele pieței muncii și a ales profesia solicitată.

Distribuția absolvenților de cursuri de calificare a rămas, practic, aceeași pe parcursul perioadei analizate, pe când numărul persoanelor beneficiare de cursuri de recalificare și perfecționare a înregistrat valori mai scăzute. Din numărul total de absolvenți, doar 19% le revine șomerilor ce au beneficiat de cursuri de recalificare și 26,4% au susținut cursuri de perfecționare (figura 6).

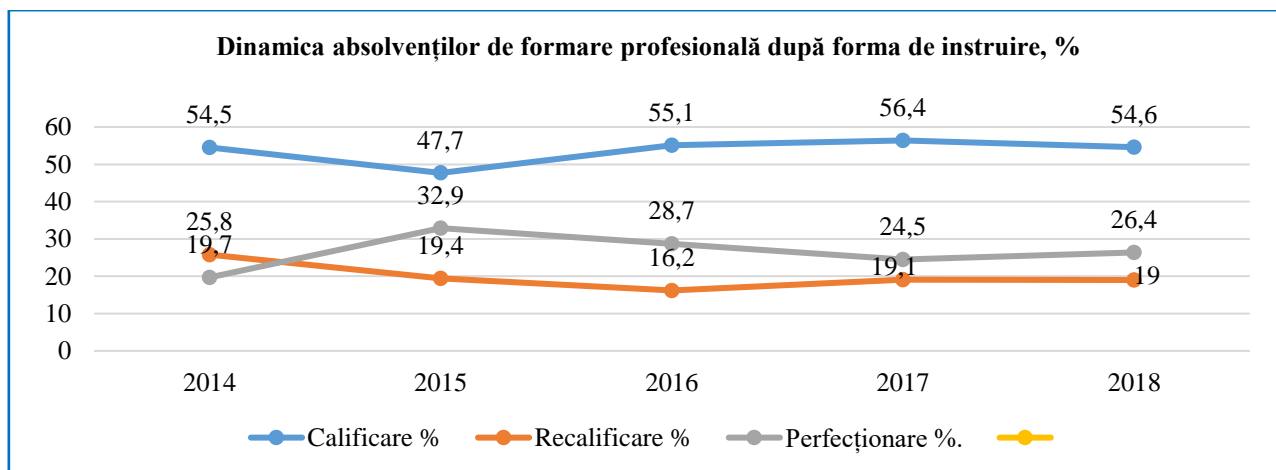

Figura 6. Dinamica absolvenților de formare profesională după forma de instruire

Sursa: *www.anofm.md*

În lista celor mai solicitate profesii/meserii pentru calificare, recalificare și perfecționare, meseria de bucătar rămâne a fi cea mai solicitată de către șomeri, urmată de frizer, contabil și operator la calculatoare, manichiuristă, cusătoreasă și cofetar.

Activitatea de intermediere a muncii a fost realizată și prin desfășurarea târgurilor locurilor de muncă, unde s-au întâlnit în dialog direct ambele segmente ale pieței muncii: angajator vis-a-vis de persoana aflată în căutarea unui loc de muncă. Pe parcursul anului 2018 au fost organizate târguri și mini-târguri ale locurilor de muncă, în rezultatul cărora au fost angajați în câmpul muncii circa 19% din numărul persoanelor participante.

O provocare pentru piața muncii din mun. Chișinău o reprezintă și numărul locurilor de muncă vacante înregistrate și neocupate.

O problemă deosebită reprezintă calitatea locurilor de muncă libere, având în vedere că cererea de forță de muncă se poate cuantifica prin numărul locurilor de muncă ocupate și vacante existente într-o economie. Dacă analizăm dinamica declarării locurilor libere de muncă de către agenții economici din mun. Chișinău, în perioada anilor 2014-2018, observăm că în ultimii ani a fost înregistrată o creștere semnificativă a numărului locurilor libere de muncă disponibile, trendul ascendent menținându-se pe parcursul ultimilor ani. Dacă în anul 2014 această cifră era de 11,9 mii locuri de muncă, apoi în anul 2018 a constituit 16,3 mii locuri de muncă, depășind considerabil numărul șomerilor înregistrați cu 6,9 mii locuri și, respectiv, 13,4 mii locuri. În pofida faptului că există un număr impunător de locuri de muncă libere, ponderea șomerilor plasați în câmpul muncii în anul 2014 constituia doar 50,9% din numărul șomerilor total înregistrați și, respectiv, 60,3% în anul 2018, fapt ce demonstrează că locurile libere de muncă sau nu sunt atractive, sau au un nivel scăzut de salarizare, ori au condițiile de muncă nesatisfăcătoare. Cea mai mare parte a acestora se adresează persoanelor cu nivel de instruire profesional tehnic secundar, mediu general și pentru muncitorii necalificați (58,8%) și o mai mică parte persoanelor cu nivel de instruire superior și profesional tehnic (41,2%), în anul 2018 acești indici înregistrau, respectiv, 59,9% și 40,1%.

Factorii care fac dificilă ocuparea locurilor de muncă vacante într-un timp mai redus se explică prin nivelul scăzut de calificare al potențialilor angajați, necoresponderea dintre nivelul de studii și locul de muncă, nivelul scăzut al salariilor oferite, ceea ce determină persoanele să se orienteze spre ofertele de muncă informală, nedeclarată, dar, nu în ultimul rând, și migrația forței de muncă, în special a persoanelor calificate.

Calificările cerute pe piața muncii de către agenții economici, potențialii angajatorii, nu corespund deseori cu calificările indivizilor, obținute în educație și formare profesională (*Ținta 4.4 Până în 2030, creșterea substanțială a numărului de tineri și adulți cu competențe relevante pentru piața muncii*) [6]. Pentru persoanele cu nivel de instruire secundar profesional și pentru muncitorii necalificați au fost disponibile 59,9% din numărul total de locuri de muncă vacante înregistrate, (lucrători în industria textilă și confecții, operatori, aparatiști, mașiniști la instalații și mașini, vânzători produse alimentare, lucrători ne calificați în întreprinderi industriale, transport și telecomunicații etc.). Tendințele arată că ocuparea de succes a forței de muncă este determinată nu numai de educație, calificări și competențe profesionale, dar și de competențe generale și experiență complementară.

Concluzii

Analizând politicile active și pasive de antrenare a populației economic active în câmpul muncii în mun. Chișinău, s-a determinat următoarele:

În mun. Chișinău se atestă o degradare continuă a sistemului ocupațional, comparativ cu zonele de Nord, Centru și Sud, unde indicele ocupațional a înregistrat valori semnificative în perioada analizată. În anul 2018, în mun. Chișinău ratele de activitate și ocupare au înregistrat valori mai înalte – 48,6% și, respectiv, 46,3%, comparativ cu ratele de activitate și ocupare la nivel de țară, unde au fost înregistrate valorile de 43,3% și, respectiv, 42,0%. Rata șomajului în mun. Chișinău, în anul 2018, atinge valoarea de 4,8%, fiind cu 1,8p.p. mai înaltă față de nivelul șomajului înregistrat la nivel de țară. În baza analizei efectuate observăm că în Chișinău nivelul șomajului continuă să se mențină la un nivel înalt, în pofida faptului că sunt înregistrate cele mai multe locuri libere de muncă. Unul din motivele neocupării locurilor de muncă ar fi nivelul scăzut al salariilor oferite și un alt motiv, nu mai puțin important este și nivelul de calificare al potențialilor angajați.

Programele de formare profesională nu asigură la nivelul cuvenit calificarea, recalificarea și perfecționarea șomerilor, ținând cont de cererea pieței muncii actuale, pentru a se integra mai ușor pe piața muncii.

În scopul îmbunătățirii situației pieței muncii și sporirii nivelului de ocupare mai deplină a populației, se propune:

- ✓ ghidarea vocațională, consiliere, formarea continuă și orientarea profesională a populației apte de muncă;
- ✓ perfecționarea serviciilor de orientare în carieră pentru elevi și studenți, prin aprecierea intereselor vocaționale și profesionale, precum și consilierea în alegerea ocupațiilor;
- ✓ colaborarea cu agenții economice privind declararea și ocuparea locurilor vacante, prin descrierea concretă a locurilor libere (caracteristica-nivelul salariului, condițiile de muncă etc.), pentru a contribui mai activ la ocuparea locurilor libere existente;
- ✓ perfecționarea serviciilor acordate pentru angajatori.

Referințe bibliografice

1. Anuar Statistic Chișinău în cifre 2018 = Кишинэу в цифрах Статистический ежегодник 2018. Chișinău, 2019. 116 p. [citată 29.09.2019]. Disponibil: https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Chisinau/Chisinau_in_cifre_2018.pdf
2. Biroul Național de Statistică [citată 15.09.2019]. Disponibil: www.statistica.md
3. Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de muncă [citată 29.09.2019]. Disponibil: www.anofm.md
4. Legea privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă: nr. 102-XV din 13.03.2003. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2003, nr. 70-72, art. 312 [citată 29.09.2019]. Disponibil: http://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108236&lang=ro
5. PANTEA, Larisa. Politici de ocupare a forței de muncă: trăsături și conținut. In: Performanțe într-o economie competitivă: conferința științifică internațională. Institutul Internațional de Management „IMI-NOVA”. Chișinău: Impresum, 2013, p. 179.

Recomandat spre publicare: 23.12.2020

EVALUAREA SITUAȚIEI ÎN SFERA OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ A TINERILOR ANTREPRENORI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Anatolii ROJCO¹, doctor, conferențiar cercetător,
Institutul Național de Cercetări Economice
Svetlana IVANOV², cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice

JEL Classification: I3, R2
CZU: 331.526-053.81(478)

Abstract

Actualitatea temei cercetate se datorează faptului că tinerii antreprenori joacă un rol important în creșterea populației ocupate în Republica Moldova. Între timp, situația privind ocuparea forței de muncă a tinerilor antreprenori în Republica Moldova nu a primit o evaluare științifică argumentată adecvată. Prin urmare, scopul lucrării constă în efectuarea estimării numărului și structurii tinerilor antreprenori, ceea ce reprezintă atât un interes științific, cât și practic. În studiu au fost utilizate următoarele metode: monografică, analogiilor, comparația, statistică ș.a. Ca rezultat al studiului efectuat s-a obținut o analiză a numărului și structurii tinerilor antreprenori după sex, locul de reședință, nivelul de instruire, tipuri de activități economice și amplasarea locului de muncă.

Cuvinte-cheie: piața forței de muncă, populație ocupată, tineri antreprenori, lucrători pe cont propriu, patroni.

The relevance of the topic lies on the fact that young entrepreneurs play an important role in increasing the employed population in the Republic of Moldova. Meanwhile, the situation with employment of young entrepreneurs in the Republic of Moldova has not received an adequate scientifically-proved assessment. That's why, the purpose of the paper lies in estimating the number and structure of young entrepreneurs that represents both a scientific and practical interest. In the research were used the following methods: monographic, analogues, comparison, statistical etc. As a result of the study, an analysis was obtained of the number and structure of young entrepreneurs by criteria of: sex, place of residence, education level, type of economic activity and location of workplace.

Keywords: labour market, employed population, young entrepreneurs, self-employed people, patrons.

Introducere

Identificarea antreprenorilor se efectuează utilizând clasificarea populației ocupate după statutul său profesional. În Republica Moldova, conform Clasificării Naționale referitoare la statutul profesional, armonizate cu International Classification by Status in Employment (ICSE-1993), **statutul profesional** se determină de poziția ocupată de persoană, în funcție de metoda obținerii venitului în procesul realizării activității economice. În conformitate cu statutul profesional, se deosebesc: salariați (angajați), patroni (angajatori), lucrători pe cont propriu, lucrători familiali neremunerați, membri ai cooperativelor [3, p.37-38].

Studiul în cauză prezintă evaluarea situației actuale în sfera ocupării forței de muncă a tinerilor antreprenori din Republica Moldova. O mare parte a lucrărilor științifice din Republica Moldova este dedicată problemelor pieței forței de muncă, printre acestea se enumeră și cele ale autorilor privind problemele activității economice și ocupării forței de muncă [4]. În lucrare sunt utilizate rezultatele studiului, efectuat de autori în cadrul Proiectului aplicativ 15.817.06.05A „Armonizarea politicii de dezvoltare a IMM-urilor în Republica Moldova cu principiile „Small Business Act” (2015-2018, 2019), Etapa a.2019 „Perfecționarea politicii de susținere a IMM-urilor în Republica Moldova: îmbunătățirea posibilităților de implicare a tinerilor în activitățile antreprenoriale în Republica Moldova”.

În studiul nostru am acceptat condițional că lucrătorii pe cont propriu și patronii se atribuie la **antreprenori**. În același timp, **tinerii antreprenori** sunt considerați antreprenorii în vârsta de 15-34 ani. Principala sursă de date cu privire la tinerii antreprenori din sectorul IMM, ca parte a numărului total al populației ocupate, este o cercetare selectivă a gospodăriilor casnice pe problemele ocupării (așa numitul sondaj în baza anchetei forței de muncă).

¹ Anatolii ROJCO, ■ rojco@mail.ru

² Svetlana IVANOV, ■ svetlana.ivanov.2@mail.ru

Dinamica numărului tinerilor antreprenori. În anul 2018, numărul tinerilor antreprenori a constituit 105,1 mii pers., ceea ce cu 14,8 mii pers. (sau cu 16,4%) mai mult decât în anul 2017. Sporirea numărului de tineri antreprenori (14,8 mii pers.) s-a datorat creșterii numărului de persoane în vârstă de 15-24 ani cu 3,4 mii pers. (cu 17,7%) și în vârstă de 25-34 ani – cu 11,4 mii pers. (cu 16,0%), Tabelul 1.

Tabelul 1

Dinamica numărului populației tinere ocupate și a tinerilor antreprenori

Indicatorii	a.2017			a.2018			a. 2018 în % față de a.2017		
	Total	inclusiv		Total	inclusiv		Total	inclusiv	
		15-24 ani	25-34 ani		15-24 ani	25-34 ani		15-24 ani	25-34 ani
<i>Populația tânără ocupată în vârstă 15-34 ani, mii pers.</i>									
TOTAL	381,9	79,8	302,1	390,8	85,1	305,7	102,3	106,6	101,2
<i>Sex</i>									
Bărbați	207,2	45,8	161,4	208,2	47,1	161,1	100,5	102,8	99,8
Femei	174,8	34,0	140,8	182,5	38,0	144,5	104,4	111,8	102,6
<i>Mediu</i>									
Urban	205,5	34,0	171,5	193,5	36,0	157,5	94,2	105,9	91,8
Rural	176,4	45,8	130,6	197,3	49,1	148,2	111,8	107,2	113,5
<i>Tinerii antreprenori în vârstă 15-34 ani, mii pers.</i>									
TOTAL	90,3	19,2	71,1	105,1	22,6	82,5	116,4	117,7	116,0
<i>Sex</i>									
Bărbați	58,5	13,7	44,8	63,4	13,7	49,7	108,4	100,0	110,9
Femei	31,7	5,5	26,2	41,8	9,0	32,8	131,9	163,6	125,2
<i>Mediu</i>									
Urban	24,2	4,1	20,1	17,8	0,0	17,8	73,5	-	88,6
Rural	66,1	15,1	51,0	85,6	20,9	64,7	129,5	138,4	126,9
<i>Raportul dintre numărul tinerilor antreprenori și populația tânără ocupată (în vârstă 15-34 an), %</i>									
TOTAL	23,6	24,1	23,5	26,9	26,6	27,0	-	-	-
<i>Sex</i>									
Bărbați	28,2	29,9	27,8	30,4	29,1	30,8	-	-	-
Femei	18,1	16,2	18,6	22,9	23,7	22,7	-	-	-
<i>Mediu</i>									
Urban	11,8	12,1	11,7	9,2	-	11,3	-	-	-
Rural	37,5	33,0	39,1	43,4	42,6	43,7	-	-	-

*Nota: *Diferențele în numărul antreprenorilor se datorează răspunsurilor incomplete ale respondenților la întrebările din unele secțiuni ale AFM.*

Sursa: Calculat conform [1, p.26-29, p.33-34; 2].

Creșterea numărului de tineri antreprenori a depășit semnificativ rata de creștere a numărului total de populație tânără ocupată. În 2018, în comparație cu anul 2017, numărul populației tinere ocupate a crescut cu doar 2,3%, adică această creștere a fost de peste 7 ori mai lentă decât creșterea numărului de tineri antreprenori (16,4%). Numărul populației tinere ocupate cu vârsta de 25-34 ani a înregistrat cea mai mică creștere – cu doar 1,2%, în timp ce numărul de tineri antreprenori la această vârstă a crescut cu 16,0%.

Ca rezultat, s-a modificat (în favoarea tinerilor antreprenori) raportul dintre numărul tinerilor antreprenori și numărul total al populației tinere ocupate. Dacă în a.2017 ponderea tinerilor antreprenori în totalul populației tinere ocupate a constituit 23,6%, atunci în a.2018 a fost de 26,9% (creșterea de 3,3 p.p.). Astfel, fiecare a patra persoană tânără ocupată a fost tânărul antreprenor. Și acesta este, fără îndoială, un fapt pozitiv.

În 2017-2018, dinamica numărului de tineri antreprenori în profilul „oraș-sat” nu a fost uniformă. Numărul tinerilor antreprenori în sate a crescut cu 19,5 mii pers. sau cu 29,5%, în timp ce în orașe, dimpotrivă, s-a înregistrat o scădere a numărului acestora cu 6,4 mii pers. sau cu 26,5%. Sporirea numărului de tineri antreprenori rurali (cu

19,5 mii pers.) s-a datorat creșterii numărului acestora în vârstă de 25-34 ani (cu 13,7 mii pers.) și doar cu 5,8 mii persoane – în vârstă de 15-24 ani. Scăderea numărului tinerilor antreprenori urbani (cu 6,4 mii pers.) s-a datorat scăderii numărului acestora în vârstă de 25-34 ani (cu 2,3 mii pers.) și în vârstă de 15-24 ani – cu 4,1 mii persoane (în 2018 nu a fost înregistrat nici un tânăr antreprenor urban în vârstă de 15-24 ani).

În profilul „oraș-sat” a avut loc o diferențiere în raportul numărului de tineri antreprenori și numărul populației tinere ocupate. În 2018, raportul dintre numărul tinerilor antreprenori și numărul populației tinere ocupate a constituit în sate 43,4%, în timp ce în orașe – 9,2%. Astfel, în sate în rândul populației tinere ocupate aproape fiecare a doua persoană este tânărul antreprenor, în timp ce în orașe printre populație tânără ocupată doar fiecare al unsprezecelea este tânărul antreprenor. În același timp, în comparație cu anul 2017, „decalajul” la acest indicator a crescut în timp. În anul 2017, ponderea tinerilor antreprenori în numărul populației tinere ocupate a fost de 37,5% în sate și 12,6% în orașe („decalajul” a constituit 3,0 ori). În anul 2018, indicatorii corespunzători în sate au constituit 43,4%, în orașe – 9,2% („decalajul” – de 4,7 ori).

În 2017-2018 a crescut numărul de *bărbați și femei* care sunt tinerii antreprenori. Numărul femeilor-tinere antreprenoare a crescut cu 31,9%, în timp ce numărul bărbaților-tineri antreprenori – doar cu 8,4%. Creșterea semnificativă a numărului de femei-tinere antreprenoare cu 10,1 mii persoane (sau cu aproape 1/3) a avut loc ca urmare a creșterii numărului acestora în vârstă de 25-34 ani (cu 6,6 mii pers. sau cu 25,2%) și în vârstă de 15-24 ani (cu 3,5 mii pers. sau 63,6%).

În același timp, creșterea numărului de femei-tinere antreprenoare (31,9%) a depășit, în mod semnificativ, creșterea numărului de femei tinere ocupate (4,4%). Astfel, pentru femei această depășire a fost de 27,5 p.p., pentru bărbați aceasta a fost semnificativ mai mică și a constituit doar 7,9 p.p. S-a îmbunătățit raportul dintre numărul femeilor-tinere antreprenoare și numărul femeilor tinere ocupate. În 2018, acest raport a fost de 22,9%, ceea ce cu 4,8 p.p. mai mult decât în 2017. Pentru bărbații-tineri antreprenori raportul dintre numărul lor și numărul de bărbați tineri ocupați, de asemenea, s-a îmbunătățit. În 2018, acest raport a constituit 30,4%, cu 2,2 p.p. mai mult decât în 2017.

Astfel, printre femeile tinere ocupate fiecare a patra – a cincea este femeia-tânără antreprenor. În componența bărbaților tineri ocupați, ponderea tinerilor antreprenori este mult mai mare – aproape fiecare a treia persoană.

Repartizarea numărului tinerilor antreprenori în numărul total al antreprenorilor. În anul 2018, ponderea tinerilor antreprenori a constituit 24,8%, majorându-se comparativ cu a.2017 cu 0,7 p.p. (Tabelul 2). În același timp, ponderea respectivă a crescut în sate – cu 2,3 p.p., în timp ce în orașe, dimpotrivă, s-a înregistrat o scădere cu 8,2 p.p. Ca urmare, dacă în 2017, în orașe, fiecare al treilea antreprenor a fost tânăr antreprenor, atunci în 2018 – acesta a fost doar fiecare al patrulea. În mediul rural, a fost observată tendința opusă: în 2017, fiecare al cincilea antreprenor a fost tânăr antreprenor, iar în 2018 – deja fiecare al patrulea a fost tânăr antreprenor.

Tabelul 2

Repartizarea numărului tinerilor antreprenori, %

Indicatorii	a.2017				a.2018			
	Antreprenori i- total	Tinerii antreprenori			Antreprenori i- total	Tinerii antreprenori		
		Total	inclusiv			Total	inclusiv	
			15-24 ani	25-34 ani			15-24 ani	25-34 ani
TOTAL	100,0	24,1	21,3	78,7	100,0	24,8	21,5	78,5
<i>Sex</i>								
Bărbați	100,0	26,1	23,4	76,6	100,0	26,2	21,6	78,4
Femei	100,0	21,6	17,4	82,6	100,0	23,4	21,5	78,5
<i>Mediu</i>								
Urban	100,0	34,9	16,9	83,1	100,0	26,7	0,0	100,0
Rural	100,0	21,9	22,8	77,2	100,0	24,2	24,4	75,6

Sursa: Calculat conform [1, p.26-29, p.33-34; 2].

În 2017-2018 ponderea bărbaților-tineri antreprenori în numărul total al bărbaților-antreprenori a crescut cu doar 0,1 p.p., pentru femei această creștere a constituit 1,8 p.p. În același timp, a avut loc o reducere a „decalajului” la acest indicator între bărbați și femei. Dacă în anul 2017 ponderea femeilor-tinere antreprenoare

în numărul total al femeilor-antreprenoare a fost de 21,6% (pentru bărbați – 26,1%), atunci în 2018 – 23,4% (pentru bărbați – 26,2% %). Astfel, dacă în 2017 acest „decalaj” a constituit 4,5 p.p., atunci în 2018 – 2,8 p.p.

Persoanele cu vârsta între 25-34 de ani au predominat în rândul tinerilor antreprenori (78,5% din numărul total). Tinerii antreprenori cu vârsta de 25-34 ani au reprezentat, de asemenea, mai mult de $\frac{3}{4}$ din numărul total al tinerilor antreprenori de bărbați și femei, precum și de tinerii antreprenori din mediul rural. În ceea ce privește mediul urban, aici tinerii antreprenori au constat exclusiv din persoane de 25-34 ani.

Structura numărului tinerilor antreprenori. Numărul covârșitor al tinerilor antreprenori (în a.2018 – 81,4%) a fost concentrat în mediul rural (Tabelul 3). Trebuie remarcat faptul că sătenii predominau nu doar în rândul tinerilor antreprenori, dar constituie majoritatea absolută și în structura numărului total al antreprenorilor. Totodată, în aspectul temporal, ponderea lor este în creștere. Dacă în 2017 ponderea sătenilor-antreprenori a fost de 80,4%, atunci în 2018 – 83,3%, adică a crescut cu 2,9 p.p. Ponderea tinerilor antreprenori care locuiesc în mediul rural a crescut și mai mult: de la 73,2%, în 2017, la 81,4%, în 2018, adică cu 8,2 p.p. Astfel, deși ponderea sătenilor în rândul tinerilor antreprenori este mai mică decât ponderea sătenilor în structura numărului total al antreprenorilor, există tendința clară de reducere a „decalajului” dintre acești indicatori: în 2017 acest „decalaj” a fost de 7,2 p.p.; în 2018 – 1,9 p.p.

Tabelul 3

Structura numărului tinerilor antreprenori, %

Indicatorii	a.2017				a.2018			
	Antreprenorii – total	Tinerii antreprenori			Antreprenorii – total	Tinerii antreprenori		
		Total	inclusiv			Total	inclusiv	
			15-24 ani	25-34 ani			15-24 ani	25-34 ani
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
<i>Sex</i>								
Bărbați	59,8	64,8	71,4	63,0	57,0	60,3	60,6	60,2
Femei	39,1	35,2	28,6	36,8	42,1	39,7	39,8	39,8
<i>Mediu</i>								
Urban	18,5	26,8	21,4	28,3	15,7	16,9	-	21,6
Rural	80,4	73,2	78,6	71,7	83,3	81,4	92,5	78,4

*Nota: *Diferențele în numărul antreprenorilor se datorează răspunsurilor incomplete ale respondenților la întrebările din unele secțiuni ale AFM.*

Sursa: Calculat conform [1, p.26-29, p.33-34; 2].

Creșterea ponderii sătenilor în rândul tinerilor antreprenori a condiționat o creștere semnificativă a diferențierii numărului lor în profilul „oraș-sat”. Dacă în 2017 raportul dintre numărul de orașeni și săteni care sunt tineri antreprenori a constituit 26,8%: 73,2%, în 2018 – 18,6%: 81,4%. Astfel, dacă în 2017 numărul tinerilor antreprenori care locuiesc în mediul rural a fost de 2,7 ori mai mare decât în mediul urban, atunci în 2018 – acesta a fost de 4,4 ori mai mare.

În profilul „oraș-sat” a crescut diferențierea în ceea ce privește numărul tinerilor antreprenori și în aspectul de vârstă. În anul 2018, ponderea tinerilor antreprenori în vârstă de 15-24 ani, în mediul rural, a constituit 92,5% și a crescut, comparativ cu anul 2017, cu 13,9 p.p. Ca rezultat, printre 100 de tineri antreprenori în vârstă de 15-24 ani, 92 au fost săteni, și doar 8 – orașeni (în anul 2017, raportul a constituit: 73 – săteni, 27 – orașeni). În grupul de vârstă 25-34 ani, acest raport nu este atât de frapant. Printre cei 100 de tineri antreprenori în vârstă de 25-34 ani, 80 au fost săteni, iar 20 – orașeni.

În structura de gen a numărului tinerilor antreprenori au predominat bărbații – 60,3%, în timp ce femeile au reprezentat 39,7%. Totodată, pentru 2017-2018 în structura numărului de tineri antreprenori, ponderea bărbaților a scăzut cu 4,5 p.p. (ponderea femeilor a crescut cu aceeași mărime). Acest fapt a avut un efect pozitiv asupra îmbunătățirii structurii de gen a tinerilor antreprenori. Dacă în anul 2017 ponderea bărbaților în structura numărului tinerilor antreprenori a depășit ponderea femeilor de 1,8 ori, atunci în 2018 – de 1,5 ori. Trebuie de remarcat că diferențierea de gen între tinerii antreprenori depășește „decalajul” dintre bărbați și femei în numărul total al antreprenorilor (acest „decalaj” a constituit 1,5 ori – în 2017 și 1,3 ori – în 2018).

În perioada anilor 2017-2018, scăderea ponderii bărbaților-tineri antreprenori s-a manifestat cel mai semnificativ la vârsta de 15-24 ani (o scădere de 10,8 p.p.), în timp ce ponderea acestora în vârstă de 25-34 ani a scăzut cu doar 2,8 p.p. În ceea ce privește femeile-tinere antreprenoare, creșterea numărului acestora a fost cea mai pronunțată la vârsta de 15-24 ani (cu 11,2 p.p.), în timp ce la vârsta de 25-34 ani s-a înregistrat o creștere a numărului acestora doar cu 3,0 p.p.

Aspectul privind nivelul de instruire. În structura numărului de tineri antreprenori, prima poziție a fost ocupată de persoanele cu nivelul de instruire gimnazial (46,5%), adică aproape fiecare al doilea tânăr antreprenor a avut nivelul de instruire gimnazial (Tabelul 4). În rândul tinerilor antreprenori în vârstă de 15-24 ani, ponderea lor este și mai mare – 50,0%. Pentru structura numărului total al antreprenorilor este caracteristică aceeași situație – prioritate o au persoanele cu nivelul de instruire gimnazial. Cu toate acestea, ponderea lor este mai mică – 34,0%, adică doar fiecare al treilea antreprenor are nivelul de instruire gimnazial.

Al doilea loc în structura numărului de tineri antreprenori a fost ocupat de persoane cu nivelul de instruire secundar profesional – 20,9%. Persoanele cu acest nivel de instruire ocupă locul al doilea și în structura numărului total de antreprenori, ponderea lor (25,8%) fiind mai mare decât cea a tinerilor antreprenori. Atât printre numărul total al antreprenorilor, cât și printre tinerii antreprenori, poziția a treia în structura lor (23,1% și, respectiv, 15,9%) a fost deținută de persoane cu nivelul de instruire liceal; mediu general.

O particularitate distinctă a structurii numărului de tineri antreprenori este excesul substanțial (de 1,5 ori comparativ cu structura numărului total al antreprenorilor) al persoanelor cu nivelul superior de instruire.

Tabelul 4

Repartizarea și structura tinerilor antreprenori după nivelul de instruire, a.2018

Indicatorii	a.2018, mii pers.				Repartizarea, %				Structura, %			
	Antreprenori i – total	Tinerii antreprenori			Antreprenori i – total	Tinerii antreprenori			Antreprenori i – total	Tinerii antreprenori		
		Total	inclusiv			Total	inclusiv			Total	inclusiv	
			15-24 ani	25-34 ani			15-24 ani	25-34 ani			15-24 ani	25-34 ani
TOTAL	424,2	105,1	22,6	82,5	100,0	24,8	21,5	78,5	100,0	100,0	100,0	100,0
Superior	26,3	9,7	0,0	9,7	100,0	36,9	-	100,0	6,2	9,2	-	11,6
Mediu de specialitate	36,8	4,8	0,0	4,8	100,0	13,0	-	100,0	8,7	4,6	-	5,8
Secundar profesional	109,6	22,0	4,8	17,2	100,0	20,1	21,8	78,2	25,8	20,9	21,2	20,8
Liceal; mediu general	97,9	16,7	4,0	12,7	100,0	17,1	24,0	76,0	23,1	15,9	17,7	15,4
Gimnazial	144,2	48,9	11,3	37,6	100,0	33,9	23,1	76,9	34,0	46,5	50,0	45,6
Primar sau fără școala primară	5,4	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-	1,3	-	-	-

*Nota: *Diferențele în numărul antreprenorilor se datorează răspunsurilor incomplete ale respondenților la întrebările din unele secțiuni ale AFM.*

Sursa: Calculat conform [2].

O altă particularitate pozitivă a tinerilor antreprenori este faptul că din numărul total al antreprenorilor cu nivelul superior de instruire 36,9% (sau fiecare a treia persoană) au constituit tineri antreprenori cu vârsta de 15-34 ani. Nivelul înalt de instruire al tinerilor antreprenori este evidențiat și de faptul că din numărul total al antreprenorilor, 13,0% (adică fiecare a șaptea persoană) sunt constituite de tinerii antreprenori cu nivelul mediu de specialitate, și 20,1% (adică fiecare a cincea persoană) constituiau tinerii antreprenori cu nivelul de instruire secundar profesional.

Activitatea economică a tinerilor antreprenori. În Republica Moldova, activitățile economice ale antreprenorilor sunt determinate de mai mulți factori. Unul dintre ei – rolul predominant în economia țării (inclusiv și după ponderea populației ocupate) aparține sectorului agricol, ceea ce se datorează faptului că cea mai mare pondere în structura numărului de tineri antreprenori este inerentă persoanelor ocupate în agricultură, silvicultură și pescuit. În anul 2018, 71,0% sau aproape 3/4 din tinerii antreprenori s-au concentrat în agricultură, silvicultură și pescuit (Tabelul 5). În numărul total al tinerilor antreprenori, 11,0%, adică fiecare al nouălea lucrător, desfășoară activitatea economică în domeniul construcțiilor și 9,2%, adică fiecare al unsprezecelea – în comerț. În structura numărului de tineri antreprenori nu există persoane ocupate în industrie, transport și depozitare; informații și comunicații, administrație publică, învățământ, sănătate și asistență socială.

Tabelul 5

Repartizarea și structura tinerilor antreprenori pe activități economice, a.2018

Indicatorii	a.2018, mii pers.				Repartizarea, %				Structura, %			
	Antreprenorii – total	Tinerii antreprenori			Antreprenorii – total	Tinerii antreprenori			Antreprenorii – total	Tinerii antreprenori		
		Total	inclusiv			Total	inclusiv			Total	inclusiv	
			15-24 ani	25-34 ani			15-24 ani	25-34 ani			15-24 ani	25-34 ani
TOTAL	424,2	105,1	22,6	82,5	100,0	24,8	21,5	78,5	100,0	100,0	100,0	100,0
Agricultura, silvicultura și pescuit	336,5	74,6	17,8	56,8	100,0	22,2	23,9	76,1	79,3	71,0	78,8	68,8
Industrie	3,3	0,0	0,0	0,0	100,0	-	-	-	0,8	-	-	-
Construcții	32,6	11,6	0,0	11,6	100,0	35,6	-	100,0	7,7	11,0	-	14,1
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; Activități de cazare și alimentație publică	26,8	6,7	0,0	6,7	100,0	25,0	-	100,0	6,3	9,2	-	8,1
Transport și depozitare; Informații și comunicații	5,8	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-	1,4	-	-	-
Administrație publică; Învățământ; Sănătate și asistență socială	0,0	0,0	-	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-
Alte activități	14,1	4,4	0,0	4,4	100,0	31,2	-	100,0	3,3	4,2	-	5,3

Nota: *Diferențele în numărul antreprenorilor se datorează răspunsurilor incomplete ale respondenților la întrebările din unele secțiuni ale AFM.

Sursa: Calculat conform [2].

În ceea ce privește ponderea tinerilor antreprenori în numărul total al producătorilor, aici s-a creat o situație puțin diferită. Cea mai mare parte a acestor persoane se afla în construcție. Din numărul total al antreprenorilor ocupați în construcții, 35,6% (adică fiecare a treia persoană) sunt tineri antreprenori.

Al doilea loc după ponderea tinerilor antreprenori în numărul total al antreprenorilor a fost ocupat de comerțul cu ridicata și cu amănuntul, și alimentație publică – 25,0%, adică fiecare al patrulea antreprenor a fost persoană în vârstă de 15-34 ani. Pe locul trei se află agricultura, silvicultura și pescuitul: 22,2% dintre antreprenorii ocupați în acest domeniu – persoane cu vârsta de 15-34 ani.

Amplasarea locului de muncă al tinerilor antreprenori. Trăsăturile specifice ale tinerilor antreprenori ai Republicii Moldova se reflectă și asupra amplasării locului lor de muncă (Tabelul 6).

Structura numărului total al tinerilor antreprenori este dominată de persoane a căror loc de muncă a fost ferma sau terenul agricol (70,8%). În același timp, ponderea persoanelor cu vârsta de 15-24 ani, a căror loc de muncă a fost ferma sau terenul agricol a constituit 78,8%, iar cu vârsta de 25-34 ani – 68,6%. Locul al doilea ocupă tinerii antreprenori, al căror loc de muncă a fost domiciliul clientului/patronului (11,5%). Foarte mică (2,9%) este ponderea tinerilor antreprenori, a căror loc de muncă a fost amplasat la întreprinderi, uzine și fabrici.

Tabelul 6

Amplasarea locului de muncă al tinerilor antreprenori, a.2018

Indicatorii	a.2018, mii pers.				Repartizarea, %				Structura, %			
	Antreprenorii - total	Tinerii antreprenori			Antreprenorii - total	Tinerii antreprenori			Antreprenorii - total	Tinerii antreprenori		
		Total	inclusiv			Total	inclusiv			Total	inclusiv	
			15- 24 ani	25- 34 ani			15- 24 ani	25-34 ani			15-24 ani	25-34 ani
TOTAL	424,2	105,1	22,6	82,5	100,0	24,8	21,5	78,5	100,0	100,0	100,0	100,0
Domiciliul propriu	9,6	4,1	0,0	4,1	100,0	42,7	-	100,0	2,3	3,9	-	5,0
Domiciliul clientului/ patronului	34,7	12,1	0,0	12,1	100,0	34,9	-	100,0	8,2	11,5	-	14,7
Întreprindere, uzină, fabrică, etc.	14,4	3,1	0,0	3,1	100,0	21,5	-	100,0	3,4	2,9	-	3,8
Ferma și teren agricol	336,2	74,4	17,8	56,6	100,0	22,1	23,9	76,1	79,3	70,8	78,8	68,6
Șantierul de construcții	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-
Piața în aer liber sau taraba în stradă	18,6	4,0	0,0	4,0	100,0	21,5	-	100,0	4,4	3,8	-	4,8
Nu există un loc fix	7,9	0,0	0,0	0,0	100,0	-	-	-	1,9	-	-	-

Nota: *Diferențele în numărul antreprenorilor se datorează răspunsurilor incomplete ale respondenților la întrebările din unele secțiuni ale AFM.

Sursa: Calculat conform [2].

Tinerii antreprenori ocupă o poziție de lider în rândul antreprenorilor, al căror loc de muncă a fost domiciliul clientului/patronului și domiciliul propriu. În anul 2018, din numărul total de antreprenori, al căror loc de muncă a fost domiciliul propriu, 42,7% sunt tineri antreprenori în vârstă de 15-34 ani. Ponderea tinerilor antreprenori printre antreprenorii al căror loc de muncă a fost domiciliul clientului/patronului (34,9%) este relativ mare. Ponderea tinerilor antreprenori, al căror loc de muncă a fost ferma sau terenul agricol (22,1%), piața în aer liber sau taraba în stradă (21,5%), întreprinderi, uzine, fabrici etc., este mai mică (21,5%). Majoritatea tinerilor antreprenorii din această categorie au fost persoane în vârstă de 25-34 ani.

Concluzii

În definiția antreprenorilor, adoptată în paragraful dat, se încadrează 2 categorii de persoane: *lucrătorii pe cont propriu și patronii*. În același timp, tinerii antreprenori sunt considerați antreprenorii în vârstă de 15-34 ani.

Evaluarea numărului și evoluției tinerilor antreprenori arată următoarele:

- în anul 2018, numărul tinerilor antreprenori a constituit 105,1 mii pers., cu 14,8 mii pers. (sau cu 16,4%) mai mult decât în a.2017;
- creșterea numărului de tineri antreprenori a depășit rata de creștere a numărului total de antreprenori;
- creșterea numărului de tineri antreprenori a depășit, de asemenea, rata de creștere a numărului total al populației tinere ocupate. Ca urmare, fiecare a patra persoană tânără ocupată a fost tânăr antreprenor;
- tinerii antreprenori au asigurat sporirea principală a numărului populației tinere ocupate;
- au avut loc două tendințe multidirecționale: în mediul rural o creștere semnificativă a numărului de tineri antreprenori, al căror ritm a depășit creșterea numărului total de antreprenori; în mediul urban – dimpotrivă, o scădere a numărului de tineri antreprenori cu un ritm semnificativ mai mare decât scăderea numărului total de antreprenori;
- raportul dintre numărul tinerilor antreprenori și numărul populației tinere ocupate în mediul rural a fost de 43,4%, în timp ce în oraș acesta a constituit 9,2%. În același timp, în comparație cu anul 2017, „decalajul” la

acest indicator a crescut;

➤ în 2017-2018 s-a înregistrat o creștere a numărului de bărbați și femei care sunt tinerii antreprenori. Numărul femeilor-tinere antreprenoare a crescut cu 31,9%, în timp ce numărul bărbaților-tineri antreprenori – doar cu 8,4%.

Repartizarea numărului tinerilor antreprenori atestă că:

➤ în anul 2018, ponderea tinerilor antreprenori a constituit 24,8%, majorându-se comparativ cu a.2017 cu 0,7 p.p.;

➤ dacă în 2017, în orașe, fiecare al treilea antreprenor a fost tânăr, atunci în 2018 – acesta a fost doar fiecare al patrulea. În mediul rural, a fost observată tendința opusă: în 2017, fiecare al cincilea antreprenor a fost tânăr, iar în 2018 – deja fiecare al patrulea a fost tânăr antreprenor;

➤ în 2017-2018 ponderea bărbaților-tineri antreprenori în numărul total al bărbaților-antreprenori a crescut cu doar 0,1 p.p., pentru femei, această creștere a constituit 1,8 p.p.;

➤ în rândul tinerilor antreprenori (78,5% din numărul total) au predominat persoanele cu vârstă 25-34 de ani. Tinerii antreprenori în vârstă 25-34 ani, au reprezentat, de asemenea, mai mult de $\frac{3}{4}$ din numărul total al tinerilor antreprenori de bărbați și femei, precum și de tinerii antreprenori rurali.

Structura numărului tinerilor antreprenori reflectă următoarele:

➤ majoritatea covârșitoare a tinerilor antreprenori au fost concentrați în localitățile rurale;

➤ a sporit diferențierea numărului tineri antreprenori în profilul „oraș-sat”. Dacă în 2017, raportul dintre numărul de orașeni și săteni tineri antreprenori a constituit 26,8%: 73,2%, în 2018 – 18,6%: 81,4%;

➤ în structura de gen a tinerilor antreprenori au predominat bărbații – 60,3%, în timp ce femeile au reprezentat 39,8%. S-a îmbunătățit structura de gen a tinerilor antreprenori: dacă în 2017 ponderea bărbaților în structura numărului de tineri antreprenori a depășit ponderea femeilor de 1,8 ori, atunci în 2018 – de 1,5 ori;

➤ în structura de instruire a tinerilor antreprenori predominau persoanele cu nivelul de instruire gimnazial; locul al doilea a fost ocupat de persoane cu nivelul de instruire secundar profesional; la a treia poziție – persoane cu nivel de instruire superior; mediu general;

➤ o particularitate distinctă a structurii numărului de tineri antreprenori a fost excesul substanțial (de 1,5 ori comparativ cu structura numărului total al antreprenorilor) al persoanelor cu nivelul superior de instruire.

Activitatea economică a tinerilor antreprenori își găsește reflectare în următoarele:

➤ mai mult de $\frac{3}{4}$ din tinerii antreprenori au fost concentrați în sfera de agricultură, silvicultură și pescuit;

➤ fiecare al nouălea tânăr antreprenor a desfășurat activitatea economică în construcții, iar fiecare al unsprezecelea – în domeniul serviciilor (comerțul cu ridicata și cu amănuntul, activități de cazare și alimentație publică);

➤ în structura numărului de tineri antreprenori nu există persoane ocupate în industrie, transport și depozitare; informații și comunicații, administrație publică, învățământ, sănătate și asistență socială.

Amplasarea locului de muncă a tinerilor antreprenori se caracterizează prin următoarele:

➤ în structura numărului total al tinerilor antreprenori predomină persoane al căror loc de muncă a fost ferma sau terenul agricol și lipsesc persoane, al căror loc de muncă a fost șantierul de construcții;

➤ tinerii antreprenori ocupau o poziție de lider în rândul antreprenorilor, al căror loc de muncă este domiciliul clientului/patronului și domiciliul propriu.

Referințe bibliografice

1. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICA AL REPUBLICII MOLDOVA. Forța de Muncă în Republica Moldova. Ocupare și Șomaj, 2018 = Labour Force in the Republic of Moldova. Employment and Unemployment, 2018. Chișinău, 2018. 161 p. [citat 11.08.2019]. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Forța_de_munca/AFM_2018_rom.pdf
2. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICA AL REPUBLICII MOLDOVA. Forța de Muncă în Republica Moldova. 2019 [citat 16.09.2019]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=107>
3. ACULAI, Elena Perfecționarea politicii de susținere a IMM-urilor în Republica Moldova: îmbunătățirea condițiilor pentru dezvoltarea întreprinderilor familiale (2015-2018): raport științific. Chișinău, 2015. 252 p.
4. ROJCO, Anatolie, STREMENOVSCAIA, Zoia, IVANOV, Svetlana. Situația actuală a pieței forței de muncă din Republica Moldova. In: Analele Institutului Național de Cercetări Economice. Ediția a IX-a, Chișinău, 2018, pp.61-67. ISSN 1857-3630; ISBN 978-9975-4326-6-5

Recomandat spre publicare: 23.12.2020

FACTORII DE INFLUENȚĂ ASUPRA MOBILITĂȚII FORȚEI DE MUNCĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Ana TOMCEAC¹, cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice, Moldova

JEL Clasificare: J20, J21, J60, J61, J62, J64, R11, R23

CZU: 331.55(478)

Abstract

Actualitatea temei cercetate constă în necesitatea abordării fenomenului de mobilitate a forței de muncă în Republica Moldova. Mobilitatea geografică generează probleme social-economice care au o influență directă asupra economiei naționale și regionale. Scopul cercetării a fost de a studia și analiza experiența străină privind abordările față de problematica și a prezenta o scurtă retrospectivă a situației din Republica Moldova. Metodele principale de cercetare utilizate: logică, analiza și sinteza, sistemică, generalizarea, analiza datelor statistice etc. Baza informațională, teoretică și metodologică a cercetării au servit datele Biroului Național de Statistică. Au fost evidențiați factorii de influență asupra mobilității forței de muncă în Republica Moldova. Concluziile cercetării arată că, dezvoltarea economică, posibilitățile ocupaționale și mobilitatea forței de muncă sunt interconectate economic, demografic și social. Problemele principale sunt următoarele: îmbătrânirea populației, declinul forței de muncă și al educației. Un factorilor important de influență asupra mobilității forței de muncă constituie dezvoltarea regională. Regiunile slab dezvoltate economic au posibilitățile ocupaționale reduse, fapt ce provoacă inegalitatea socială și dezvoltarea pieței muncii în regiune.

Cuvinte-cheie: piața muncii, mobilitatea forței de muncă, ocupare, șomaj, disparități regionale, indicatori social-economici.

The topicality of the researched topic consists in the need to address the phenomenon of labor mobility in the Republic of Moldova. Geographical mobility generates socio-economic problems that have a direct influence on the national and regional economy. The purpose of the research was to study and analyse foreign experience on approaches to the issue and to present a brief retrospective of the situation in the Republic of Moldova. The main research methods used: logic, analysis and synthesis, systemic, generalization, statistical data analysis, etc. The informational, theoretical and methodological basis of the research served the data of the National Bureau of Statistics. The influencing factors on labor mobility in the Republic of Moldova were highlighted. The research findings show that economic development, employment opportunities and labor mobility are economically, demographically and socially interconnected. The main problems are: population aging, declining employment and education. An important factor influencing labor mobility is regional development. Economically underdeveloped regions have low employment opportunities, which cause social inequality and the development of the labor market in the region.

Keywords: labor market, labor mobility, employment, unemployment regional disparities, social-economic indicators.

Introducere

În ultimii ani, economia Republicii Moldova a fost afectată de schimbări demografice profunde care au contribuit la îmbătrânirea populației și scăderea populației în vârstă aptă de muncă care în 2019 a constituit circa 59,7% din total Populația cu reședința obișnuită față de 62,3% cei în vârstă aptă de muncă din populația înregistrată în 2014 [1]. Schimbările în structura populației pe sexe, vârstă, medii, nivel de instruire, ce au avut loc în ultimele decenii, precum și migrația au determinat pe parcursul 2016-2019 reducerea populației ocupate la nivel de țară cu 12,2 la sută (vezi Tabelul 3). Restructurarea economiei au generat creșterea celor disponibilizați dar, prezența economiei informală absoarbă o mare parte a populației disponibilizată din sectorul economic și social. În 2019, în sectorul informal, au lucrat 16,8% din totalul persoanelor ocupate în economie, iar 23,1% au avut un loc de muncă informal. Din numărul persoanelor ocupate informal salariații au alcătuit 26,0%. În sectorul non-agricol ponderea ocupării informale a constituit 12,2%. Din acest motiv, pe

¹ Ana TOMCEAC, ana.tomceac@mail.ru

piața forței de muncă vor apărea tot mai activ cei care sunt încă menținuți într-o stare de sub-ocupare¹ numărul cărora în 2019 a fost de 34,1 mii, ceea ce reprezenta 3,9% din totalul persoanelor ocupate, demonstrând o creștere față de 2018 cu 0,9% (3,0% din totalul persoanelor ocupate). Totodată, fiecare a 8-a persoană ocupată (12,5%) a declarat că ar fi dorit să schimbe situația în raport cu locul actual de muncă, pe motiv că nu este satisfăcută de nivelul remunerării (situație inadecvată în raport cu venitul). Dat fiind faptul că mobilitatea forței de muncă poate fi analizată ca mobilitatea a individului și mobilitatea generală a forței de muncă în prezenta cercetare va fi analizată mobilitatea forței de muncă la nivel național care este determinată de factori social-economici și demografice, cum ar fi: lipsa locurilor de muncă, salarizarea neadecvată, oportunități de angajare neatractive, formarea profesională neadecvată cerințelor pieței muncii, migrația, etc. Situația specifică pieței muncii la nivel național este rezultatul situației neuniforme a piețelor forței de muncă la nivel de teritoriu.

Mobilitatea forței de muncă. Dat fiind faptul că mobilitatea este o formă de mișcare a forței de muncă asociată cu schimbarea condițiilor economice mobilitatea forței de muncă constituie unul dintre fenomenele dezvoltate cu scopul de a răspunde provocărilor economice. În cazul nostru mobilă este acea parte a forței de muncă care și-a schimbat locul de muncă, profesia sau domiciliul. În cadrul pieței muncii mobilitatea poate fi analizată din mai multe aspecte: *mobilitatea teritorială* - internă (determinată de schimbarea domiciliului, deci cât de ușor este pentru un angajat să se deplaseze între diferite regiuni în căutarea unui nou loc de muncă), *mobilitatea ocupațională* (determinată de capacitatea lucrătorilor de a-și schimba domeniile de activitate pentru a găsi un loc de muncă profitabil sau pentru a răspunde nevoilor de muncă) și *mobilitatea națională a muncii* care se va determina de factori precum educația națională, competențele și regulile pieței muncii. Fiind un mecanism important de reglementare a pieței în ceea ce privește modificările ale ocupării forței de muncă, mobilitatea forței de muncă îndeplinește funcții sociale și economice, care pot contribui la:

- *asigurarea ocupării*, deoarece schimbările în sectorul producției provoacă șomaj;
- *echilibrul pe piața muncii*, deoarece mobilitatea contribuie la corelarea dimensiunii forței de muncă (numărul, structura ocupării și distribuția teritorială) cu dimensiunea sferei productive, cu numărul de locuri de muncă, cu structura profesională, precum și cu distribuția teritorială a acestora;
- *utilizarea eficientă a forței de muncă*, corelarea dimensiunii forței de muncă cu noi schimbări în economie, care asigură nu numai o mai bună angajare, corespondența dintre „ofertă” și „cererea” de muncă, dar și pentru utilizarea eficientă a forței de muncă, respectiv, utilizarea resurselor materiale și umane în economie;
- *creșterea venitului național pe locuitor*, mobilitatea joasă a forței de muncă contribuie la tensiuni sociale precum și nivelul scăzut a venitului pe cap de locuitor;
- în același timp, *mobilitatea demografică* reflectă și corespunde mișcării forței de muncă din regiunile cu surplus de forță de muncă în regiuni cu deficit al acestora.

Modelele europene ce țin de mobilitatea forței de muncă. Piața muncii în țările europene s-a confruntat cu acest fenomen mai devreme decât în Republica Moldova. Având în vedere unele avantaje ale mobilității forței de muncă, pe de o parte, pentru lucrători, inclusiv șomerii, pe de altă parte pentru economie, țările europene chiar își promovează mobilitatea ca fiind unul dintre cele mai eficiente moduri de a răspunde provocărilor globalizării și dezvoltării tehnologice. În 1968 prin Regulamentul Consiliului privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității s-a determinat rolul și funcțiile ale mobilității forței de muncă în cadrul Comunității [2] și anume că: „liberă circulație reprezintă un drept fundamental al lucrătorilor și familiilor acestora; mobilitatea forței de muncă în cadrul Comunității trebuie să constituie unul dintre mijloacele prin care li se garantează lucrătorilor posibilitatea de a-și îmbunătăți condițiile de viață și de muncă și de a avansa pe plan social, contribuind totodată la satisfacerea nevoilor economiei statelor membre”. Totodată, s-a subliniat „legăturii strânse între libera circulație a lucrătorilor, ocuparea forței de muncă și formarea profesională, în măsura în care aceasta urmărește să dea lucrătorilor posibilitatea de a răspunde unor oferte concrete de încadrare în muncă provenind din alte regiuni ale Comunității”. O analiză a mobilității profesionale în țările europene arată modele foarte diferite. Aceste diferențe pot fi rezumate împărțind țările în următoarele trei grupe.

1. *Printre țările cu mobilitate ridicată pot fi atribuite Suedia și Marea Britanie*, unde trecerea de la șomaj la angajare are loc adesea în cazul locurilor de muncă cu salarii mici, mai degrabă decât în cazul locurilor

¹ *Persoane sub-ocupate - persoane care au avut un loc de muncă, al căror număr de ore efectiv lucrate, în total, în timpul perioadei de referință, a fost mai mic de 40 ore pe săptămână, care au dorit și au fost disponibile să lucreze ore suplimentare*

cu salarii mari, dar faptul că nu există fluxuri mari de la locuri de muncă cu salarii mici spre șomajul sugerează că munca remunerată totuși oferă cele mai bune oportunități pentru avansarea în carieră.

2. *Țările în care modelele de mobilitate sugerează o dublă piață a muncii includ: Spania și Polonia.* În ambele cazuri, oportunități de angajare pentru șomeri la locurile de muncă cu salarii mici și lucrătorii angajați pe locuri de muncă cu salarii mici prezintă un risc deosebit de mare de șomaj. Împreună, aceste două evenimente sugerează un segment destul de instabil al ocupării forței de muncă, în care tranzițiile frecvente la și de la locul de muncă pot fi asociate cu instabilitate și oportunități de dezvoltare limitate. Ambele țări au cea mai mare pondere a forței de muncă temporare în Europa și, desigur, aceasta ar trebui să fie legată de rezultatele observate în domeniul ocupării forței de muncă și al mobilității profesionale.

3. *Țările cu o mobilitate profesională relativ scăzută pot fi atribuite Franța și Italia* - unde ocuparea forței de muncă și concedierea de la locul de muncă sunt foarte mici, deoarece în perioada post-criză șansele de a pierde un loc de muncă au crescut.

Ținând cont de cele expuse mai sus Republicii Moldova, conform procesului de mobilitate profesională, poate fi atribuit un loc între așa țările ca Spania și Polonia cu piață dublă a muncii. Astfel, mobilitatea forței de muncă poate fi cauzată de modificări ale cererii de forță de muncă înaintate de întreprinderi sau poate fi cauzată de nepotrivirea calificărilor lucrătorilor și a cerințelor locurilor de muncă. Deci, în condițiile economiei de piață cererea și oferta are un rol principal în mobilitatea forței de muncă.

Forța de muncă în Republica Moldova: trenduri demografice estimate în baza numărul populației cu reședința obișnuită¹. Situația pe piața muncii în Republica Moldova este caracterizată prin cererea nesatisfăcută de forța de munca și dezechilibrul de pe piața muncii, deficitul de locuri de muncă de calitate, productivitatea joasă a muncii și veniturile mici, declinul forței de muncă în sectorul agricol, utilizarea neeficientă a unor grupuri ale populației pe piața muncii care din rândul său au generat migrația externă de muncă ce constituie o alternativă a șomajului și ocupării informale. Situația creată la sfârșitul 2019-2020 legată de pandemia de COVID-19 va avea efecte semnificative și de durată pe piețele forței de muncă, inclusiv în Republica Moldova cu o scădere mare a nivelului de ocupare precum și impactul negativ asupra structurii ocupării. În trimestrul II 2020 Rata de sub-ocupare s-a dublat față de perioada respectivă a anului 2019 (7,8% față de 3,9%) iar Rata de ocupare s-a redus de la 41,4% în trimestrul II 2019 până la 38,2 % în trimestrul II 2020.

În anul 2019 absolut în toate regiunile republicii au fost înregistrate reduceri esențiale față de anul 2014 a populației în vârstă aptă de muncă în total populație cu reședința obișnuită, precum și creșterea (până la 2018) numărului celor peste vârsta aptă de muncă. În 2019 (vezi Tabelul 1) numărului celor peste vârsta aptă de muncă demonstrează o stopare a reducerii față de anul precedent un motiv fiind creșterea vârstei de pensionare (la bărbați - 63, femei - 58 ani). În perioada 2014-2019 ponderea populației în vârstă aptă de muncă s-a redus de la 62,3% până la 59,5 % în total populație cu reședința obișnuită. Totodată, a fost în creștere continuă ponderea populației în vârstă peste vârsta aptă de muncă. Numărul persoanelor în vârstă de 60 ani și peste la 100 locuitori a crescut în perioada respectivă de la 17,5% până la 20,8%.

Tabelul 1

Populația cu reședința obișnuită pe ani, grupe de vârstă, total pe țară, 2014-2019, mii persoane

Total pe țară	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019/ 2014,%
Grupe de vârstă - total	2 869,2	2 844,7	2 824,4	2 779,9	2 730,4	2 681,7	93,5
Sub vârsta aptă de muncă (0-15 ani)	547,2	542,5	542,5	541,6	539,1	534,6	97,7
Vârsta aptă de muncă (16-56/61ani)	1 786,3	1 755,8	1 725,3	1 669,9	1 611,7	1 595,1	89,3
Peste vârsta aptă de muncă (57/62+ ani)	535,8	546,3	556,5	568,5	579,6	552,0	103,0
Coeficientul îmbătrânirii populației (numărul persoanelor în vârstă de 60 ani și peste la 100 locuitori)	17,5	18,1	18,5	19,2	20,0	20,8	3,3 p.p.

Nota: * pe anul 2019 date preliminare; de la 01.01.2019 vârsta de pensionare a crescut, bărbați - 63, femei - 58 ani.

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), <http://statbank.statistica.md>

¹ *Reședința obișnuită este definită ca locul în care persoana a trăit preponderent în ultimele 12 luni indiferent de absentele temporare (în scopul recreării, vacanței, vizitelor la rude și prieteni, afacerilor, tratamentului medical, pelerinajelor religioase etc.).*

Analiza structurii populației active pe grupe de vârste și pe regiuni, confirmă tendințe de îmbătrânire a acesteia. Ponderea cea mai mare este deținută de persoane cu vârsta de peste 45 de ani. Îmbătrânirea populației active are un impact negativ asupra dinamicii forței de muncă ce provoacă capacitatea, mobilitatea ocupațională și reprezintă riscuri pentru implementarea politicilor de dezvoltare economică în regiuni preponderent în mediul rural. Potențialul forței de muncă a Republicii Moldova poate fi demonstrat, în primul rând, prin raportul dintre populația activă și cea inactivă. În prezentul articol baza de analiză forței de muncă constituie Ancheta forței de muncă care, începând cu trimestrul I a.2019, se realizează de către Biroului Național de Statistică conform unui nou plan de sondaj. Aplicarea Metodologiei noi indicatorii privind Forța de muncă - ocuparea și șomajul din 2019 a contribuit la diferența indicatorilor ce caracterizează forța de muncă și ele nu sunt compatibili cu seria de date din anii precedenți. Astfel, modificările operate au generat o ruptură între anii 2018 și 2019. În scopul evaluării impactului modificărilor operate asupra indicatorilor principali privind forța de muncă a fost aplicată metodologie Departamentului de Statistică al BIM (ILOSTAT) care a permis de a recalcula pe metodologie nouă datele anului 2018 și de a permite analiza evoluției indicatorilor principali AFM pe parcursul anilor 2018 și 2019 care sunt reflectate în Tabelul de mai jos. Analiza a confirmat tendința de îmbunătățire situației pe piața forței de muncă în ce privește ocuparea dar concomitent a evidențiat creșterea șomajului în perioada respectivă (vezi Tabelul 2).

Tabelul 2

Evoluția indicatorilor principali AFM în anii 2018 și 2019

	2018	2019	2019 față de 2018, %
Forța de muncă, (populația activă) mii persoane	828,2	919,3	111,0
Populația ocupată, mii persoane	794,1	872,4	109,9
Șomeri BIM, mii persoane	34,1	46,9	137,5
Rata de participare la forța de muncă, %	37,3	42,3	+ 5,0 p.p.
Rata de ocupare, %	35,8	40,1	+ 4,3 p.p.
Rata șomajului, %	4,1	5,1	+ 1,1 p.p.

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS): Ancheta forței de muncă, <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6617>

În aspect teritorial, 30,6% din populația ocupată activează în municipiul Chișinău. La o diferență relativ mică de 29,8% din total ocupare se situează regiunea de Nord, urmată de regiunea Centru cu 25,0% și regiunea Sud, respectiv, cu 14,6%. Utilizarea numărului populației cu reședința obișnuită a evidențiat reducerea la nivel de țară numărul ocupațiilor cu 12,2 la sută (vezi Tabelul 3). Totodată, reducerea în cauză a demonstrat tendințe deferite în aspect teritorial și o mobilitate teritorială a ocupațiilor în folosul mun. Chișinău.

Tabelul 3

Evoluția populației ocupate în aspect regional, mii. persoane

	2016	2017	2018	2019*	2019 în % față de total ocupați
Total ocupați	993,7	960,8	988,5	872,4	100,0
Mun. Chișinău	262,9	251,5	247,1	266,8	30,6
Nord	292,5	287,3	290,9	260,1	29,8
Centru	281,5	268,4	294,7	217,7	25,0
Sud	156,8	153,6	155,8	127,8	14,6

Nota: * date din 2019 nu sunt comparabile cu date din alte ani.

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), www.statistica.gov.md

Conform distribuției populației ocupate după activitățile economice, rezultă că pe parcursul 2016-2019 sectorul agricol a pierdut cercă jumătate din totalul persoanelor ocupate (vezi Tabelul 4). Dar în activitățile non-agricole, în anul 2019 față de 2016, a crescut numărul persoanelor ocupate.

Tabelul 4

Evoluția populației ocupate pe activități economice, mii. persoane

Activități economice	Anii				2019/2016, %
	2016	2017	2018	2019*	
Activități economice - Total	993,7	960,8	988,5	872,4	87,8
Agricultură, silvicultură și pescuit	363,4	341,4	388,6	182,8	50,3
Persoane care produc doar pentru consumul familiei	161,5	160,6	194,4	-	-
Industrie	114,6	107,3	108,4	128,0	111,7
Construcții	48,3	43,4	45,7	61,4	127,1
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; Activități de cazare și alimentație publică	150,3	154,3	143,3	163,8	109,0
Transporturi și depozitare, informații și comunicații	59,7	55,3	54,4	59,9	100,3
Administrație publică, Învățământ, Sănătate și asistență socială	178,8	182,6	176,0	197,5	110,5
Alte activități	78,5	76,5	72,2	78,9	100,5

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), www.statistica.gov.md

În sectorul *servicii*¹ au activat în 2019 mai mult de jumătate din totalul persoanelor ocupate (57,3%), în același timp în *industrie* numai 14,7%, inclusiv în industria prelucrătoare 12,1%. Analiza repartizării ocupării după activitățile economice relevă faptul, că sectorul *servicii* predomină în regiunile statistice Centru și Sud, dar în regiunea Nord distribuția populației ocupate după activitățile economice, rezultă că sectorul *agricol* absoarbă circa 40,3% din cei ocupați în 2019. O creștere înregistrată în anul 2019 a activității forței de muncă estimată în baza numărul populației cu reședința obișnuită, a fost mai mult din contul celor din grupa de vârstă 15-34 ani care în 2019 au constituit circa o treime (31,4%) din populația ocupată. Rata de ocupare a demonstrat o creștere anume în grupa de vârstă 15-34 ani (vezi Tabelul 5).

Tabelul 5

Evoluția activității forței de muncă pe grupe de vârstă și regiuni statistice, %

	2016						2019					
	15-24 ani	25-34 ani	35-44 ani	45-54 ani	55-64 ani	65 ani și peste	15-24 ani	25-34 ani	35-44 ani	45-54 ani	55-64 ani	65 ani și peste
Rata de activitate												
Total pe republica	20,8	53,9	64,7	66,8	45,6	12,3	21,2	55,2	61,2	62,2	42,2	7,6
Mun. Chișinău	29,4	67,3	70,8	74,7	44,4	6,8	34,5	69,8	74,8	77,3	47,3	10,4
Nord	23,0	55,0	68,0	67,1	50,9	18,1	22,1	57,4	62,6	65,4	50,6	11,2
Centru	18,5	47,4	61,6	65,2	45,6	13,7	15,5	45,2	52,9	54,9	37,0	4,2
Sud	12,4	40,5	56,5	60,2	40,4	8,7	12,3	40,9	50,9	56,4	34,1	3,6
Rata de ocupare												
Total pe republica	18,5	51,2	62,4	64,6	44,8	12,3	19,0	52,1	58,0	59,7	40,5	7,6
Mun. Chișinău	25,7	63,1	67,2	71,0	42,9	6,8	31,0	66,3	72,0	73,2	46,6	10,4
Nord	20,2	52,5	65,9	64,9	50,2	18,0	20,2	54,4	60,1	63,2	48,4	11,2
Centru	16,6	44,7	59,1	63,3	45,0	13,7	13,4	41,8	48,7	52,9	35,2	4,2
Sud	11,9	39,6	55,5	59,4	39,8	8,7	10,9	38,2	47,5	53,8	32,4	3,6
Rata șomajului												
Total pe republica	11,0	5,2	3,7	3,2	1,9	0,1	10,4	5,8	5,3	4,1	3,9	0,1
Mun. Chișinău	5,8	16,1	5,3	6,0	4,8	3,5	5,0	9,5	5,0	2,8	5,7	5,3
Nord	12,2	4,5	3,1	3,2	1,4	0,1	8,3	5,2	4,1	3,4	4,3	-
Centru	10,6	5,7	4,1	3,0	1,3	-	13,7	7,4	8,1	3,7	4,6	0,8
Sud	4,4	2,3	1,7	1,4	1,5	-	11,1	6,5	6,5	4,7	4,9	-

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS): Ancheta Forței de Muncă, <http://statbank.statistica.md>

¹ Sectorul *servicii*: Comerț cu ridicata și cu amănuntul; Activități de cazare și alimentație publică; Transporturi și depozitare, informații și comunicații; Administrație publică, Învățământ, Sănătate și asistență socială, și altele.

În ce privește *Indicele de reînnoire a forței de muncă*. Indicele de reînnoire a forței de muncă în această lucrare a fost calculat ca raportul dintre populația tânără cu vârsta cuprinsă între 15-29 de ani și populația adultă cu vârsta cuprinsă între 30-44 de ani (vezi Tabelul 6). Comparând volumul forței de muncă tinere de la începutul vieții active cu volumul forței de muncă în vârsta adultă, putem urmări tendința de dezvoltare a forței de muncă disponibile în viitor. În cazul în care indicele este mai mare decât unul, putem concluziona că există posibilitatea creșterii a numărului de tineri disponibili pe piața muncii, ceea ce contribuie la atragerea investițiilor pentru activități economice alternative. Dimpotrivă, dacă acest raport tinde la zero, există un risc ridicat de reducere a forței de muncă disponibile.

Tabelul 6

Reînnoirea forței de munca (15-29/30-44 ani) pe medii, anul 2019

	Total, mii pers.	15-29 ani	30-44 ani	Reînnoire:15-29/30-44 ani
Total pe republica	919,3	166,1	352,6	0,47
Urban	425,5	89,5	184,0	0,49
Rural	493,8	76,6	168,6	0,45

Sursa: Conform datelor Biroului National de Statistică (BNS): Ocupare și șomaj 2019 (în baza populației cu reședința obișnuită). <http://statbank.statistica.md>

Astfel, Indicele de reînnoire calculat pentru anul 2019 care determină posibilitatea creșterii numărului de tineri disponibili pe piața muncii a demonstrat că în Republica Moldova există un risc mare de reducere a forței de muncă disponibile și mai pronunțat în mediul rural. Situația respectivă poate fi cauzată de diverse efecte atât obiective, cât și subiective legați de procesul de integrare europeană (migrația forței de muncă tinere), dezvoltarea și aplicarea noilor tehnologii care contribuie la încălcarea coeziunii sociale, segmentarea pieței muncii, necorelarea cererii și ofertei forței de muncă, creșterea inegalităților pe plan intern și extern, sărăcia. În aceasta situație un rol important le revine *mobilității forței de muncă* care, în cazul nostru, presupune capacitatea persoanelor apte de muncă de a-și schimba locul de muncă în cadrul pieței muncii, trecând fără restricții sau riscuri, de la un loc de muncă la altul, sau de la un angajator la altul.

Privind factori de influență asupra ocupării (economice, sociale, nivelul de calificare, educație etc.). Din factori care au avut o influență mai pronunțată asupra ocupării pot fi evidențiate investiții străine directe care au înregistrat cele mai mari intrări de capital din ultimii 10 ani. În 2019 investiții străine directe au înregistrat circa 485,2 mil. dolari, majorându-se de circa 3,2 ori comparativ cu 2018 [3]. Concomitent, creșterea numărului întreprinderilor mici și mijlocii (ÎMM) care reprezintă circa 98,6% din numărul total de întreprinderi și acoperă circa 61,2% din numărul total de salariați ai întreprinderilor. De asemenea, o contribuție pozitivă asupra creșterii gradului de ocupare, a fost din contul creșterii ocupațiilor sub forma muncii nesalariale (lucrători pe cont propriu ponderea cărora în total ocupați în 2018 a crescut cu 112,4% față de anul precedent, dar ponderea lucrătorilor familiali neremunerați a crescut respectiv cu 110,5%). Împreună aceasta categorie de ocupați a crescut de la 36,6% în 2017 până la 40,1% în 2018 în total ocupați. Principalele activități economice care au beneficiat de investiții directe din străinătate sunt industria prelucrătoare (23,9%) și activitățile financiare și de asigurări (23,5%) din stocul total de pasive a investițiilor directe sub formă de capital propriu. Alte activități care au atras investitori străini au fost comerțul (16,7%), industria energetică (12,2%), informații și comunicații (9%), transport și depozitare (5,5%), tranzacțiile imobiliare (4,3%).

Astfel, conform cercetărilor savanților în domeniul cauzele care influențează nivelul de ocupare a forței de munca pot fi unite în următoarele grupe:

- *economice*, legate de activitatea economică la nivel național, care poate fi evaluată prin produsului intern brut, venituri reale ale populației, numărul de angajați din economie, etc.;
- *sociale*, manifestate prin venitul din munca, ajutor de șomaj, puterea de cumpărare a venitului, etc.;
- *nivelul de calificare și competențe*;
- *instituționale*, influențate de restricții stabilite în legislația pieței forței de munca;
- *de management pieței forței de munca reflectat în promovarea politicilor active, susținerea creării noilor locuri de munca etc.*

Analiza indicatorilor din Tabelul 7 confirmă o ameliorare a situației economice reflectată prin creștere a Produsul Intern Brut, câștigul real al salariului, reducere a numărului șomerilor oficial înregistrați. Câștigul salarial mediu lunar brut al unui salariat din economia națională s-a majorat în termeni nominali cu 14,1% față de aceeași perioadă din 2018 și a constituit 7356,1 lei. Totodată, în termeni reali, salariul s-a majorat numai cu 8,9%.

Tabelul 7

Condițiile social-economice, 2015, 2019

Indicatorii	2015		2019	
	Total	în % față de anul precedent	Total	în % față de anul precedent
Produsul Intern Brut, mil. lei	145 753	99,7	210 099	103,6
Numărul mediu salariaților, persoane.	613 526	98,7	613 048	102,4
Câștigul salarial mediu lunar al unui angajat în economia națională, lei	4 610,9	110,5	7 356,1	114,1
Indicele câștigului salarial real, %		100,7		108,9
Numărul mediu al populației cu reședința obișnuită în vârsta aptă de muncă (15-56/61 ani), per.	1771026	98,3	1622990*	98,9
Numărul șomerilor oficial înregistrați (la sfârșitul anului), mii persoane	26,9	129,8	16,6	88,8

Nota: * pe anul 2018; de la 01.01.2019 vârsta de pensionare a crescut, bărbați - 63, femei - 58 ani.

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), <http://statbank.statistica.md>

Astfel, cauzele economice nu totdeauna au efectul pozitiv asupra pieței muncii. Având o creștere economică, situația pe piața muncii în Republica Moldova rămâne tensionată din cauza structurii pe vârste și profesii și ofertei de forță de muncă, care nu corespunde cererilor sectorului economic. Având în 2019 o creștere Produsului intern brut (preturi comparabile) cu 103,6% față de anul precedent Rata de participare la forța de muncă a populației de 15 ani și peste se află la un nivel scăzut, doar 42,3% din populația în vârstă aptă de muncă la nivel de țară, sunt implicați în activitatea economică, ce este cu mult sub obiectivul de 75%, stabilit pentru anul 2020 în Strategia Europa 2020 [4]. Concomitent scade numărul mediu salariaților precum și numărul mediu al populației cu reședința obișnuită în vârsta apta de munca (16-56/61 ani). O tendință de creștere au și veniturile medii lunare disponibile pe o persoană, calculate conform datelor din Cercetările Bugetelor Gospodăriilor Casnice (vezi Tabelul 8).

Tabelul 8

Veniturile disponibile medii lunare pe o persoană și regiuni statistice¹

	2014			2018		
	Venituri disponibile – total, Lei, medii lunare pe o persoană	Activitatea salariala		Venituri disponibile – total, Lei, medii lunare pe o persoană	Activitatea salariala	
		Lei, medii lunare pe o persoană	% fata de total		Lei, medii lunare pe o persoană	% fata de total
Total pe republica	1 735,2	758,4	43,7	2 357,1	1 118,7	47,5
Mun. Chișinău	2 263,5	1 484,7	65,6	3 264,2	2 256,6	69,1
Nord	1 656,1	541,1	32,7	2 131,3	724,9	34,0
Centru	1 530,1	536,7	35,1	2 082,7	837,2	40,2
Sud	1 512,8	517,3	34,2	1 985,6	717,1	36,1

Nota: La baza estimării indicatorilor a fost utilizat numărul populației cu reședința obișnuită.

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), www.statistica.gov.md

Principala sursă de formare a veniturilor este activitatea salarială (47,5%), cu diferențieri regionale vizibile. Veniturile populației preponderent au crescut din contul veniturilor salariale (147,5% față de 2014) cu o diferență între regiuni. Cele mai mari venituri salariale au fost înregistrate în mun. Chișinău, pe când cele mai mici - în zona de Sud unde quantumul venitului din activitatea salarială este de circa 3 ori mai mic față de cel obținut în mun. Chișinău. Lipsa surselor de venit în caz de șomaj și inegalitatea veniturilor sunt importante provocări ale mobilității forței de muncă. Analiza datelor statistice privind nivelul de trai al populației în 2019 ne demonstrează că, în funcție de mărimea medie a veniturilor, sub media veniturilor total pe țară (2880,6 lei) sunt situate mai mult de 60% din totalul populației. Veniturile persoanelor din quintila I sunt de 1,7 ori mai mici comparativ cu media veniturilor total pe țară (Tabelul 9).²

¹ Regiunile statistice se deosebesc de regiunile de dezvoltare ele nu sunt unități administrativ-teritoriale și nu au personalitate juridică. www.statistica.gov.md

² Distribuția veniturilor disponibile ale gospodăriilor pe quintile, scoate în evidență decalajul dintre păturile cel mai bine și cel mai puțin asigurate. Quintila I - 20% populația cel mai puțin asigurată, quintila V - 20% populația cel mai bine asigurată.

Tabelul 9

Repartizarea veniturilor disponibile medii lunare pe o persoana, surse de venit și Quintile, 2014, 2018

	I		II		III		IV		V	
	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018
Venituri disponibile – total, lei	934,4	1 293,2	1 273,0	1 753,2	1 596,8	2 158,6	1 951,6	2 653,7	2 922,9	3 927,1
<i>Din care: %</i>										
Activitatea salariale	37,6	34,3	32,8	38,1	36,0	41,4	46,6	47,1	52,8	59,6
Activitatea individuala agricola	19,0	17,7	15,5	13,4	11,4	9,0	8,0	5,9	3,9	2,5
Venit din activitatea individuala non-agricola	5,0	3,4	7,8	5,8	6,3	6,9	7,7	8,1	8,1	5,0
Prestații sociale, total	17,8	23,2	20,9	23,1	20,5	22,2	17,5	19,9	10,9	13,0
Alte venituri	20,6	21,5	23,0	19,6	25,8	20,6	20,0	18,8	24,3	19,9
<i>din care remitente</i>	16,6	18,3	19,9	16,4	21,4	17,2	16,5	14,9	19,3	16,0

Nota: La baza estimării indicatorilor a fost utilizat numărul populației cu reședința obișnuită. Dat fiind faptul că începând cu anul 2019 BNS a modificat metodologia Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (GBGC), pe un nou plan de sondaj, modificând procedura de calibrare a coeficienților de extindere datele din 2019 nu sunt comparabile cu cele trecute.

Sursa: Biroul Național de Statistică, și calculele Ministerului Economiei. www.statistica.gov.md

Un rol important în situația creată îi revine structurii veniturilor celor nevoiași. Distribuția veniturilor disponibile ale gospodăriilor pe quintile a demonstrat că veniturile salariale celor nevoiași au constituit în 2019 numai 35,5% din total venituri disponibile față de 64,0% în cazul celor asigurați mai bine și invers, o parte destul de esențială îi revine veniturilor din activitatea individuala agricola (17,3% și 2,7% în structura veniturilor). Din vederea mobilității interne a lucrătorilor, analiza a demonstrat că în 2019, numărul total de participanți activi a crescut cu 5 p.p. Pe parcursul anului 2019, și-au schimbat domiciliul în interiorul țării mai mult de 39 mii persoane și numărul plecărilor nu deferă de cel al sosirilor la nivel de țară (vezi Tabelul 10).

Tabelul 10

Mobilitatea internă forței de muncă determinată de schimbarea domiciliului

Perioada/ Grupa de vârstă	Numărul de sosiri, persoane			Sosiri în localități urbane, %	Numărul de plecări, persoane			Plecări din localități rurale, %
	Total	localități urbane	localități rurale		Total	localități urbane	localități rurale	
2015	38 671	19 428	19 243	50,2	38 671	15 767	22 904	59,2
2019	39 039	24 834	14 205	63,1	39 039	16 750	22 289	57,1
inclusiv:								
15-34 ani	18 348	12 025	6 323	65,5	18 348	6 187	12 161	66,3
35-59 ani	16 431	10 228	6 203	62,2	16 431	7 924	8 507	51,8
60 ani și peste	4 181	2 526	1 655	60,4	4 181	2 613	1 568	37,5

Sursa: Biroul Național de Statistică. www.statistica.gov.md

Indicele de mobilitate al populației, în anul 2018, a înregistrat o valoare de 10,9 persoane la 1000 de locuitori comparativ cu 10,1 în anul 2014. Lucrătorii tineri tind să aibă o mobilitate mai mare decât lucrătorii mai în vârstă circa 47% din cei care au schimbat domiciliul în interiorul țării, sunt persoanele în vârstă 15-34 ani. Majoritatea populației din vârstă respectivă (65,5%) a optat pentru stabilirea domiciliului în mediul urban. Fluxurile migratorii din rural în urban dețin cea mai mare pondere în structura migrației interne. Mobilitatea teritorială internă este legată de diferențele regionale în ce privește dezvoltarea economică și situația pieței

forței de muncă. Cel mai înalt nivel a șomajului în 2019 a fost înregistrat în zona Centru urmat de Sudul republicii (vezi Tabelul 11).

Tabelul 11

Disparități regionale în ce privește relația cu piața forței de muncă, 2019

	Rata de activitate	Rata de ocupare	Rata șomajului	Câștigul salarial mediu lunar, 2018	
				lei	2018/2014,%
Total pe republica	42,3	40,1	5,1	6 268,0	153,3
Mun. Chișinău	55,1	52,6	4,6	7 490,0	155,2
Nord	44,4	42,5	4,3	5 259,5	149,3
Centru	35,9	33,6	6,3	5 084,0	152,5
Sud	33,2	31,3	5,8	4 814,7	151,2

Sursa: Biroul Național de Statistică. www.statistica.gov.md

Concomitent, mobilitatea teritorială este un răspuns la diferențele dintre salarii și disponibilitatea locurilor de muncă (de exemplu un angajat în cazul plecării din regiunea de Sud și angajării în Mun. Chișinău are de câștigat în mediu de 1,5 ori mai mult). Dintre factori care influențează mobilitatea teritorială a forței de muncă pot fi denumite și: accesibilitatea la închirierea locuințelor; disponibilitatea transportului public pentru a călători la locul de muncă din rural în mediul urban; reglementări stabilite în legislația pieței forței de muncă. Mobilitatea teritorială ca și cea ocupațională depinde foarte mult de educație și formare a populației. Cu cât o persoană este mai educată și pricepută cu atât ea are șansele mai mari în alegerea locului potrivit de muncă. Un factor semnificativ în determinarea imobilității ocupaționale este competențele și educația corespunzătoare care prevede nu numai calificări standard educaționale, dar și niveluri educaționale ale forței de muncă disponibile în baza cărora poate fi concluzionat dacă pregătirea profesională a forței de muncă reprezintă un risc sau o oportunitate pentru dezvoltarea activităților economice. Astfel, în 2019 populația ocupată a deținut un nivel de instruire destul de înalt, mai mult de o pătrime (28%) au avut studii superioare, 37% - medii de specialitate și secundar profesional (Tabelul 12). Mare parte din cei cu studii superioare (75,7%) sunt ocupați în mediul urban faptul care contribuie la implementarea activităților economice care necesită un grad mai mare de pregătire a forței de muncă.

Tabelul 12

Repartizarea populației ocupate după nivelul de instruire, 2019

Pe grupe de vârstă, medii, sexe	Total, mii persoane	Nivel de instruire, % din total				
		Superior	Mediu de specialitate	Secundar profesional	Liceal, mediu general	Gimnazial
Total	872,4	27,9	14,6	22,7	17,7	17,1
Pe grupe de vârstă						
15-24 ani	56,2	15,1	15,5	21,2	22,8	25,4
25-34 ani	217,5	39,2	10,3	18,5	12,9	18,6
35-44 ani	213,2	32,8	9,8	19,7	16,9	20,6
45-54 ani	199,0	20,1	18,0	29,3	19,3	13,2
55-64 ani	158,6	20,1	21,2	26,0	22,4	9,5
65 ani și peste	27,9	23,6	22,9	15,8	14,7	20,8
Pe medii						
Urban	404,7	45,5	15,2	16,8	15,1	7,0
Rural	467,7	12,6	14,1	27,8	20,0	25,0
Pe sexe						
Bărbați	447,4	23,5	12,1	28,3	17,5	18,1
Femei	425,0	32,4	17,3	16,8	18,1	15,1

Sursa: Biroul Național de Statistică. www.statistica.gov.md

Dimpotrivă, în mediul rural, implementarea activităților economice este limitat deoarece nivelul educațional al forței de muncă disponibile este scăzut: din total ocupați în mediul rural numai 12,6% sunt cu studii superioare. Două treimi din cei cu studii secundar profesional (65,6%) și majoritatea ocupaților cu studii gimnaziale (80,4%) activează în mediul rural. Dat fiind faptul că forța de muncă tânără este bine pregătită profesional dezvoltarea slabă a economiei în mediul rural contribuie la reducerea oportunităților de angajare ce provoacă mobilitatea ocupațională rural-urbană și/sau în străinătate. Totodată, nivelul înalt de instruire a populației ocupate demonstrează cererea unei forțe de muncă mai bine instruită și mai bine calificată. Toate

aceste provocări determină fezabilitatea investițiilor în educație și competențe profesionale. Analiza mobilității forței de muncă pe activități a demonstrat că începând cu 2017 în total pe economie (în afară de ramura agriculturii și transportului) ponderea celor angajați prevalează ponderea celor eliberați (Tabelul 13).

Tabelul 13

Mobilitatea forței de muncă, pe activități, % din numărul locurilor de munca

	Angajați	Eliberați	Angajați	Eliberați	Angajați	Eliberați
Activități economice - total	21,9	23,1	24,9	24,4	28,6	26,7
Agricultura, silvicultura și pescuit	29,5	31,8	31,3	32,2	33,9	35,0
Industrie*	26,3	27,4	33,9	30,9	38,7	36,3
Construcții	33,2	37,4	40,1	38,6	45,2	42,2
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	30,3	30,7	35,0	33,3	39,6	32,4
Transport și depozitare	24,3	27,0	26,2	28,3	29,8	31,6
Învățământ	11,0	12,1	13,5	13,3	14,4	14,5
Sănătate și asistența socială	8,8	10,3	12,1	11,7	13,4	12,2

Nota: La baza estimării indicatorilor a fost utilizat numărul populației cu reședința obișnuită. *Industria extractivă, Industria prelucrătoare, Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat, Distribuția apei;

** Începând cu anul 2018 datele nu sunt comparabile cu anii precedenți. Începând cu anul 2018 datele includ unitățile economice și sociale și instituțiile bugetare cu 1 și mai mulți salariați. Pentru anii 2015-2017 datele includ unitățile economice și sociale cu 4 și mai mulți salariați și toate instituțiile bugetare, indiferent de numărul de salariați.

Sursa: Conform datelor Biroului National de Statistică (BNS), www.statistica.gov.md

În 2019 numărul locurilor de muncă noi create au demonstrat o scădere față de anul trecut (vezi Tabelul 14) aproape în toate Activități economice, în timp ce locurile de muncă lichidate au scăzut în afară de sectorul „Învățământ”. Totodată, în așa sectoarele ca „Agricultura, silvicultura și pescuit, Învățământ și mai puțin în Construcții, Transport și depozitare inclusiv Sănătate și asistența socială” numărul locurilor de muncă lichidate prevalează asupra celor noi create.

Tabelul 14

Numărul locurilor de munca, numărul angajaților pe program de lucru și Activități economice

Activități economice	2018, unități		2019, unități		Programul de lucru, mii persoane, 2019		
	Locuri de munca noi create pe parcursul anului	Locuri de munca lichidate pe parcursul anului	Locuri de munca noi create pe parcursul anului	Locuri de munca lichidate pe parcursul anului	Total	Complet	Parțial
Activități economice - total	76 547	63 165	58 551	58 104	872,4	817,8	54,6
Agricultura, silvicultura și pescuit	9 939	11 118	8 837	10 748	182,8	172,9	9,9
Industrie*	16 427	12 790	11 170	10 745	128,0	123,4	4,7
Construcții	6 795	5 757	4 878	4 964	61,4	56,7	4,7
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	17 511	9 244	11 749	9 794	163,8	155,6	8,2
Transport și depozitare	2 688	4 108	2 926	3 267	59,9	54,8	5,1
Învățământ	2 932	3 652	2 896	4 245	197,5**	185,8	11,8
Sănătate și asistența socială	3 509	1 901	1 320	1 545			
Alte activități economice	16746	14595	14775	12796	78,9	68,7	10,2

Nota: *Industria extractivă, Industria prelucrătoare, Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat, Distribuția apei; Începând cu anul 2018 datele nu sunt comparabile cu anii precedenți deoarece datele includ unitățile economice și sociale și instituțiile bugetare cu 1 și mai mulți salariați.

** Total pe: Administrație publică, Învățământ, Sănătate și asistența socială.

Sursa: Conform datelor Biroului National de Statistică (BNS): www.statistica.gov.md

Totodată, numărul angajaților cu program de lucru complet, a fost estimat în baza sondajului a Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (GBGC) metodologia căruia a fost modificată. Aplicarea din 2019 a unui nou plan de sondaj și o procedură revizuită pentru calibrarea factorilor de expansiune a dus la faptul că datele pentru 2019 nu sunt comparabile cu anii precedenți. Numărul angajaților cu program de lucru complet au constituit în 2019 circa 94% din total ocupați pe Activități economice. Conform sondajului Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice din cei angajați ocupați cu program de lucru parțial 21,6% sunt ocupați în „Învățământ, Sănătate și asistența socială” și circa 18% sunt ocupați în „Agricultura, silvicultura și pescuit”.

În afară de cele expuse factori de influență dintre alți factori care afectează mobilitatea generală a forței de muncă poate fi salariul, nivelul căruia este scăzut faptul care încurajeze oamenii să își găsească alt lucru inclusiv în străinătate. Astfel, mobilitatea forței de muncă depinde de:

- educație și formare profesională (nepotrivirea sistemului de învățământ cu structura cererii pe piața muncii și eficiența scăzută a pieței serviciilor educaționale), educație și formare profesională (nepotrivirea sistemului de învățământ cu structura cererii pe piața muncii),

- dorința de a îmbunătăți nivelul de trai sau sărăcia populației,
- disponibilitatea de locuință pentru tineri specialiști la prețuri accesibile,
- dezvoltarea economiei, informare, asigurarea și încurajarea mobilitatea forței de muncă din partea statului,
- ineficiența politicii migraționale la nivel regional,
- diferențierea dezvoltării economice a regiunilor,
- nivelul dezvoltării a întreprinderilor mici,
- munca ineficientă a serviciilor pentru ocuparea forței de muncă,
- investiții insuficiente din partea firmelor în capitalul uman, salarii mici, dificultăți în adaptarea profesională.

Concluzii

Studiul mobilității forței de muncă în Republica Moldova a analizat modelele acestui fenomen. Au fost evidențiate factori obiective și subiective care afectează mobilitatea a forței de muncă. Printre parametrii obiective ai mobilității au fost evidențiate: nivelul mediu al salariilor, structura activităților economice, tensiunea pieței forței de muncă regionale, calificările profesionale ale forței de muncă din regiune. Totodată, disparitățile regionale socio-economice și inegalitatea socială, contribuie nemijlocit la mobilitatea geografică a forței de muncă, deoarece capacitatea de găsi un lucru potrivit, este strâns legată de statutul socioeconomic al indivizilor, precum și al regiunilor unde ei locuiesc. Printre factori subiectivi putem distinge valori, atitudini, cauze ale comportamentului de muncă, interesele și nevoile individului care în prezentul studiul au fost mai puțin examinate și reflectate. După opiniile noastre acest compartiment necesită cercetări sociologice suplimentare. În general, concluziile sugerează că la nivel european, modelele mobilității forței de muncă și nivelurile fluxurilor pieței forței de muncă foarte deferite. Totodată, experiența europeană demonstrează că accentul se pune pe dezvoltarea politicilor de promovare a creșterii mobilității forței de muncă, atât cea de tip ocupațională, cât și cea de tip geografic (între regiuni și țări), pentru că acest fenomen contribuie la progresul social și economic, la un grad mai înalt de ocupare a forței de muncă și la o dezvoltare echilibrată și durabilă. Concomitent, mobilitatea forței de muncă contribuie la adaptarea economiei și a forței de muncă la condițiile mediului economic existent în cadrul unei economii bazată pe cunoștință. Acest studiul a subliniat importanța mobilității forței de muncă în reducerea Ratei șomajului, schimbarea tehnologică și creșterea economică. Fără mobilitatea forței de muncă, inovația va limita oferta dar în caz deficitului forței de muncă nivel înalt de imobilitate poate pune presiune asupra salariilor pe piața forței de muncă. Astfel, mobilitate forței de muncă asigură o piață a muncii mai competitivă. Totodată, nivelul ridicat de mobilitate a forței de muncă provoacă tensiune pe piața forței de muncă, deoarece cei cu studii mai avansate au posibilități mai mare de a găsi un loc de muncă potrivit dar alții pot pierde, dar alții ar putea pierde pentru că se luptă pentru a face față ritmului schimbării.

Principalele activități care pot avea cel mai mare impact asupra schimbărilor pe piața forței de muncă pot fi următoarele:

- promovarea schimbărilor structurale care însoțesc dezvoltarea economică a regiunilor și sugerează o creștere a mobilității forței de muncă;
- implementarea politicilor statului în vederea creării noilor locuri de muncă și creșterea eficienței celor existente, îmbunătățirea sistemului de instruire și recalificare, încurajarea angajatorilor care creează sau actualizează locuri de muncă prin reglementare indirectă (beneficii fiscale, subvenții de stat etc.), îmbunătățirea legislației privind ocuparea forței de muncă;
- modificarea politicii de remunerare în vedere asigurării interesului strategic ale statului și crearea condițiilor atractive de muncă, ce ar contribui la stoparea migrației tinerilor;
- reforma continuă a educației care va contribui la creșterea mobilității cu o atenție deosebită pe programe speciale de învățământ de afaceri la distanță;

- promovarea managementului resurselor umane în vederea asigurării unui echilibru optim de mobilitate și stabilitate a forței de muncă;

- promovarea politicilor strategice naționale ce țin de bunăstarea populației, lupta împotriva sărăciei, inegalității, excluziunii sociale a populației în situații de risc social, precum și aplicarea cerințelor reflectate în Regulamentul Consiliului nr. 1612/68/CEE, din 15 octombrie 1968, cu privire la libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității.

Toate aceste acțiuni vor contribui la sporirea îmbunătățiri situației pe piața muncii, precum și la sporirea gradului de ocupare a populației aflate pe piața muncii, pe fiecare regiune din țară.

Referințe bibliografice

1. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ. Populația cu reședință obișnuită și indicatorii demografici revizuiți (2014-2019) [citată 21 iunie 2020]. Disponibil: <http://statbank.statistica.md/>
2. Regulamentul (CEE) nr. 1612/68 al Consiliului din 15 octombrie 1968 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității [citată 11 iunie 2020]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A31968R1612>
3. MINISTERUL ECONOMIEI ȘI INFRASTRUCTURII. Informație operativă cu privire la evoluția social - economică a Republicii Moldova [citată 10 septembrie 2020]. Disponibil: <http://mei.gov.md/ro/documents-terms/situatia-macroeconomica-note-informative-privind-evolutia-social-economica>
4. EUROPA 2020. O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii [citată 12 august 2020]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020>, http://www.ajutordestat.ro/wp-content/uploads/2020/02/Strategia-Lisabona-noua-ro_593ro.pdf
5. PETTINGER, T. Mobility of labour. 2016, 03 december [citată 11 mai 2020]. Disponibil: <https://www.economicshelp.org/blog/24414/labour-markets/mobility-of-labour/>
6. BUKODI, E., RÓBERT, P. Occupational mobility in Europe. Eurofound. 2007. [citată 21 iunie 2020]. Disponibil: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2007/labour-market-social-policies/occupational-mobility-in-europe>
7. AUER, P. Protected mobility for employment and decent work: labour market security in a globalised world. In: Journal of Industrial Relations. 2006, vol. 48, no. 1, pp. 21-40. ISSN 0022-1856 [citată 02 iunie 2020]. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/0022185606059312>
8. EUROPEAN COMMISSION. Employment in Europe 2007. 2007, october, 324 p. ISSN 1016-5444 [citată 21 iunie 2020]. Disponibil: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion>
9. ANGELESCU, C., ZAVERA, I. Mobilitatea forței de muncă în armonie cu reducerea vulnerabilităților.
10. ANGELESCU, C., ZAVERA, I. Mobilitatea forței de muncă în armonie cu reducerea vulnerabilităților. 2017. 11 p [citată 18 iulie 2020]. Disponibil: http://www.rjlss.ro/wp-content/uploads/2017/02/Angelescu_RJLSS.pdf
11. DUDU, S. Economic and Social Effects of Labour Mobility in The European Union. 2018, 23-25 january [citată 21 iunie 2020]. Disponibil: https://lisbon2018.econworld.org/papers/Dudu_Economic.pdf
12. EUROPEAN COMMISSION. Geographical and labour market mobility. 2010, june. 221 p. [citată 21 iunie 2020]. Disponibil: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_337_en.pdf
13. INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION. The leading source of labour statistics [citată 22 august 2020]. Disponibil: <http://laborsta.ilo.org/>
14. INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION [citată 16 mai 2020]. Disponibil: <http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/kilm/index.htm>

Recomandat spre publicare: 23.12.2020

ALTE COMPARTIMENTE

REGULAMENTUL de publicare a articolelor științifice în revista „Analele Institutului Național de Cercetări Economice”

PREZENTAREA MANUSCRISULUI

Lucrările trebuie să fie originale și să nu fie publicate în alte reviste/culegeri. Articolele se prezintă la redacție cu două luni până la editare. Forma prezentării: pe suport de hârtie și în format electronic. Textul trebuie să fie tipărit pe o singură parte.

STRUCTURA ARTICOLULUI

1. Titlul articolului
2. Autorul articolului: *Prenumele și Numele, gradul științific, titlul științific, instituția (fără prescurtări)*, cu Nota de subsol la prima pagina a articolului: ©Nume Prenume¹ (autor), email
3. Rezumatul va conține: actualitate, scopul cercetării, metodele principale de cercetare, cele mai relevante rezultate în urma cercetării în limba *engleză, română/rusă*
4. Cuvinte-cheie: *6-8 cuvinte-cheie, în limba engleză, română/rusă*
5. JEL Classification (Journal of economic Literature Classification System): <https://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php>
6. **Introducere** (argumentarea actualității studiului/tematicii abordate)
7. **Gradul de abordare științifică** a temei și prezentarea acesteia în literatura științifică
8. **Surse de date și metode aplicate**
9. **Rezultate obținute și discuții**
10. **Concluzii**
11. **Referințe bibliografice:** până la 10-15 surse
12. Data prezentării

CERINȚE TEHNICE

- Formatul textului de bază: A4 (marginii: 20x20x20x20 mm); Times New Roman; 12pt; interval – 1,5, aliniere stânga-dreapta, alineat 10 mm
- Titlul articolului (centrat, cu majuscule, 12pt.)
- Autorul articolului (aliniere pe dreapta, bold, cursiv), numele de familie a autorului cu majuscule, 12pt.
- Rezumatul (aliniere stânga-dreapta, cursiv, alineat 10 mm, 12pt. (250 cuvinte)
- Cuvinte-cheie (aliniere stânga-dreapta, cursiv, alineat 10 mm, 12pt.
- JEL Classification (aliniere pe dreapta, bold, cursiv, 12pt.)
- Lucrarea va conține 8-10 pagini
- Elementele grafice (tabele și figuri) trebuie să fie de calitate înaltă (alb-negru), se vor plasa, nemijlocit, după referința respectivă în text. Toate elementele, obligatoriu, sunt însoțite de denumire și număr de ordine (deasupra tabelului, sub figură), sursă și, după necesitate, informație suplimentară: notă, legendă (sub element).
- Referințele bibliografice se plasează la sfârșitul articolului (*Nume, inițiala prenumelui, titlu, editură, an, pagini*). În text se vor indica trimiteri bibliografice, conform numărului de ordine din referințe (de ex., [1, p.10]).

DECLARAȚIE ETICĂ

La prima prezentare a articolului, autorul semnează, indică data și confirmă că a făcut cunoștință cu *cerințele de prezentare* a articolului spre publicare și declarația privind responsabilitatea pentru autenticitatea materialului, totodată, transmite dreptul de autor editorului.

Declarație: *Declar pe proprie răspundere că lucrarea prezentată este autentică, fără tentă de plagiere. Autorii declară că nu există nici un conflict de interese, totodată, transmite dreptul de autor și editorului.*

Data prezentării: _____ Semnătura: _____.

PROCESUL DE RECENZARE

Toate lucrările, prezentate spre publicare în revista „Anale INCE”, sunt supuse recenzării „double-blind review sytem” de către Colegiul de redacție.

Colegiul de redacție al revistei „Anale INCE”

¹ *Nume Prenume (autor), ■ email*

Bun de tipar: 24.12.2020, com. 12
Formatul 84/108/16. Coli de tipar 10,8.

Adresa redacției:
Serviciul Editorial, INCE, 2020
MD-2064, or. Chișinău, str. Ion Creangă, 45.
tel.: +373-22-50-11-30, fax.: +373-22-50-74-37-94

web: ince.md/ro/complexul-editorial/
e-mail: bircaiulita@mail.ru